

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

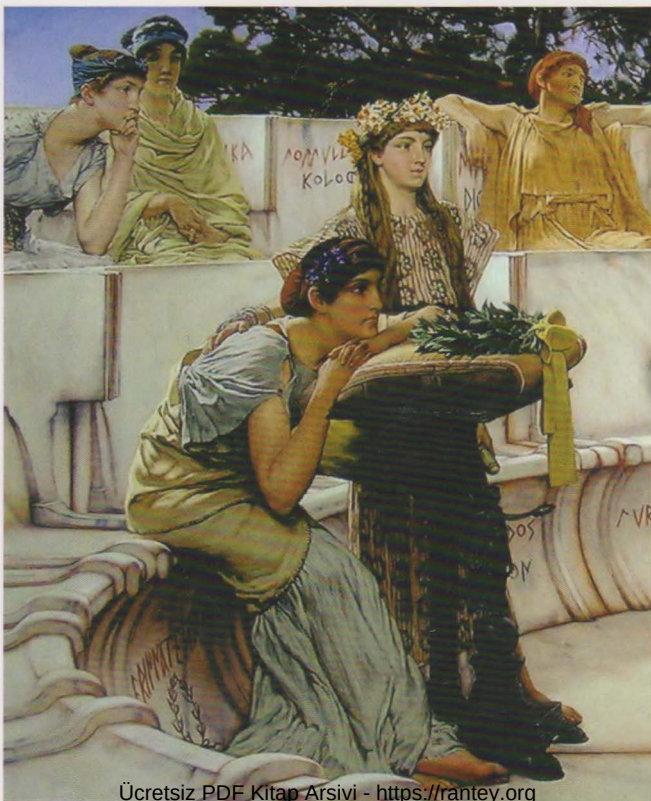
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

idea

HEGEL

YUNAN VE ROMA DÜNYASI

TARİH FELSEFESİ — 3



GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL
TARİH FELSEFESİ
III. YUNAN VE ROMA DÜNYASI

HEGEL
Tarih Felsefesi
III
YUNAN VE ROMA DÜNYASI

Çeviren
Aziz Yardımlı

İDEA CEP KİTAPLARI — 024

İdea Yayınevi

Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul

iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com

Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2006; 2010

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL

Tarih Felsefesi

Vorlesungen Über Die Philosophie der Geschichte

Birinci baskı 2006

İDEA CEP KİTAPLARINDA Üçüncü baskı 2011

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü

İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın

yeniden üretilemez.

İDEA CEP KİTAPLARI DİZİSİ 024 / FELSEFE 14

SÜRELİ YAYIN

YAYININ ADI: Hegel; *Tarih Felsefesi 3 - Yunan ve Roma Dünyası*

YETKİ SAHİBİ / SORUMLU MÜDÜR: ALİYE ZEYNELOĞLU

YÖNETİM YERİ: İDEA YAYINEVİ

Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul

YAYININ SÜRESİ: 30 GÜNDE BİR

BASKI: BAYRAK MATBAASI

Davutpaşa Cad. 14/2 34015 Topkapı — İstanbul

DAĞITIM: YAYSAT

Doğan Medya Tesisleri, Hoşdere Yolu 34517 Esenyurt — İstanbul

Printed in Türkiye

ISSN 2146-3565

İDEA D1 2011/06

İçindekiler

Bölüm II. Yunan Dünyası 7

Kesim I. Yunan Tininin Öğeleri 8

Kesim II. Güzel Bireyselliğin Şekillenmesi 24

Altkesim I. Öznel Sanat Yapıtı 24

Altkesim II. Nesnel Sanat Yapıtı 27

Altkesim III. Politik Sanat Yapıtı 34

Persler İle Savaşlar 39

Atina 42

Sparta 45

Peloponez Savaşı 49

Makedonya İmparatorluğu 55

Kesim III. Yunan Tinin Düşüşü 58

Bölüm III. Roma Dünyası 62

KESİM I. İkinci Kartaca Savaşına Dek Roma 66

Altkesim I. Roma Tininin Öğeleri 66

Altkesim II. İkinci Kartaca Savaşına Dek Roma Tarihi 79

KESİM II. İkinci Kartaca Savaşından İmparatorluğa Dek

Roma 90

KESİM III.

Altkesim I. İmparatorluk Döneminde Roma 98

Altkesim II. Hıristiyanlık 102

Altkesim III. Bizans İmparatorluğu 119

EKLER

Kitap Üzerine Notlar 127

Sözlük 129

Dizin 135

KİNGİ BÖLÜM

Yunan Dünyası

Yunanlılar arasında kendimizi hemen evimizde duyumsarız, çünkü Tinin toprağındayızdır; ve bu ulusun kökeni gibi dilsel özellikleri de ötelere, giderek Hindistan'a dek götürülebilse de, Tinin asıl yükselişi ve gerçek yeniden doğuşu ilkin Yunanistan'da aranmalıdır. Daha önce Yunan dünyasını gençlik çağı ile karşılaştırmıştım, ve bunu gençliğin kendi içinde ciddi ve geleceğe ait bir belirlenim taşıyor olması ve dolayısıyla zorunlu olarak daha ileri bir erek uğruna eğitime doğru itilmesi, buna göre kendi için bütünüyle tamamlanmış ve olgun olmayan bir şekil sunması ve tam bu nedenle kendini eksiksiz görmeyi istediği yerde en eksik olması anlamında yapmamıştım; demek istenen şey gençliğin henüz emeğin etkinliği, henüz anlayın sınırlı bir ereği uğruna çaba olmadığı, ama daha çok Tinin somut yaşam tazeliği olduğuydu: Bu dünya bedenselleşmiş Tin ve tinselleşmiş Duyusallık olarak duyusal şimdide ortaya çıkar — doğuşunu Tinden almış olan bir Birlik içinde. Yunanistan bize Tinin yaşamındaki gençlik tazeliğinin sevinçli görünüşünü sunar. Tin ilk kez burada kendini İstencinin ve Bilgisinin içeriği olarak kazanma noktasına dek olgunlaşır, ama öyle bir yolda ki, Devlet, Aile, Tüze, Din aynı zamanda bireyselliğin ereklidirler, ve bireysellik yalnızca o erekler yoluyla bireyselliktir. Buna karşı [yetişkin] insan, bireyselliği pahasına bile olsa, tutarlı olarak izlediği nesnel bir ereğin emeğinde yaşar.

Yunan tasarımının önünde yüzen en yüksek şekil Akhilles'tir — Şairin Oğlu, Truva Savaşının Homeros tarafından betimlenen genci. Homeros Yunan dünyasının onda yaşadığı ögedir, tıpkı insanın havada yaşaması gibi. — Yunan yaşamı gerçek bir gençlik eylemidir. Ona Akhilles, *şürsel*

genç başlatmış, ve Büyük İskender, *edimsel* genç sonlandırmıştır. İkisi de Asya'ya karşı kavgada görünürler. Akhilles, Yunanlıların Truva'ya karşı ulusal girişimlerindeki birincil kişilik olarak, onun başında durmaz, ama Kralların Kralına bağlıdır; düşlemsel olmadan önder olamaz. Buna karşı ikinci genç, İskender, edimsel dünyanın doğurduğu en özgür ve en güzel bireysellik, kendini olgunlaştıran o gençlik yaşamının başına geçer ve Asya'dan öç alır.

Buna göre, Yunan Tarihinde üç dönem ayırdevmemiz gerekir: Birincisi olgusal Bireyselliğin oluş süreci; ikincisi, önceki dünya-tarihsel ulus ile temas yoluyla, dışarıda kazanılan utkuda bağımsızlık ve gönenç dönemi; ve üçüncü ve son olarak Dünya Tarihinin sonraki organı ile karşılaşmada düşüş ve yıkılış dönemi. Başlangıçtan iç tamamlanışa dek süren ve bir ulusun önceki ile başa çıkabilmesini olanaklı kılan dönem onun ilk kültürünü kapsar. Eğer ulusun bir varsayımı varsa, örneğin Yunan dünyasının Doğu dünyasında olması gibi, başlangıcına yabancı bir kültür girer ve bir yandan kendi içinden, öte yandan yabancı uyarıdan çifte bir kültür oluşur. Bu iki öğeyi birliğe getirmek onun eğitimidir; ilk dönem kendine özgü gerçek bir dinçliğe doğru toparlanma ile sonlanır ki, bu sonra kendini bu varsayımına karşı çevirir. İkinci dönem utku ve gönenç dönemidir. Ama ulus dışı doğru dönmüşken, belirlenimlerini içeride gevşek bırakır, ve dışarıya doğru gerilim sona erdiği zaman içte çekişme gelişmeye başlar. Sanat ve Bilimde de bu kendini İdealin Reelden ayrımında gösterir. Bu düşüş noktasıdır. Üçüncü dönem daha yüksek Tinin ondan doğduğu ulus ile ilişki yoluyla yıkılış dönemidir. Aynı süreç, hiç duraksama olmadan diyebiliriz ki, genel olarak her dünya-tarihsel ulusun yaşamında kendini gösterecektir.

BİRİNCİ KESİM

Yunan Tininin Öğeleri

Yunanistan Tözdür ki, aynı zamanda bireyseldir: Genel olarak Evrensel yenilmiş, Dogaya batmışlık ortadan kal-

dırılmış, ve böylece *coğrafi* ilişkilerin hantallığı da yitmiştir. Ülke çeşitli biçimlerde denize doğru yayılmış topraklardan, bir adalar çokluğundan ve kendisi yarımada doğasında olan bir anakaradan oluşur. Peloponez yalnızca dar bir kıstak ile anakaraya bağlıdır; bütün Yunanistan körfezler tarafından yarılmıştır. Herşey küçük parçalara ayrılmıştır ve bunlar aynı zamanda deniz yoluyla kolay bağlantı ve ilişki içindedirler. Bu ülkede dağlar, dar ovalar, küçük vadiler ve ırmaklarla karşılaşırız; orada hiçbir büyük ırmak ve hiçbir yalın vadi ovası yoktur; tersine bölge dağlarla ve ırmaklarla çeşitli şekiller almış olsa da, büyük yapılı tek bir kütle kendini öne çıkarmaz. Orada bu Doğuya özgü fiziksel gücü bulamayız; orada her zaman yalnızca aynı şekli gösteren bir çevren ile kuşatılı ovalarında hiçbir değişime uyarılmayan biçimdeş bir soyun yaşadığı Ganj, İndus vb. gibi nehirler görmeyiz; tersine, ülkeye baştan sona egemen olan şey bölünmüşlük ve çeşitlilik ki, Yunan halklarının türölülük içindeki yaşamlarına ve Yunan Tininin devingenliğine bütünölle karşılık düşer.

Bu Yunan Tininin *öğesel karakteridir* ki, buna göre kültür bağımsız bireyselliklerden doğar; öyle bir durumdan gelişir ki, onda bireyler kendi başlarına dururlar ve daha başından Doğa bağı tarafından amaçlı bir yolda birleştirilmiş değildirler; tersine, kendilerini ilkin bir başka ortamda, Yasada ve tinsel Törede bir araya getirmişlerdir. Çünkü başka her ulustan önce Yunan ulusu ne ise o olmaya bir oluş sürecinden geçerek ulaşmıştır. Ulusal birliğin özgünlüğünde genel olarak bölünme, kendi içinde *ayrışıklık*, irdelenecek başlıca kıpıdır. Bunun ilk yenilmesi Yunan kültürünün ilk dönemini oluşturur; ve ancak böyle bir ayrışıklık yoluyla ve onun böyle yenilmesi yoluyla güzel, özgür Yunan Tini oluşmuştur. Bu ilke üzerine bir bilincimizin olması gerekir. Böylesine güzel ve gerçekten özgür bir yaşamın kendi kan akrabalığının ve dostluğunun sınırları içinde kalan bir soyun pürüzsüz gelişiminden ortaya çıkabileceğini düşünmek sıgılık olacaktır. Giderek böyle dingin, kendi içinde ayrısmamış bir acınının en yakın imgesini sunan bitki bile ancak ışık, hava ve suyun karşı-

lıklı etkinlikleri yoluyla yaşar ve büyür. Tinin taşıyabileceği gerçek karışıklığın kendisi tinseldir; ona Tin olarak varolma kuvvetini kazandıran şey onun kendi içindeki ayrışıklığıdır. Yunanistan'ın tarihi başlangıcında bir ölçüde yerli, bir ölçüde yabancı soyların bu dolaşmalarını ve karışmalarını gösterir; ve halkı ile Yunan çiçeğinin en yüksek doruğuna erişmeye belirlenen Attika'nın kendisi çok değişik soyların ve ailelerin sığınma yeri idi. Dünya Tarihinin bağlamının dışında duran Asyatik imparatorlukların dışında, her dünya-tarihsel ulus bu yolda gelişmiştir. Böylece Yunanlılar, tıpkı Romalılar gibi, kendilerini bir *colluvium*dan, değişik ulusların bir bileşiminden geliştirdiler. Yunanistan'da karşılaştığımız soylar kalabalığından hangisinin aslında kökensel olarak Yunanlı olmuş olduğunu, hangilerinin yabancı ülkelerden ve dünya bölgelerinden göç etmiş olduklarını söyleyemeyiz, çünkü burada sözünü ettiğimiz zaman bütününde tarih-öncesi bir zamandır ve bulanıktır. Yunanistan'ın başlıca halklarından biri *Pelasgeler* idi; onlara ilişkin olarak elimizde olan değişik ve kendi içinde çelişik bulguları bilginler çok çeşitli yollarda bir uyum içine getirmeye çalışmışlardır, çünkü bulanık ve puslu bir dönem bilginlik için özel bir nesne ve uyarıdır. Doğmakta olan kültürün en erken özekleri olarak daha sonra az çok arkatasara çekilmiş ülkeler olan Trakya — Orfeus'un yurdu — ve Thessaly dikkati çeker. Ortak *Helenler* adı Akhilles'in yurdu Phthiotis'ten doğar — bir ad ki, Thukydides'in sözlerine göre bu geniş anlamda Homeros'ta bulunmaz, tıpkı Yunanlıların kendilerini onlardan henüz belirli olarak ayırmadıkları *Barbarlar* adı gibi. Tek tek kabileleri ve dönüşümlerini araştırmak özel tarihe bırakılmalıdır. Genel olarak kabul edebiliriz ki, kabileler ve bireyler ülkeleri aşırı kalabalık bir nüfus tarafından doldurulduğunda onu kolayca bırakabiliyorlardı; bunun sonucunda bu kabileler bir göç durumundaydılar ve karşılıklı olarak birbirlerini soyuyorlardı. Kavrayışlı Thukydides 'Bugün bile,' der, 'Ozolia Lokrialıları, Aetolialılar ve Akarnealılar eski yaşam yollarını sürdürürler; aralarında eski haydutluk günleri için bir *Polis* olarak silah taşıma törelerini bırak-

mamışlardır.' Atinalılara ilişkin olarak, barış zamanında silahlarını bir yana bırakanların ilkin onlar olduğunu söyler. Böyle bir durumda tarım yapılamazdı; nüfus yalnızca kendini haydutlara karşı korumak zorunda kalmıyor, ama yabanıl hayvanlara karşı da savaşım vermesi gerekiyordu (Herodotus'un zamanında bile Nestus ve Akhelous kıyıları aslanlarla doluydu); daha sonraki bir zamanda özellikle evcil sığırlar yağmaların hedefi oldu, ve tarım daha da yaygınlaştıktan sonra bile insanlar yakalanıyor ve köle olarak satılıyordu. Yunanistan'ın bu ilk durumu Thukydides tarafından daha da ayrıntılı olarak anlatılır.

Öyleyse Yunanistan bu karışıklık, güvensizlik, soygunculuk durumundaydı ve kabileler sürekli olarak göç ediyorlardı.

Helenik halkların yaşamlarını ondan sağladıkları bir başka öge *Denizdi*. Kendilerini karada özgürce yayarken, ülkelerinin doğası onları bu deniz yaşamına götürdü ve dalgaların üzerinden özgürce sekmelerine izin verdi; böylece ne göçebe halklar gibi dolanıp durdular, ne de nehir bölgelerindeki halklar gibi uyuştular. Denizciliğin asıl hedefi tecim değil ama Korsanlıktı; ve Homeros'tan öğrendiğimize göre, bu henüz utanç verici sayılmıyordu. Korsanlığın bastırılması Minos'a yüklenir ve Girit ilişkilerinin güvenli olduğu ilk ülke olarak ünlüdür; çünkü daha sonra Sparta'da yeniden bulduğumuz durum, egemen bir partinin varlığı ve ona hizmet eden ve onun için çalışmaya zorlanan bir başkasının varlığı orada daha erken bir zamanda ortaya çıktı.

Yukarıda Yunan Tininin bir ögesi olarak ayrışıklıktan söz ettik, ve bilindiği gibi kültürün başlangıcı yabancıların Yunanistan'a gelişi ile çakışır. Törel yaşamın bu kökenini Yunanlılar minnettar bir anıt ile, mitolojik diyebileceğimiz bir bilinç biçiminde sakladılar. Mitolojide tarımın Serez'in eğittiği Triptolemus tarafından getirilişinin, evliliğin kurumsallaştırılmasının vb. belirli anıları kapsar. Yurdunun uzaklarda, Kafkaslar'da olduğu kabul edilen Prometheus'a insanlara ilk kez ateşi üretmeyi ve ondan yararlanmayı öğretmiş olma onuru yüklenir. Demirin geliştirilmesinin de

Yunanlılar için eşit ölçüde büyük bir önemi vardı, ve Homeros yalnızca bronzdan söz ederken, Aeskhylos demiri İskitya ile bağlar. Zeytin ağacının, örme ve dokuma sanatlarının getirilmesi, Poseidon tarafından atın yaratılması yine bu noktalara bağlıdır.

Bu başlangıçlardan daha tarihsel olan şey *yabancıların* varışıdır; değişik devletlerin yabancılar tarafından kurulduğu kabul edilir. Böylece Atina bir Mısırlı olan, ama tarihi karanlık kalan Kekrops tarafından kurulmuştur. Prometheus'un oğlu Deukalion'un soyu çeşitli Yunan kabileleri ile ilişkilendirilir. Dahası, Tantalus'un oğlu Frigyalı Pelops'tan söz edilir; sonra Mısır'dan Danaus; ondan doğan Akrisius, Danae ve Perseus. Pelops'un Peloponez'e büyük bir varsıllık ile gelmiş ve orada büyük saygınlık ve güç kazanmış olduğu söylenir. Danaus Argos'a yerleşmiştir. Fenike kökenli Kadmus'un varışı özellikle önemlidir ve Yunanistan'a harfli yazının onun tarafından getirildiği söylenir; Herodotus bunun Fenike yazısı olduğunu söyler ve bu önesürümü desteklemek için henüz orada bulunan eski yazıtları gösterir. Kadmus'un, bir efsaneye göre, Thebes'i kurmuş olması gerekir.

Böylece kültürde daha şimdiden Yunanlıların önünde olan eğitilmiş halklar tarafından bir kolonileştirme görürüz; gene de bu kolonileştirmeyi Kuzey Amerika'da İngilizlerinki ile karşılaştıramayız, çünkü bu sonuncular yerlilerle karışmamış, tersine onları sürmüşken, Yunanistan'da ise kolonistler ve yerli nüfus bir araya karışmıştır. Kolonistlerin varışlarının saptanan tarihi çok gerilere gider ve İÖ on dördüncü ve on beşinci yüzyıllara düşer. Kadmus'un Thebes'i İÖ 1490 yılına doğru kurmuş olması gerekir, ve bu tarih Musa'nın Mısır'dan çıkışı ile (İÖ 1500 yılları) hemen hemen çakışır. Amfiktyon da Yunanistan'ın kurucuları arasında sayılır ve Thermopylae'de asıl Yunanistan'ın birçok küçük kabilesi ile Thessaly arasında bir birlik kurmuş olduğu ve daha sonra büyük Amfiktyon Ligasının bundan doğduğu söylenir.

Bu yabancılar öyleyse Yunanistan'da kalelerin ve krallıkların kurulması yoluyla sağlam *özek noktaları* oluş-

turmuşlardır. Argolis'te eski kaleyi oluşturan duvarlara Kyklops duvarları denir; bunların bir bölümü yakın zamanlarda bile bulunmuştur, çünkü yokedilemeyecek denli sağlamdırlar. Bu duvarların bir bölümü ara boşlukları küçük taşlarla doldurulmuş düzensiz bloklardan, bir bölümü ise özenle birbirlerine uydurulmuş taş kütlelerinden yapılmıştır. Tirnys ve Mykene'nin duvarları bu türdendir. Mykene'deki aslanlı kapı Pausanias'm betimlemesinden bugün bile tanınabilir. Argos'un egemeni olmuş olan Proetus tarafından bildirildiğine göre, bu duvarları yapan Kyklopsları Lykia'dan kendisi ile birlikte o getirmiştir. Ama onları eski Pelasgerler'in kurmuş oldukları kabul edilir. Kahramanlık çağının prensleri konutlarını çoğunlukla böyle duvarlar tarafından savunulan kalelerin içinde yaptırıyorlardı. Yaptırdıkları hazine evleri özellikle dikkate değerdir, örneğin Orkhomenos'ta Minyas'm, ve Mykene'de Atreus'un hazine evleri. Bu kaleler öyleyse küçük Devletler için özek noktalarıydılar: Tarımı için büyük bir güvenlik sağlıyor, tecimi soygunculuğa karşı koruyorlardı. Gene de, Thukydides'in bildirdiği gibi, yaygın korsanlık nedeniyle denizin hemen yakınlarına kurulmuyorlardı; buralarda kentler ancak daha sonraki bir tarihte göründüler. Böylece birlikte yaşamının ilk sağlamlığı o kraliyet evlerinden doğdu. Prenslerin uyruklar ve birbirleri ile ilişkilerini en iyi Homeros'tan öğreniriz. Yasal bir düzen üzerine değil, ama varlıkların, iyeliklerin, silahların, kişisel yürekliliğin üstün gücü üzerine, bilginin ve bilgeliğin üstünlüğü ve son olarak soy ve atalar üzerine dayanıyordu; çünkü Prensler, kahramanlar olmakla, yüksek soydan geliyor olarak görüyorlardı. Halklar onlara boyun eğiyorlardı, ama bir kast ilişkisi yoluyla onlardan ayrılmadıkları gibi onlar tarafından ezilmeleri de söz konusu değildi; ataerkil ilişki içinde de değillerdi (ki buna göre şef yalnızca ortak kabilenin ya da ailenin başıdır); ne de açıkça yasal bir hükümet gereksinimi içindeydiler; tersine, boyun eğmeleri yalnızca bir arada olma, ve onlara yönelik bir haset ya da kötü niyet olmaksızın buyurma alışkanlığında olan bir efendiye boyun eğme gibi yaygın bir gereksinime bağlıydı. Prensler ancak

kazanmayı ve ileri sürmeyi bildiği ölçüde kişisel yetkesi vardı; ama bu üstünlük yalnızca bireysel kahramanlık doğasında olduğu ve kişisel değer üzerine dayandığı için, uzun sürmezdi. Böylece Homeros'ta Penelope'nin taliplerinin orada bulunmayan Odysseus'un mülkiyetini oğluna en küçük bir saygı göstermeksizin iyeliklerine aldıklarını görürüz. Babasını araştırmakta olan Akhilles, Odysseus Hades'e inerken, onun yaşlı olduğu için bundan böyle saygı görmeyeceği görüşündedir. Töreler henüz çok yalındır; prensler kendi yemeklerini hazırlarlar, ve Odysseus kendi evini kendisi yapar. Homeros'un *İliada*'sında bir Krallar Kralını, büyük ulusal seferin bir şefini buluruz; ama öteki güçlüler onu özgür bir konsey gibi çevrelerler; prens onurlandırılır, ama herşeyi başkalarını memnun edecek bir yolda düzenlemek zorundadır; Akhilles'e karşı şiddete başvurur, ama Akhilles bu nedenle kendini kavgadan geri çeker. Tek tek prenslerin halk ile ilişkileri de eşit ölçüde gevşektir ve kalabalık arasında her zaman dinlenme ve saygı isteminde olan bireyler bulunur. Halklar prensin savaşlarında onun paralı askerleri olarak dövüşmezler, ne de yalnızca dürtülmeleri gereken aptal bir serf sürüsü gibidirler; kendi çıkarları uğruna da dövüşmezler; ama onurlu şeflerinin yoldaşları olarak, onun eylemlerinin ve ününün tanıkları olarak ve tehlikede onu savunanlar olarak savaşır. Tanrıların dünyası da bu ilişkiler ile tam bir benzerlik gösterir. Zeus Tanrıların Babasıdır, ama tanrıların her birinin kendi istenci vardır; Zeus onlara ve onlar da Zeus'a saygı gösterir; Zeus zaman zaman onları azarlayabilir ve onlara gözdağı verebilir, ve o zaman bunlar onun istencini kabul eder ya da darılarak geri çekilirler; ama sorunların aşırıya varmasına izin vermezler, ve Zeus herşeyi bütününde öyle ayarlar ki, birine şunu, bir başkasına bunu teklif ederek doyum bulabilmelerini sağlar. Öyleyse yeryüzü dünyasında olduğu gibi Olympos dünyasında da birliğin yalnızca gevşek bir bağı sürer; kraliyet henüz monarşi olmamıştır, çünkü ona gereksinim ancak daha geniş bir toplumda doğar.

olay yer alır, bütün Yunanistan ulusal bir girişim için, *Truva Savaşı* için bir araya toplanır ve böylelikle Asya ile Yunanlılar için çok önemli sonuçları olan daha geniş bir ilişki başlar. (Jason'un Kholkis'e bu girişimi önceleyen seferi de şairler tarafından konu edilmiştir; ama Truva Savaşı karşısında çok sınırlı bir olaydı.) Bu ortak davanın vesilesi olarak Asya'dan bir prens oğlunun konukseverlik kurallarını çiğnemiş ve konuğunun karısını kaçırma suçunu işlemiş olması gösterilir. Agamemnon gücü ve saygınlığı yoluyla Yunanistan'ın prenslerini toplar. Thukydides onun yetkesini kalıtsal egemenliğine olduğu gibi başkalarınınkinden çok üstün olan deniz gücüne de bağlar (Hom. *Il.*, 2, 108); gene de birleşme dışsal zorlama olmaksızın ortaya çıkmış ve bütün güç salt kişisel onay üzerine toparlanmış görünür. Helenler daha sonra hiçbir zaman yinelemeyecek bir düzeyde birlik içine getirilmişlerdir. Çabalarının sonucu Truva'nın ele geçirilmesi ve yokedilmesi — onu sürekli bir iyelik yapma gibi bir amaçları olmaksızın. Bu nedenle bu bölgede yerleşme gibi dışsal bir sonuç doğmadı; yine, ulusun bu tekil eylem için birleşmesi kalıcı bir politik birleşmeye de dönüşmedi. Ama şair Yunan halkının imgelemine gençliklerinin ve tinlerinin silinmeyecek bir imgesini sunmuştur, ve insanlığın bu güzel kahramanlık tablosu bütün gelişim ve kültürlerinde gözlerinin önünden silinmemiştir. Yine böyle, Orta Çağlarda da bütün Hristiyanlığın tek bir ereğe, Kutsal Mezarın ele geçirilmesine doğru birleştiğini, ama tüm utkulara karşın benzer olarak kalıcı bir sonucun elde edilemediğini görürüz. Haçlı Seferleri yeni uyanan Hristiyanlığın Müslümanlığın yalın, kendi kendisine eşit duruluğuna karşı verdikleri Truva Savaşlarıdır.

Kraliyet evleri bir yandan bireysel zulümler nedeniyle yokoldular, öte yandan adım adım kendiliklerinden sönüp gittiler; halklarla arasında hiçbir gerçek törel bağ bulunmuyordu. Yunan Trajedisinde de halk ve kraliyet evi bu konumları sürdürürler; halk edilgin, eylemsiz Korodur; kahramanlar eylemleri yerine getirir ve sonuçlarına katlanırlar. Aralarında ortak hiçbir şey bulunmaz, halkın yö-

netici bir gücü yoktur, tersine, yalnızca tanrılara başvurur. Böyle prenslerinki gibi kahraman bireysellikler dramatik sanatın ~~ön~~emeleri olmaya benzersiz bir yolda uygundurlar, çünkü her yurttaş için geçerli olan evrensel yasalar yoluyla yönetilmezler, ama bağımsız olarak ve bireysel olarak karar verirler. Halk kraliyet evlerinden yalıtılmış görünür, ve bu sonuncular yabancı öğeler olarak, yazgıları için kendi içlerinde dövüşen ve sonuçlarına kendi başlarına katlanan daha yüksek birşey olarak görülürler. Kraliyet yerine getirmesi gerekenleri yerine getirdikten sonra kendini gereksizleştirir. Hanedanlar kendilerini kendi içlerinde yokederler, ya da halklarının nefreti, kavgası olmaksızın yıkılırlar; egemenlerin aileleri daha çok güçlerinin dingin uygulanışı içinde bırakılırlar, ve bu onların arkasından gelen halk egemenliğinin, demokrasinin, saltık olarak ayrı birşey sayılmadığının bir göstergesidir. Başka zamanların tarihleri bununla nasıl bir zıtlık içinde durur!

Kraliyet evlerinin bu çöküşü Truva Savaşından sonra yer alır ve arkasından birçok değişim ortaya çıkar. Peloponez Heraklidae tarafından ele geçirildi; bunlar halkların sonu gelmez göçleri tarafından bir daha bozulmayan dingin bir durum yarattılar. Tarih şimdi daha da karanlık olur, ve Truva Savaşının çeşitli olaylarını oldukça sağın olarak biliyor olsak da, arkadan gelen yüzyıllar boyunca önemli olaylar konusunda tam bir belirsizlik vardır. Hiçbir ortak girişim onları başkalarından ayırdetmez — eğer Thukydides'in anlattığı gibi Khalkidialıların Euboea'da Eretrialılar ile birçok halkın katılmış olduğu savaşlarını bu türden bir savaş olarak görmezsek. Kentler kendi içlerinde bitkisel bir yaşama çekilmişlerdir ve kendilerini en çoğundan komşuları ile savaşlarında gösterirler. Gene de, bu yalıtılmışlık içinde özellikle tecim yoluyla serpilmektedirler; bu da bir tür ilerlemedir ki, birçok parti kavgası yoluyla parçalanmaları bile bunun karşısında duramaz. Aynı yolda, Orta Çağlarda içeride olduğu gibi dışarıda da sürekli savaşlara girişmiş olan İtalyan kentlerinin çok yüksek bir serpilme düzeyine ulaştıklarını görürüz. Thukydides'e göre, Yunan kentlerinin o günlerdeki büyük gencini her yana gönderilen

koloniler de tanıtılar; böylece Atina İyonya'da ve birçok adada kendi kolonilerini kurdu; Peloponez'den koloniler İtalya'ya ve Sicilya'ya yerleştiler. Sonra, koloniler yine görelili ana-kentler oldular; örneğin Propontis ve Kara Deniz'de birçok kent kuran Miletus gibi. Kolonilerin özellikle Truva Savaşı ve Kyrus arasındaki zamanda bu yayılmaları burada dikkati çekici bir fenomendir. Bu şöyle açıklanabilir. Tekil devletlerde halk hükümet gücünü elinde tutuyordu, çünkü devlet sorunlarında karar için en yüksek yetke onlardaydı. Uzun süren dinginlik yoluyla nüfus ve gelişme hızla ilerledi, ve bunun doğrudan sonucu büyük bir varsıllığın birikmesi ve onunla aynı zamanda büyük yoksunluğun ve yoksulluğun da kendini göstermesi oldu. Bizim anlamımızda işleyim bulunmuyor ve topraklar hemen iyelik altına alınıyordu. Tüm bunlara karşın, yoksul sınıfların bir bölümü yoksul yaşam koşullarına düşürülmeye izin vermedi, çünkü herkes kendini özgür bir yurttaş olarak görüyordu. Buna göre geriye biricik çözüm yolu olarak kolonileştirme kaldı; kendi yurtlarında sıkıntı çekenler başka bir ülkede boş topraklar arayabilir ve özgür yurttaşlar olarak tarım yoluyla geçinebilirlerdi. Kolonileşme böylece bir ölçüde yurttaşlar arasındaki eşitliği sürdürmenin bir aracı oldu; ama bu araç yalnızca bir yatıştırıcıdır, çünkü mülkiyet ayrımları üzerine dayalı kôkense eşitsizlik hemen yeniden kendini gösterir. Böylece eski tutkular yeni bir dinçlikle yeniden dirildiler ve varsıllıklar hemen egemenlik uğruna kullanılır oldu; Tiranlar Yunanistan kentlerinde böyle ortaya çıktı. Thukydides şöyle yazar: 'Yunanistan varsıllaştıkça, kentlerde Tiranlar ortaya çıktı, ve Yunanlılar kendilerini daha büyük bir istekle denize verdiler.' Kyrus'un zamanında Yunanistan'ın Tarihi kendine özgü ilginçliğini kazanır; devletleri şimdi tikel belirlilikleri içinde görmeye başlarız. Kendine özgü Yunan Tininin gelişimi de bu zamana düşer; Din ve Anayasa onunla birlikte gelişirler, ve bu önemli kıpırlar şimdi ilgilenmemiz gereken noktalardır.

Yunan Kültürünün başlangıçlarını ele alırken, ilkin bir kez daha belirtmeliyiz ki, topraklarının fiziksel yapısı karakteristik bir birlik göstermez, nüfus üzerinde ezici bir

güç uygulayacak biçimdeş bir kütle oluşturmaz; tersine, türlülük gösterir ve belirleyici bir etkiye bulunmaz. Böylelikle burada bir aile topluluğunun ya da ulus bağının hantal birliği de yoktur; tersine, parçalanmış Doğa ve güçleri insanları daha çok kendi üzerlerine ve zayıf kuvvetlerinin genişlemesi üzerine yönledirir. Böylece Yunanlıları parçalanmış ve birbirlerinden ayrılmış, iç Tine ve kişisel yiğitliğe geri atılmış, gene de aynı zamanda çok çeşitli yollarda uyarılmış ve her bakımdan temkinli görürüz; Doğaya karşı bütünüyle kararsız ve dağınık, onun olumsuzluklarına bağımlıdırlar, ve dışarıdan gelen her sese kulaklarını dikmişlerdir; ama öte yandan o denli de bu dış dünyayı düşünerek algılar ve kendilerinin edinirler, ona karşı yürekli-dirler ve kendi güçlerine güvenirler. Bunlar Kültürlerinin ve Dinlerinin yalın öğeleridir. Mitolojik tasarımlarım ele alırsak, bunların temelinde Doğa nesnelerinin yattığını görürüz, ama tek bir kütle gibi değil, tekilleşmeleri içinde. Efesus'lu Diana (evrensel Anne olarak Doğa), Süriye'nin Kybele ve Astarte'si gibi evrensel tasarımlar Asyatik kalmışlar ve Yunanistan'a aktarılmamışlardır. Çünkü Yunanlılar Doğanın nesnelerini yalnızca *dinlerler* ve onları imlemlerine ilişkin iç sorularla *tahmin ederler*. Nasıl Aristoteles'in dediği gibi Felsefe meraktan doğuyorsa, Yunan Doğa Görüşü de bu tür meraktan doğar. Bununla demek istenen Tinin olağan şeylerle karşılaştırabileceği olağanüstü birşey ile karşılaşması değildir; çünkü kurallı bir Doğa süreci üzerine anlak bilgisi ve karşılaştırmacı bir derin düşünce henüz bulunmaz; tersine, uyarılmış Yunan Tini daha çok Doğadaki *Doğal* karşısında hayrete kapılmaktadır; onu verili birşey olarak alan bir aptal gibi davranmaz; tersine, onu ilkin Tin için yabancı birşey olarak alır; ama gene de ona, sanki kendi içinde ona dost olan ve kendini onunla olumlu olarak ilişkilendirebileceği birşey taşıyormuş gibi, önsezisel bir güven ve inanç duyar. Bu *Hayret* ve bu *Önsezi* burada temel kategorilerdir; gene de Helenler bu kiplerde durup kalmadılar, Önsezinin sorguladığı İç bilincin nesnesi olarak belirlenmiş bir tasarıma dönüşürler. Doğal olan ancak onu dolaylı kılan Tin tarafından dönüştürülmüş

birşey olarak geçerlidir, dolaysız olarak değil; insan *Doğal* olanı yalnızca uyaran olarak alır, ve ancak ondan yapmış olduğu *Tinsel* onun için geçerli olabilir. Bu tinsel başlangıç yalnızca *bizim* yaptığımız bir açıklama olarak da anlaşılmalıdır; tersine, Yunanlıların kendilerinin tasarımlarının birçoğunda bulunur. Önzezisel, dinleyici, imlem isteyen davranış bize kapsamlı bir *Pan* imgesinde temsil edilir. *Pan* Yunanistan'da nesnel bir bütün değil, ama aynı zamanda öznelin kıpısı ile bağlı olan belirsiz birşeydir; ormanın dinginliğindeki evrensel ürpertidir; buna göre ona özellikle ormanlık *Arkadia*'da tapınılırdı ('pan'ik korku temelsiz korku için olağan anlatımdır). *Pan*, bu ürpertici varlık, flüt çalarken de temsil edilir; *Pan* yalnızca iç önsezide kalmaz, ama yedi borulu düdükte algılanmaya da izin verir. Bu betimlemede bir yanda belirsiz ama algılanmaya izin veren birşey vardır; öte yanda böyle bir algılama yalnızca öznel imgelemedir ve algılayanın açıklamasıdır. Benzer olarak, Yunanlılar pınarların mırıltısını dinlediler ve bunun imlemini sorguladılar; ama imlem pınarların nesnel değil, tersine öznenin kendisinin öznel anlamıdır, ve daha da ileri giderek *Naiad*'ı bir *Müz*'e yükselten özneye aittir. *Naiadlar* ya da *Pınarlar Müzlerin* dışsal başlangıcıdır. Gene de pınarların mırıltısında işitilen şeyler *Müzlerin* ölümsüz şarkıları değildir; tersine, bunlar anlamlı olarak dinleyen, işitirken kendi içinde üreten *Tinin* yaratılarıdır. *Doğanın* ve *doğal* değişimlerin yorumu ve açıklaması, onlardaki anlam ve imlemin belirtilmesi öznel *Tinin* edimidir, ki Yunanlılar buna *μῦντεία* adını verdiler. Bunu genel olarak insanın *Doğa* ile bağıntılanmışlık yolu olarak anlayabiliriz. Hem *Gereç*, hem de anlam dolu olanı ortaya çıkaran *Açıklayıcı* *μῦντεία*'ya aittir. *Platon* ondan düşler ve insanların hastalıkta içine düştükleri çılgınlık durumu ile bağıntı içinde söz eder; bu düşleri ve bu çılgınlığı açıklayabilmek için bir yorumcu, *μῦντις*, gerekir. *Doğanın* Yunanlıların ona yönelttikleri soruları yanıtlamış olması insanın *Doğanın* sorularını kendi *Tininden* yanıtlamış olması anlamında doğrudur. Görüş böylece arı şiirsel olur, çünkü onda *doğal* imgenin anlatığı anlam *Tinin* üretir. Yunanlılar

her yerde Doğalın bir sunuluşunu ve yorumunu isterler. Homeros'un *Odyseia*'nın son kitabında anlattığına göre, Yunanlılar Akhilles için duydukları acıya gömülmüşken denizden büyük bir gürültü gelir; Yunanlılar tam kaçışmak üzereyken deneyimli Nestor kalkar ve onlara bu görün-güyü açıklar. Thetis, der, oğlunun ölümüne feryat etmek için Nimfeleri ile gelmektedir. Yunanlıların kamplarında bir veba salgını çıkınca, rahip Kalkhas onlara Apollon'un rahibi Khryses'in kızının fidye karşılığında geri verilmemiş olmasına içerlemiş olduğu yorumunu sunar. Bilicilik baş-langıçta bütünüyle bu yorumlama biçimini taşıyordu. En eski Bilici Dodona'da idi (bugünkü Janina bölgesi). He-rodotos tapınağın ilk rahibelerinin Mısır'dan olduklarını söyler; gene de bu tapınağın eski bir Yunan tapınağı oldu-ğu belirtilir. Kutsal meşelerin yapraklarının hışırtısı orada görücülük biçimiydi. Orada metal kaplar da asılıydı. Ama birbirlerine çarpan kapların sesleri bütünüyle belirsizdi ve hiçbir nesnel anlamları yoktu; anlam, imlemler ilkin on-ları işiten insanlardan geliyordu. Böylece Delfi rahibeleri de bilinçsiz, duyarsız bir durumda, esrimenin sarhoşluğu (μᾶν(α) içinde anlaşılmaz sesler çıkarırlar ve ilkin μᾶντις bunlara belirli bir anlam verir. Trofonius'un mağarasın-da yeraltı sularının gürültüsü işitilir, hayaletler görünür-dü; ama bu belirsiz şeyler ilkin yorumlayan, kavrayan bir Tin yoluyla bir anlam kazandılar. Yine belirtmek gerek ki, Tinin bu uyarılmaları ilk olarak dışsal doğal dürtüler-dir; ama daha sonra insanların kendilerinde yer alan içsel değişimler gelir, örneğin düşler ya da Delfi rahibesinin sanrıları gibi, ve bunlar μᾶντις tarafından anlamlı olarak yorumlanır. *İliada*'nın başında Akhilles Agamemnon'a karşı öfkeye kapılır ve kılıcını çekmek üzeredir; ama bir-den kolunu durdurur ve öfke içinde kendimi tutarak Aga-meinnon ile ilişkisini düşünür. Şair bunu onu durdurmuş olanın Pallas-Athene (Bilgelik, Düşüncelilik) olduğunu söyleyerek yorumlar. Odysseus Faeakianlar arasında dis-kini geri kalanlardan daha uzağa fırlatınca ve içlerinden biri ona karşı sözde bir kitap Arşigösterisinde, şair yolda Pallas-Athene'yi tanır. Bu imlem böylece iç olandır, anlamdır,

gerçek olandır, bilinendir; ve şairler, ama hepsinden önce Homeros bu yolda Yunanlıların öğretmenleri olmuşlardır. Genel olarak, $\mu\alpha\upsilon\tau\epsilon\iota\alpha$ Şiirdir; keyfi bir düşlemcilik değil, ama Tinseli Doğal olana getiren ve anlam dolu bilme olan bir düşlemdir. Yunan Tini buna göre bütününde boşinançtan özgürdür, çünkü duyuşsal olanı anlamlı olana çevirir, öyle ki belirlenimler Tinden doğarlar; gene de, daha sonra belirtileceği gibi, görüş ve eylemler için belirlenimler Tinsel olandan başka bir kaynaktan geldikleri zaman, boşinanç başka bir yerden yine içeri girer.

Ama Yunan Tini üzerindeki uyarılar yalnızca dışsal ve içsel uyarılara kısıtlı değildir; tersine, yabancı kaynaklardan gelen geleneksel öğeler, onlara önceden verili olan kültür, tanrılar ve ayinler bunlarla birlikte sayılmalıdır. Yunanlıların Sanat ve Dinlerinin bağımsız olarak mı, yoksa dışarıdan uyarı yoluyla mı geliştiği çoktandır büyük bir çekişme sorusu olmuştur. Eğer tek-yanlı Anlak tarafından yürütülüyorsa, çekişme çözümsüzdür; çünkü Yunanlıların Hindistan, Suriye, Mısır'dan tasarımlar türetmiş olmaları olgusu Yunan tasarımlarının onlara özgü, ama o başkalarının yabancı olması olgusu denli tarihseldir. Herodotus benzer olarak şunları söyler: '*Homeros ve Hesiodos Yunanlılara bir Theogoni hazırlamış ve tanrılara lakaplar bulmuşlardır*' — önemli bir bildirim ki, özellikle Kreuzer tarafından derinlemesine araştırılmıştır; ve yine başka bir yerde, 'Yunanistan tanrılarının adlarını Mısır'dan aldı, ve Yunanlılar Dodona'da bu adları kabul edip etmemeleri gerektiğini sorguladılar.' Bu çelişkili görünse de, bütünyle tutarlıdır, çünkü Yunanlılar Tinsel olanı kabul ettikleri gereçten geliştirmişlerdir. Doğal olanda insan tarafından açıklanan yan, onun İçi, onda Özsel olan — bu genel olarak Tanrısalın başlangıcıdır. Nasıl Sanatta Yunanlılar uygulayımşal beceriyi özellikle Mısır'dan kazanabildilerse, yine öyle Dinlerinin başlangıcının da dışarıdan gelmesi olanaklıydı; ama bağımsız Tinleri yoluyla birini olduğu gibi ötekini de dönüştürmüşlerdir.

Dinin böyle yabancı başlangıçlarının izleri her yerde saptanabilir (Kreuzer, *Opuscula*, içinde Yunan'da üzerinde

özellikle durur). Zeus'un aşkları hiç kuşkusuz tekil, dışsal, olumsal şeyler olarak görünürler, ama yabancı theogonik tasarımların bunların temelinde yattıkları gösterilebilir. Herkülüs Helenler arasında kendi enerjisi yoluyla, on iki emek yoluyla Olympos'a erişen tinsel İnsanlıktır; ama temelde yatan yabancı düşünce dönüşünü on iki burç yoluyla tamamlayan Güneştir. Gizemler yalnızca böyle eski başlangıçlar idiler ve hiç kuşkusuz Yunanlıların bilincinde daha şimdiden bulunandan daha büyük bir bilgelik kapsamıyorlardı. Eski Atinalılar Gizemler ile tanıştılar; yalnızca Sokrates tanıştırmaya izin vermedi, çünkü hiç kuşkusuz Bilimlerin ve Sanatın gizemlerden gelmediklerini ve Bilgeliğin hiçbir zaman gizemde yatmadığını biliyordu. Gerçek bilimin yeri tersine bilincin açık alanındaadır.

*Şimdi Yunan Tininin ne olduğunu toparlamak istersek, burada temel belirlenimi oluşturan şey Tinin özgürlüğünün bir Doğa uyarısı ile koşullu ve onunla özsel olarak bağıntılı olmasıdır. Yunan özgürlüğü başkası tarafından uyarılır, ve uyarıyı kendi içinden değiştirmesi ve üretmesi yoluyla özgürdür. Bu belirlenim insanın 'kendi'sizliği (Tinsel ve Tanrısalın yalnızca doğal kipte varolduğu Asyatik ilkede gördüğümüz gibi) ile kendi kendisinin arı pekinliği olarak sonsuz Öznellik (Benin geçerli olması gereken herşey için zemin olduğu düşüncesi) arasındaki orta terimdir. Yunan Tini, orta terim olarak, Doğadan başlar ve onu kendisinin, Tinin, kendi içinden koyulmuşluğuna çevirir; Tinsellik buna göre henüz saltık olarak özgür değildir ve henüz eksiksiz olarak kendi içinden değildir, kendi kendisinin uyarısı değildir. Önselden ve Hayretten yola çıkarak, Yunan Tini daha öteye, imlemin koyulmasına ilerler. Öznenin kendisinde de bu Birlik üretilir. İnsanda doğal yan yürek, eğilim, tutku, huylardır; bunlar şimdi özgür bireyselliğe şekillendirilirler, öyle ki karakter ödevler olarak evrensel törel güçler ile ilişki içinde durmaz, ama törel öge duyunun ve tikel özneliliğin kendine özgü varlığı ve istenci olarak bulunur. Bu Yunan karakterini *Güzel Bireysellik* yapan şeydir — bir bireysellik ki, doğal olanı kendi anlatımına doğru dönüştüren Tin tarafından üretilir. Tinin etkinliği burada henüz*

kendi kendisinde anlatımın gerecini ve organını taşımaz; tersine, doğal uyarıya ve doğal gerece gereksinir; özgür, kendi kendisini belirleyen Tinsellik değil, ama Tinselliğe şekillendirilmiş Doğallıktır — tinsel bireysellik. Yunan Tini taşı sanat yapıtına şekillendiren plastik sanatçıdır. Bu biçimlendirmede biçimin salt dışsal olarak ona eklenmesiyle taş salt taş kalmaz, ama kendi doğasına karşı tinsel olanın anlatımı yapılır ve böylece *dönüştürülür*. Evrik olarak, sanatçı kendi tinsel Kavrayışları için taş, renklere, İdeasının anlatımı için duyuşsal biçimlere *gereksinir*. Böyle bir öge olmaksızın, onu başkalarına nesnel kılamayacağı gibi, kendisi de İdeanın bilincinde olamaz, çünkü bu onun için düşüncede nesne olamaz. — Mısır Tini de benzer olarak özdek üzerindeki emekçiydi, ama Doğal olan henüz Tinsel olana altgüdümlü kılınmamıştı; onunla savaşım ve kavga içinde kaldı; Doğal olan henüz kendi için kalıcı birşeydi ve imgenin bir yanıydı — Sfenx'in bedeninde olduğu gibi. Yunan Güzelliğinde duyuşsal öge yalnızca Tinin onda kendini sergilediği bir im, anlatım, kılıftır.

Eklemek gerek ki, Yunan Tini bu dönüştüren yontucu iken, ürünlerinde kendini özgür olarak bilir; çünkü onların yaratıcısıdır, ve onlar insan işi denilen şeylerdir. Ama yalnızca bu değildirler; tersine ilksiz sonsuz Gerçeklik ve kendinde ve kendi için Tinin gücüdürler; insan tarafından yaratılmış oldukları denli de yaratılmamışlardır. Onun bu görsellikler ve imgeler için, Olympia'daki bu Zeus ve Akropolisteki bu Pallas için saygısı ve hürmeti vardır; ve benzer olarak devletin bu yasaları ve töreler için de; ama o, İnsan, onlara gebe olan anne bedenidir, onları emziren göğüstür, onlara büyüklük ve anlık vermiş olan Tinselliktir. Böylece onlarda sevinçlidir ve yalnızca kendinde özgür olmakla kalmaz, ama özgürlüğünün bilincini de taşır; böylece İnsansal olanın onuru Tanrısal olanın onurunda yutulur. İnsanlar Tanrısal olanı kendinde ve kendi için onurlandırır; ama aynı zamanda *onların* işi olarak, *onların* ürünü ve *onların* varoluşu olarak; böylece Tanrısal olan onurunu İnsansalın onurlandırılması aracılığıyla ve İnsansal olan Tanrısalın onurlandırılması aracılığıyla kazanır.

Yunan Karakterinin özek noktasını oluşturan *Güzel Bireysellik* böyle belirlenir. Şimdi bu Kavramın kendini onlarda olgusallaştırdığı tikel ışınları daha yakından irdelemeliyiz. Tümü de Sanat Yapıtları oluştururlar; onları üç başlık altında toparlayabiliriz: *öznel* Sanat Yapıtı, eş deyişle İnsanın kendisinin kültürü; *nesnel* Sanat Yapıtı, eş deyişle Tanrılar dünyasının şekillendirilmesi; son olarak *politik* Sanat Yapıtı, Anayasanın biçimi ve onu oluşturan Bireylerin ilişkileri.

İKİNCİ KESİM

Güzel Bireyselliğin Şekillenmesi

ALT KESİM BİR

Öznel Sanat Yapıtı

İnsan gereksinimlerinden ötürü dış Doğa ile kılışal kipte ilişkilidir ve kendini onun yoluyla doyurmada ve onu tüketmede dolaylı olarak işe girişir. Çünkü doğal nesneler güçlüdürler ve çok çeşitli dirençler gösterirler. Onlara boyun eğdirebilmek için insan başka doğal şeyleri araya sokar, böylelikle Doğayı Doğanın kendisine karşı çevirir ve bu amaç için *aletler* türetir. Bu insan buluşları Tine aittir, ve böyle aletler olarak Doğa nesnelerinden daha yüksek sayılmalıdırlar. Yunanlıların da onlara özellikle değer vermeyi bildiklerini görürüz; çünkü Homeros'ta insanın onlar için duyduğu sevinç oldukça çarpıcı bir yolda görünür. Agamemnon'un asası durumunda, kökeni ayrıntılı olarak anlatılır; menteşeler üzerinde dönen kapılardan, donanımlardan, çeşitli araç gereçlerden doyum anlatan bir yolda söz edilir. Doğaya boyun eğdirmede insan buluşlarının onuru tanrılara yüklenir.

Ama öte yandan insan Doğayı *Süs* olarak kullanır ki, yalnızca varsıllığın ve insanın kendisinden yapmış olduğunun göstergesi olma anlamını taşır. Süse gösterilen bu ilginin Homelik Yunanlılar arasında daha şimdiden çok gelişmiş olduğunu görürüz. Barbarlar ve uygar halklar kendilerini

süslerler; ama Barbarlar yalnızca kendilerini süslemede, e.d. bedenlerinin dışsal birşey yoluyla haz vermesinde durup kalırlar. Oysa Sûs yalnızca başka birşeyin, bir insan bedeninin Sûsü olma belirlenimini taşır; insan kendini dolaysızca o bedende bulur ve onu, genel olarak doğal olan herşey gibi, dönüştürmesi gerekir. En yakın tinsel çıkar buna göre bedeni İstenç için eksiksiz bir organa geliştirmektir; bu beceri bir yandan yine başka amaçlar için araç olabilir, öte yandan kendisi amaç olarak görünebilir. Şimdi, Yunanlılar arasında bireyin bu *kendini gösterme* ve böylece haz duyma biçimindeki sonsuz dürtüsünü buluruz. Duyusal haz barışçıl durumlarının temeli olmaz, tıpkı kendini o haz ile bağlayan boşinanç bağımlılığının ve aptallığının da olmaması gibi. Kendini gücü ve iyiliği içinde gösteren Doğaya saltuk olarak tapınamayacak denli güçlü uyarılırlar, bireysellikleri üzerine böyle birşeyi yapamayacak denli dönerler. Haydutluk yaşamı ortadan kalktığı ve eliaçık Doğa güvenlik ve boş zaman sunduğu zaman ortaya çıkan barışçıl durum onları kendi öz-duygularına, kendilerini onurlandırmaya yöneltti. Ama bir yandan boşinançın boyunduruğu altına girmeyecek kadar bağımsız bireysellikler iken, kibirli de değildirler. Bu onlar için bir kibir sorunu olmadan önce, ilkin özsel olan yerine getirilmelidir. Duyusal doğallığa karşı sevinçli öz-duygu, ve yalnızca keyif duyma değil ama kendini sergileme ve bu yolla özel sayılma ve bundan haz duyma gereksinimi şimdi Yunanlıların başlıca belirlenimini ve başlıca uğraşını oluşturur. Havada şakıyan kuş kadar özgür olarak, İnsan burada yalnızca bozulmamış insan doğasında yatana anlam verir, öyle ki bu anlatım yoluyla kendini tanımlayabilsin ve tanınma kazanabilsin.

Bu Yunan Sanatının *özel* başlangıcıdır ve onda insan özgür güzel devim ve güçlü kıvraklık içindeki kendi bedenselliğini bir sanat yapıtına doğru işler. Yunanlılar ilkin kendilerini güzel şekillere doğru biçimlendirdiler ve ancak bundan sonra ona nesnel olarak mermerde ve tablolarla anlatım verdiler. Herkesin ne olduğunu göstermesine olanak veren *güzel* ve *öznel* yapıtların yanı sıra çok

eskidir. Homeros Patroklos'un onuruna Akhilles tarafından yönetilen oyunların soylu bir betimlemesini verir; ama tüm şiirlerinde tanrıların yontularına ilişkin hiçbir bilgi bulunmaz, gerçi Dodona'daki mabedden ve Apollon'un Delfi'deki hazine evinden söz etse de. Homeros'taki oyunlar güreş ve boks, koşu, at ve araba sürücülüğü, disk ya da mızrak atma ve okçuluktur. — Toplumsal neşeyi anlatmak ve onun hazzına katılmak için, bu alıştırma ile benzer olarak güzelliğe çiçeklenmiş olan dans ve şarkı sanatları da bağlıdır. Akhilles'in kalkanı üzerinde Hefaestus başka şeyler arasında çömlekçi tekerleğini döndürürken güzel genç erkeklerin ve kızların 'iyi-öğretilmiş ayaklarla' nasıl hızlı koştuklarını temsil eder. Kalabalık çevrede durarak keyifle görünümü seyrederek, tanrısal şarkıcı şarkıya harp ile eşlik eder, ve iki baş dansçı yuvarlağın ortasında döner.

Bu oyunlar ve sanatlar, hazları ve onurları ile, başlangıçta yalnızca özeldiler ve ancak belirli durumlarda düzenlenirdi; ama sonradan ulusal sorunlar oldular ve belirli yerlerde ve belirli zamanlarda düzenlendiler. Kutsal Elis bölgesindeki Olimpiyat Oyunlarının yanı sıra, başka yerlerde İsthmian, Pythian ve Nemean Oyunları da düzenlendi.

Bu Oyunların iç doğalarını irdelersek, ilk olarak Oyunun nasıl ciddi olana, bağımlılığa ve gereksinime karşı olduğunu görürüz. Böyle güreş, koşu, dövüş gibi şeyler ciddi değildiler; onlarda kendini savunmanın zorunluğu, kavga gereksinimi içerilmez. Gereksinim ile bağıntı içinde emek ciddi bir iştir; benim ya da Doğanın yenilmesi gerekir; eğer biri ayakta kalacaksa, öteki devrilmelidir. Ama bu tür ciddilik ile karşıtlık içinde, Oyun gene de daha yüksek bir ciddiliktir, çünkü Doğa onda Tine yoğrulur, ve bu yarışmalarda öznenin Düşüncenin en yüksek ciddiliğine ilerlemiş olmamasına karşın, gene de insan bedenselliğinin bu uygulamasında Özgürlüğünü, yani bedeni Tinin organına dönüştürmüş olduğunu gösterir.

İnsan bir organında, Sesinde, dolaysızca salt duyusal bulunuşa izin verenden ve onu gerektirenden daha geniş bir içerik taşır. *Şarkının* nasıl Dans ile bağlı olduğunu ve ona hizmet ettiğini gördük. Ama Şarkı sonra kendini bağımsız

kılar ve müzik aletlerinin eşliğini ister; o zaman içeriksiz Şarkı olarak kalmaz, bir kuşun şakımaları gibi olmaya son verir, ki bu sonuncular hiç kuşkusuz duygu anlatabilseler de nesnel bir içerikten yoksundurlar; tersine, Şarkı tasarım yetisinden ve Tinden üretilen bir içerik ister, ve bu ise o zaman kendini daha öteye, *nesnel Sanat Yapıtına* şekillendirir.

ALTAKESİM İKİ

Nesnel Sanat Yapıtı

Eğer Şarkının içeriği sorgulanacak olursa, bunun özsel olarak ve saltık olarak *dinsel* olduğunu söylemek gerekir. Yunan Tininin Kavramını gördük; ve Din bu Kavramın Özsel Olan olarak nesne yapılmasından başka birşey değildir. Bu Kavrama göre Tanrısal da Doğa gücünü yalnızca tinsel güce dönüştürülen öge olarak kendi içinde kapsayacaktır. Başlangıç olarak geçerli bu Doğa ögesinden tinsel gücün tasarımında yalnızca andırımlı bir yankı kapsanır, çünkü Yunanlıların tapındıkları Tanrı tinseldir. Buna göre Yunan tanrısını içeriği herhangi bir Doğa gücü olan ve insan şeklini yalnızca dış biçimi sergilemek için alan Hint tanrısı gibi göremeyiz; tersine, onda içerik Tinselin kendisidir, ve Doğal yalnızca başlangıç noktasıdır. Ama öte yandan belirtmeliyiz ki, Yunanlıların tanrıları henüz *saltık olarak* özgür Tin değil, *tikel* bir kipteki Tindir, insansal sınırlar içindedir, belirli bir bireysellik olarak henüz dış koşullara bağımlıdır. Yunanlıların tanrıları nesnel olarak güzel bireyselliklerdir. Tanrının Tini burada öyle belirlenmiştir ki, henüz kendisi Tin olarak *kendi için* değildir, ama *oradadır*, kendini henüz duyusal olarak sergiler, öyle bir yolda ki, duyusal öge *Tözü* değil, yalnızca belirişinin *ögesidir*. Bu Kavram bizim için Yunan Mitolojisini irdelemede yol gösterici olmalıdır, ve bir yandan sonsuz bir gereci üstüste yığan bir bilgiçlik yoluyla, öte yandan çözündürücü soyut Anlak yoluyla bu mitoloji tıpkı daha eski Yunan tarihi gibi çok büyük bir karışıklığın alanı olmuş olduğu için o Kavrama daha da sıkı sarılmamız gerekir.

Yunan Tininin Kavramında iki ögeyi, Doğa ve Tini, birbirleri ile öyle bir ilişki içinde bulduk ki, Doğa yalnızca başlangıç noktasını oluşturuyordu. Doğanın indirgenmesinden Yunan Mitolojisinde Bütünün dönüm noktası olarak, Tanrıların Savaşı olarak, Titanların Zeus'un soyu tarafından devrilmesi olarak söz edilir. Doğu Tininden Batı Tinine geçiş bunda tasarımlanır, çünkü Titanlar Doğaya aittirler, Doğa varlıklarıdır ve egemenlik onların elinden alınmıştır. Hiç kuşkusuz daha sonra da onlara tapınılmıştır, ama yöneten güçler olarak değil, çünkü yeryüzünün kıyısına sürülmüşlerdir. Titanlar Doğa güçleridir: Uranus, Gaia, Okyanus, Selene, Helios vb. Kronos kendi çocuklarını yiyen soyut Zamanın egemenliğini anlatır. Yabanıl üreme gücü engellenir, ve Zeus yeni tanrıların başı olarak ortaya çıkar ki, bunların tinsel imlemleri vardır ve kendileri Tinlerdir.¹ Bu geçişi bu mitte olduğundan daha belirli ve daha saf olarak anlatmak olanaklı değildir; tanrıların yeni krallığı kendine özgü doğasının tinsel türde olduğunu bildirir.

İkinci nokta yeni tanrıların Doğa kıpılarını ve böylelikle, yukarıda daha önce belirtildiği gibi, Doğa güçleri ile belirli ilişkileri kendi içlerinde saklı tutmalarıdır. Zeus'un şimşekleri ve bulutları vardır, ve Hera Doğal olanın üreticisi, oluş sürecindeki yaşamın doğurucusudur. Zeus ayrıca politik tanrıdır, törel olanın ve konukseverliğin koruyucusudur. Okyanus, böyle olarak, yalnızca Doğa gücüdür; Poseidon ise henüz o ögenin yabanıllığını kendisinde taşımasına karşın törel bir karakterdir; duvarlar yapmış ve atı yaratmıştır. Helios Doğa ögesi olarak Güneştir. Bu Işık, tinsel olanın andırımına göre, özbilince dönüşmüş, ve Apollon Helios'tan ortaya çıkmıştır. *Αύχαιος* adı Işık ile bağıntıyı imler; Apollon Admetus'un çobanıydı, ama serbest sığırlar Helios için kutsaldılar; oklar olarak temsil edilen ışınları Python'u öldürür. Temelde yatan Doğa gücü olarak Işık ideası bu tanrıdan ayrılamaz — özellikle öteki yüklemeleri kolayca onunla birleştirilebildiği için; ve bu temeli yad-

¹ [Bkz. Hegel, "Vorlesungen über die Philosophie der Religion," II, 2. yayım, s. 102s.]

sıyan Müller'in ve başkalarının açıklamaları çok keyfi ve çok bağlantısızdır. Çünkü Apollon geleceğin görücüsü ve bilicidir, herşeyi aydınlık kılan Işıktır; dahası, iyileştiren ve güçlendirendir; tıpkı yokeden de olması gibi, çünkü insanları öldürür; kefaret edici ve arındırıcıdır, örneğin sert, katı bir tüzeyi izleyen Eumenidelere, eski yeraltı tanrıçalarına karşı; kendisi arıdır, bir karısı yoktur, yalnızca bir kızkardeşi vardır, ve Zeus gibi çirkin öykülere karışmaz; dahası, bilen ve bildirendir, Müzlerin şarkıcısı ve önderidir, tıpkı güneşin yıldızların uyumlu dönme danslarının önderi olması gibi. — Benzer olarak, Naiadlar Müzler olmuşlardır. Tanrıların annesi Kybele'yi, Efesus'ta bugün de Artemis olarak tapınılan bu tanrıçayı Yunanlıların Artemisi olarak, iffetli avcı ve yabanıl hayvanların yokedicisi olarak tanımak kolay olmayacaktır. Eğer dense ki, Doğalın Tinselle bu dönüşümü bizlerin ya da sonraki Yunanlıların alegorikleştirmesine bağlıdır, buna karşı ileri sürülebilir ki, Doğalın Tinselle bu dönüşümü tam olarak Yunan Tini'dir. Yunanlıların epigramları Duyusaldan Tinselle böyle ilerlemeleri temsil eder. Yalnızca soyut Anlak Doğalın ve Tinselin bu birliğini kavramayı bilmez.

Daha da ötesi, tanrılar bireysellikler olarak görülmelidirler, Bilgi, Bir, Zaman, Gök, Zorunluk gibi soyutlamalar olarak değil. Böyle soyutlamalar bu tanrıların içeriği değildirler; alegoriler değildirler, birçok yüklem bağlandığı soyut varlıklar değildirler, örneğin Horatius'un "*necessitas clavis trabalibus*"u gibi. Tanrılar simgeler de değildirler, çünkü simge salt başka birşeyin bir imi, bir imlenişidir. Yunan tanrıları ne olduklarını kendilerinde anlatırlar. Apollon'un kafasındaki bengi dinginlik ve düşünsel duruluk bir simge değil, ama içinde Tinin görüldüğü ve kendini bulunur gösterdiği anlamdır. Tanrılar Öznel, somut bireyselliklerdir; alegorik bir varlığın hiçbir özelliği yoktur, ama kendisi salt bir özelliktir. Dahası, tanrılar tikel karakterlerdir, çünkü her birinde bir belirlenim karakteristik olarak başattır; ama bu karakterler alanını bir dizge içine getirmeyi istemek boşuna olacaktır. Zeus belki de öteki tanrılar üzerinde egemendir, ama gerçek

bir güçle değil, öyle ki ötekiler kendi tikellikleri içinde özgür kalırlar. Tüm tinsel ve törel içerik tanrılara ait olduğu için, üzerlerinde duran birlik zorunlu olarak soyut kaldı; öyleyse şekilsiz ve içeriksiz Yazgıydı — Zorunluktaki, hüzün verici yanı zeminini tinselden yoksun olmasında bulur, oysa tanrılar insanlar ile dostça ilişkidedirler, çünkü tinsel doğaldırlar. Daha yüksek olan düşünce, Birliğin Tanrı olarak, *tek bir* Tin olarak bilinmesi Yunanlılar için henüz uzakta yatan bir düşünceydi.

Yunan tanrılarına bağlı olan *olumsallık* ve tikellik söz konusu olduğunda, bu olumsuzluğun dışsal kökeninin nerede aranacağı sorusu doğar. Bu bir yandan yerel özelliklerden, Yunan yaşamının başlangıcının dağınıklığından gelir, çünkü bu yaşam kendini belli noktalar üzerinde yoğunlaştırıyor ve böylece yerel tasarımlara yol açıyordu. Yerel tanrılar yalnız başlarına durur ve daha sonra tanrıların alanına girdikleri ve sınırlı bir alana indirgendikleri zaman olduğundan çok daha geniş bir alan kaplarlar; içinde göründükleri bölgelerin tikel bilincine ve tikel olaylarına göre belirlenirler. Kendi yerel tarihleri ile, bir Herkül'ler ve Zeuslar çokluğu vardır, ve bu bakımdan değişik yerlerde kendilerine özgü tarihleri olan tapınaklarıyla Hint tanrılarına benzerler. Katolik azizler ve bunların efsaneleri açısından da durum böyledir, gerçi burada yerel bir noktadan değil, ama örneğin tek bir Ana Tanrıdan yola çıkılıyor ve sonra çeşitli yerelleşmelere ilerleniyor olsa da. Yunanlılar tanrıları hakkında çok canlı ve çok çekici öyküler anlatırlar; bunlara hiçbir sınır çekilemez, çünkü Yunanlıların diri tinlerinde düşlemsel buluşlar her zaman ortaya dökülürdü.

Tikelliklerin doğuşunun ikinci bir kaynağı Doğaya tapınmadır; bunların betimlemeleri Yunan Mitlerinde yalnızca kapsanmakla kalmaz, ama ayrıca orada yeniden doğar ve evrilirler. Başlangıçtaki mitlerin saklanması daha önce değinmiş olduğumuz o ünlü *Gizemler* bölümüne götürür. Yunanlıların bu Gizemleri bilinmeyen şeyler olarak derin bir belirsizlik içinde taşıdıkları görülmüş ve bu gizemlerin merakı üzerlerine çekmiştir. İlk olarak belirtmek gerek

ki, bu eski ve başlangıç olma karakteri, salt başlangıç olması nedeniyle, üstünlük değil ama zayıflıktır; daha arı gerçeklikler bu gizlerde anlatılmazlar, ve birçoklarının sandığı gibi onlarda tanrıların çokluğuna karşı Tanrının Birliğinin öğretilmesi söz konusu değildir. Gizemler daha çok eski ayinler idiler, ve onlarda derin felsefi gerçeklikler bulmayı istemek hem tarihsel olmaktan uzak, hem de aptalcadır, çünkü onlar, tam tersine, yalnızca doğa düşünceleri, doğadaki evrensel dönüşümlere ve doğanın içeriğinin evrensel dirimliliğine ilişkin daha kaba doğa tasarımları idiler. Eğer buraya düşen tüm tarihsel verileri bir araya toplarsak, sonuç zorunlu olarak Gizemlerin bir öğretiler dizgesi oluşturmadıkları, tersine duyusal görenekler ve gösteriler oldukları olacaktır ki, bunlar yalnızca Doğanın evrensel işlemlerinin simgelerinden oluşurlar — örneğin yeryüzünün gök fenomenleri ile ilişkisi gibi. Serez ve Proserpin'in, Bakhüs ve onu izleyenlerin tasarımlarının temelinde birincil ilgi odağı olarak Doğanın evrenseli yatar, ve daha öte ayrıntılar başlıca ilgileri yaşam kuvveti ve onun başkalaşimleri olan karanlık öyküler ve temsiller idiler. Tinin de Doğanın sürecine andırımlı bir süreçten geçmesi gerekir, çünkü iki kez doğmalı, eş deyişle kendini kendi içinde olumsuzlamalıdır; ve böylece Gizemlerdeki temsiller, zayıf da olsa, Tinin doğasını anımsatırlar. Yunanlılar için ürkü verici birşey taşıyorlardı; çünkü eğer insan bir imlem ile karşılaşır ve bu imlem, duyusal olduğu için, ona karşılık düşmeyen ve buna göre hem itici hem de çekici olan bir biçimde kendini gösterirse, eğer içeride tınlayan bir anlam yoluyla tahminler uyandırır ama aynı zamanda ürkütücü biçim yoluyla ürperti yaratırsa, doğuştan gelen bir korku duyar. Aeskhylos trajedilerinde Gizemlere saygısızlık yapmış olmakla suçlandı. Gizemlerin imlemli içeriğinin yalnızca önsezisine izin veren belirsiz tasarımları ve simgeleri duru ve arı şekiller ile türdeş olmayan ve onlara yokolma gözdağı veren şeylerdir; bu nedenle Sanatın tanrıları Gizemlerin tanrılarından ayrı kalırlar ve iki alan sıkı sıkıya birbirinden ayrı tutulmalıdır.

Herodotus'un Mısır açısından kesinlikle belirttiği gibi,

Yunanlılar tanrılarının çoğunu yabancılardan aldılar; anı bu yabancı mitler Yunanlılar tarafından dönüştürüldü ve tinselleştirildi, ve yabancı ülkelerin theogonileri ile birlikte gelmiş olan içerik Helenlerin ağzında sık sık tanrılar için saygısızlık içeren bir söylenceye işlendi. Böylece Mısırlılar arasında henüz tanrılar olarak geçerli olan hayvanlar da tinsel tanrının yanısıra görünen dıssal imlere indirgendiler. Karakterlerinin tikellikleri ile, Yunan tanrıları aynı zamanda insansal olarak tasarımlanırlar, ve bu insanbiçimcilik onların eksikliği olarak gösterilir. Buna karşı hemen belirtmek gerek ki, insan, tinsel varlık olarak, Yunan tanrılarında gerçek olanı oluşturur, ve onları tüm doğa tanrılarının üzerine, tüm Bir ve en yüksek Varlık soyutlamalarının üzerine yükselten şey bu öğedir. Öte yandan, insanlar olarak tasarımlanmaları Yunan tanrılarının bir üstünlüğü olarak da sunulur — Hristiyan Tanrı için bunun böyle olmaması gerekirken. Schiller der ki:

*Daha insansal iken Tanrılar,
Daha tanrısal idi İnsanlar.*

Ama Yunan tanrıları Hristiyan Tanrının olduğundan daha insansal görülmemelidir. İsa *İnsandan* daha çoğudur; yaşar, ölür, haç üzerinde acı çeker, ki Yunan Güzelliğinin insanından sonsuz ölçüde daha insandır. Ama Yunan ve Hristiyan dinlerinde ortak olana gelince, ikisi için de demek gerek ki, eğer Tanrının görünmesi gerekiyorsa, doğallığı Tinin doğallığı olmalıdır, ki duysal tasarım için özsel olarak insandır, çünkü başka hiçbir şekil tinsel olarak ortaya çıkmaya yetenekli değildir. Tanrı hiç kuşkusuz güneşte, dağlarda, ağaçlarda, tüm dirimli şeylerde görünür, ama bu doğal görüngü Tinin şekli değildir; Tanrı o zaman aslında yalnızca Öznenin İçinde algılanabilir. Eğer Tanrının kendisi karşılık düşen bir anlatımda ortaya çıkacaksa, bu ancak insansal şekil olabilir, çünkü Tinselin ışığı bundan yayılır. Ama eğer 'Tanrı görünmeli midir?' diye sormak istersek, o zaman bu zorunlu olarak doğrulanmalıdır, çünkü görünmeyen hiçbir şey özsel değildir. Yunan dininin Hristiyan dinine karşı gerçek eksikliği onda *görün-*

günün en yüksek kipi, genel olarak Tanrısalın bütününü oluşturması, oysa Hıristiyan dininde görünenin yalnızca Tanrısalın bir *kıpsı* olarak alınmasıdır. Bu dinde, görünen Tanrı ölür, kendini ortadan kaldıran olarak koyulur; İsa ancak öldüğünde Tanrının sağında oturuyor olarak temsil edilir. Yunan tanrısı ise, tersine, Helenler için görüngü olarak bitişsizdir — mermerde, metalde ya da tahtada, ya da düşlemin imgesi olarak tasarımda. Ama Tanrı niçin Yunanlılara tende görünmedi? Çünkü insan ancak güzel görüngünün Özgürlüğüne işlenmiş ve dönüştürülmüş olarak geçerlik, onur ve değer kazandı; tanrısallığın biçimi ve şekillenmesi böylelikle tikel özneler tarafından üretilmeyi sürdürdü. Tindeki öğelerden biri onun kendi kendisini üretmesi, kendini ne ise o *yapmasıdır*; bir başkası ise kökensel olarak özgür olması ve Özgürlüğün onun *doğası* ve Kavramı olmasıdır. Ama Yunanlılar henüz kendilerini düşünerek kavramadıkları için henüz Tini evrenselliği içinde tanımıyorlardı; henüz insanın kavramını ve Hıristiyan ideaya göre tanrısal ve insansal doğaların kendinde varolan birliğini tanımıyorlardı. Ancak kendi içinde kendinden pekin iç Tin görüngü yanını özgürce bırakmaya dayanabilir, ve güvenle Tine tanrısal doğa yükleyebilir. Bundan böyle tanrısal olana sıkı sıkıya sarılabilmek ve birliğe dışsal görülebilirliği içinde ulaşabilmek için tinsel olanda doğallığı imgelemesi gerekmez; tersine, özgür düşünce dışsal olanı düşünürken, onu olduğu gibi bırakabilir: Çünkü sonlunun ve sonsuzun bu birleşmesini düşünür, ve onu olumsal bir birleşme olarak değil, ama Saltık olarak, bengi İdeanın kendisi olarak bilir. *Öznellik Yunan Tini tarafından henüz derinliği içinde kavranmadığı için, gerçek Uzlaşma onda henüz bulunmaz ve insansal Tın henüz saltık olarak aklanmış değildir.* Bu eksiklik tanrıların üzerinde anı öznellik olarak Yazgının durmasında kendini daha şimdiden göstermiştir; insanların kararlarını henüz kendi içlerinden değil, ama bilicilerinden almasında da gösterir. İnsansal olduğu gibi tanrısal Öznellik de, sonsuz olarak, henüz saltık kararı kendi içinden almaz.

ALTKEŞİMÜÇ Politik Sanat Yapıtı

Devlet şimdi irdelenen iki yanı, öznel ve nesnel Sanat Yapıtlarını birleştirir. Devlette Tin ne herhangi bir tanrı gibi salt bir nesnedir, ne de öznel olarak güzel bedenselliğe geliştirilmiştir; tersine, dirimli evrensel Tindir ki, aynı zamanda tekil bireylerin özbilinçli Tinidir.

Ancak *Demokratik* Anayasa bu Tin için ve bu Devlet için uygundu. Despotizmi Doğuda görkemli gelişimi içinde Gün Doğuşunun ülkesine karşılık düşen bir şekillenme olarak gördük; Yunanistan'daki demokratik biçim daha az dünya-tarihsel bir belirlenim değildir. Çünkü Yunanistan'da bireyin Özgürlüğü bulunur, ama henüz Öznenin saltık olarak tözsel olana, genel olarak Devlete bağımlı olması gibi bir soyutlama düzeyine ulaşmış değildir; tersine, onda bireysel İstenç bütün dirimliliği içinde özgürdür ve tikelliğine göre tözselin etkinleştiricisidir. Buna karşı Roma'da bireyler üzerindeki sert Egemeni göreceğiz, tıpkı Germanik İmparatorlukta tekerkliği görmemiz gibi; gene de bunda birey yalnızca tekerke değil, ama bütün tekerklik örgütlenişine ve etkinliğine katılır.

Demokratik Devlet ataerkil değildir, eğitimsiz güven üzerine dayanmayı sürdürmez; tersine yasalar içerir, onlar için tüzel ve törel temellerin bilincini ve bu yasaların pozitif olarak bilinmesini kapsar. Kralların zamanında Hellas'ta henüz herhangi bir politik yaşam yoktu ve bu nedenle yasamanın yalnızca zayıf izleri vardı. Ama Truva Savaşından yaklaşık olarak Kyrus'un zamanına dek geçen süre içinde yasama gereksinimi kendini gösterdi. İlk yasamacılar *Yedi Bilgeler* adı altında bilinirler ki, bunlarla bilinçli olarak doğru ve gerçek olanı sunan Sofistler ve bilgelik öğretmenleri anlaşılmaz; tersine, onlar yalnızca düşünen insanlardı ki, gene de düşünceleri asıl bilime dek ulaşmayı başaramamıştı. Onlar kılğısal politikacılar idiler ve daha önce belirtildiği gibi, aralarından ikisi, Miletuslu Thales ve Prieneli Bias, İyonya kentlerine iyi öğütler verdiler. Böylece Solon Atinalılar tarafından onlara yasalar

vermekle görevlendirildi, çünkü yürürlükteki yasalar artık yeterli değildi. Solon Atinalılara herkes için eşit haklar getiren bir anayasa verdi, ve gene de bu yolla Demokrasi bütünüyle soyutlaştırılmış olmadı. Demokraside ana kıpı törel duygusal yatkınlıktır. *Erdem* Demokrasinin temelidir, der Montesquieu; ve bu bildirim genellikle Demokrasi konusunda oluşturulan tasarım ile bağıntı içinde eşit ölçüde önemli ve doğrudur. Birey için burada özsel olan Tüzeneğin tözsel yanı, Devletin sorunu, evrensel çıkardır; ama bu ancak Töre olarak nesnel İstenç biçiminde böyledir, öyle ki asıl anlamda Ahlak, kanı ve niyetin İçselliği henüz bulunmaz. Yasa içeriğine göre Özgürlük Yasası olarak ve ussal olarak oradadır, ve geçerlidir, çünkü Yasadır, dolaysız olarak öyledir. Nasıl Güzellikte Doğa ögesi, ondaki duygusal yan bulunuyorsa, bu Törellikte de yasalar Doğa zorunluğu kipindedirler. Yunanlılar Güzellik orta teriminde kahrılar, ve henüz Gerçekliğin daha yüksek duruş noktasına erişmiş değildirler. Töre ve Alışkanlık onda Hakkın istendiği ve yapıldığı biçim iken, o biçim sağlam olandır ve dolaysızlığın düşmanını, İstencin derin-düşüncesini ve Öznelliğini henüz kendi içinde taşımaz. Buna göre topluluğun çıkarları yurttaşların istencinde ve kararında yatmayı sürdürebilir — ve bu Yunan Anayasasının temeli olmalıdır —, çünkü henüz istencin törelliğine karşı durabilecek ve onu edimselleşmesinde engelleyebilecek hiçbir ilke bulunmaz. Demokratik Anayasa burada olanaklı biricik anayasadır: Yurttaşlar henüz tikel olanın ve dolayısıyla kötü olanın da bilincinde değildirler; nesnel İstenç onlarda kırılmış değildir. Athene, Tanrıça, Atina'nın kendisidir, e.d. yurttaşların edimsel ve somut Tinidir. Tanrı ancak İstenç kendi içine, bilmenin ve Duyuncun Adytum'una geri döndüğü ve Öznelin ve Nesnelin sonsuz ayrılışını koyduğu zaman onlarda olmaya son verir. — Bunlar Demokratik Anayasanın gerçek konumunu betimlerler, ve bunun aklanışı ve saltık zorunluğu bu henüz içkin Nesnel Törellik üzerine dayanır. Demokrasiye ilişkin modern tasarımlarda bu aklama yatmaz: Bunlara göre topluluğun çıkarları, kamu sorunları halk tarafından tartışılmalı ve karara bağlanmalı-

dır; bireyler düşünüp taşınmalı, görüşlerini ortaya koymalı ve oylarını vermelidir; ve bu hiç kuşkusuz Devlet çıkarları ve kamu sorunları onların çıkarları ve sorunları olduğu için böyle olmalıdır. Tüm bunlar bütünüyle doğrudur, ama özsel koşul ve ayrım bu bireylerin *kimler* olduklarında yatar. Saltık aklanışlarını ancak İstençleri henüz *nesnel* İstenç olduğu sürece bulurlar, şunu ya da bunu istediği, salt *iyi* İstenç olduğu sürece değil. Çünkü iyi İstenç tikel birşeydir, bireylerin Ahlakları, Kanı ve İçsellikleri üzerine dayanır. Bizim dünyamızda İlkeyi ve Özgürlüğün kendine özgü şeklini, Devletlerimizin ve dinsel yaşamlarımızın saltık temelini oluşturan öznel Özgürlük Yunanistan'da ancak *yıkım* olarak ortaya çıkabilirdi. İçsellik Yunan Tininin yakınında yatıyordu ve bu Tinin kısa bir sürede ona erişmesi kaçınılmazdı; ama İçsellik onun dünyasını yıkıma uğrattı, çünkü Anayasa bu yan için amaçlanmış değildi ve bu belirlenimi tanımadı, çünkü onda bulunmuyordu. Özgürlüklerinin ilk ve gerçek şekli içindeki Yunanlılar açısından ileri sürebiliriz ki, bir Duyuncuları yoktu; aralarında daha öte derin düşünce olmaksızın vatan için yaşama Alışkanlığı egemendi. Bizim Anlaşımımız için özsel olan bir Devlet soyutlamasını tanımıyorlardı; tersine, onlar için erek yaşayan anavatandı: Bu Atina, bu Sparta, bu tapınak, bu sunutaşları, bu birlikte yaşam biçimi, bu yurttaşlar çevresi, bu töreler ve alışkanlıklar. Yunanlı için anavatani onsuz yaşayamayacağı bir zorunluktur. İlk Sofistler, Bilgelik Öğretmenleri, öznel derin-düşünceyi ve yeni öğretiyi, herkesin kendi kanısına göre davranması gerektiği öğretisini ortaya getirdiler. Derin-düşünce içeri girer girmez herkes kendi görüşünü geliştirir — Tüzenin iyileştirilip iyileştirilemeyeceğini araştırır —, varolana sarılıp kalmak yerine kendi iç kanısına sarılır, ve böylece öznel olarak bağımsız bir Özgürlük başlar, öyle ki birey giderek yürürlükteki Anayasaya karşı olma pahasına herşeyi kendi Duyuncunda sorgulayabilir olur. Herkesin kendi ilkeleri vardır, ve eğer birşeyi kendine uygun bulmuşsa, bunun en iyisi olduğunu düşünür. Herkesin kendi kanısına göre hareket etmesi, kendi kanısını da taşır. Herkesin eğer kendisi el atmamışsa işlerin kötüye

gittiğini düşündüğünü söylerken Thukydides bile aslında bu bozulmadan söz eder.

Büyük İnsanlara güvenme tutumu bu duruma, herkesin kendi başına yargıda bulunmaya yönelmesi durumuna aykırıdır. Eski zamanlarda Atinalılar Solon'dan onlar için yasalar yapmasını istediklerinde, ya da Likurgus Sparta'da yaşamacı ve düzen getirici olarak ortaya çıktığında, halkın Hakkı en iyi bildiğini düşünmesi gibi birşey söz konusu değildir. Daha sonra da, halkın güven duyduğu insanlar büyük plastik kişiliklerdi: Anayasayı daha da demokratikleştiren Kleisthenes, Miltiades, Themistokles, Aristides, Med savaşlarında Atinalıların başında duran Kimon, ve Atina görkemünün doruğunu temsil eden Perikles; ama bu büyük insanlardan biri yapılması gerekli olanı yerine getirir getirmez, Haset, eş deyişle tikel yetenek açısından eşitlik duygusu kendini gösterdi, ve o kişi ya hapse atıldı ya da sürüldü. Son olarak, halk arasında tüm bireysel büyüklüğe saldıran ve yönetimin başındaki kişilere sövgüler yağdıran Sykofantlar ortaya çıktılar.

Ama Yunan Cumhuriyetlerinde özellikle vurgulanması gereken üç durum daha vardır.

1. Yalnızca Yunanistan'da bulunduğu gibi Demokrasi ile *Biliciler* bağlıdır. İçeriden doğan karara İstencin ağır basan zeminleri belirleyecek sağlamlaşmış bir Öznelliği aittir; ama Yunanlılar İstencin bu kuvvet ve gücünden yoksundular. Bir kolonileştirme durumunda, yabancı tanrıların kabul edilmesi durumunda, bir generalin bir savaşa girişeceği zamanda Bilicilere danışılırdı. Plataea savaşından önce Pausanias adak hayvanlarından bir işaretin alınmasını istedi ve bilici Tisamenos'tan adakların durumun Yunanlılardan yana olduğunu gösterdikleri yanıtını aldı, ama Asopus'un bu yanında kalmaları gerekiyordu; eğer nehri geçip savaş başlatacak olurlarsa, durum onlara karşı olacaktı. Buna göre Pausanias saldırıyı bekledi. Yunanlılar benzer olarak özel sorunlarında da kendi kararlarını vermekten çok onu başka birşeyden alırlardı. Demokrasinin ülenmesiyle ilgili kısıtlı sorunlar, önemli sorunlarda bundan böyle bilicilere danışılmadığını görürüz; tersine,

halk konuşmacılarının özel görüşleri geçerlik kazanır ve kararları belirler. Nasıl bu zamanda Sokrates kendi Demona güvenmişse, halk önderleri ve halk da kararlarını kendileri alıyorlardı. Ama bununla aynı zamanda Anayasanın bozulması, dağılması ve giderek ilerleyen değişmesi kendini gösterdi.

2. Burada dikkate alınması gereken bir başka durum da *Köleliktir*. Bu güzel bir Demokrasinin zorunlu bir koşulu, çünkü orada kamu alanlarında Devletin yönetimi üzerine söylevler vermek ya da dinlemek, Gymnasiumlarda alıştırma yapmak, şenliklere katılmak her yurttaşın hakkı ve ödeviydi. Bu uğraşların koşulu zorunlu olarak yurttaşların el emeğinden özgür olmaları, ve öyleyse bizim durumumuzda özgür yurttaşlar tarafından yerine getirilen şeylerin, gündelik yaşamın işlerinin, Köleler tarafından yerine getirilmesiydi. Yurttaşların eşitliği Kölelerin dışlanmasını kendisi ile birlikte getirdi. Kölelik ilkin İstenç sonsuz olarak kendi içine yansıdığı zaman, Hak her özgür insana ait olarak düşünüldüğü zaman sona erer, ve 'Özgür İnsan' anlatımı ise evrensel doğası ile uyum içinde Us ile donatılı olarak görülen insana uygulanır. Ama burada henüz Törellik duruş noktasındayızdır, ki yalnızca Alışkanlık ve Töredir ve böylelikle henüz varoluştaki bir tikelliktir.

3. Üçüncü olarak belirtmek gerek ki, böyle demokratik Anayasalar *yalnızca küçük devletlerde*, birer kent ölçeğini çok aşmayan devletlerde olanaklıdır. Bütün Atinalılar Devleti tek bir kentte birleşir; Theseus'un dağınık kabileleri tek bir bütüne topladığı anlatılır; Perikles'in zamanında, Peloponez Savaşının başında Spartalıların yaklaşması üzerine Atina bölgesinin bütün nüfusu kente sığındı. Ancak böyle kentlerde çıkarlar bütününde aynı olabilir; buna karşı büyük imparatorluklarda birbirleri ile çatışan değişik çıkarlar vardır. Bir kentte birlikte yaşama, insanların birbirlerini her gün görmeleri ortak bir kültürü ve yaşayan bir demokrasiyi olanaklı kılar. Demokraside ana sorun yurttaşın karakterinin plastik, tek parçalı olmasıdır. Önemli görüşmelerde bunların ortasında bulunmalıdır; kararlara yalnızca oyu ile değil, ama kişi olarak kendisi katılmadır; eylemin

ve devimin ortasında bulunmalı, bütûn insanın tutkusu ve çıkarı soruna bağlanmalı, ve bütûn kararın sıcaklığı onun yerine getirilişinde de eksik olmamalıdır. Herkesin ona döndürülmesi gereken görüş bireylerin *konuşma* aracılığıyla ısıtılmaları yoluyla üretilmelidir. Eğer bu *yazı* yoluyla soyut, dirimsiz bir yolda yapılırsa, birey evrenselin vereceği sıcaklığa kıyıştırılamaz; ve kalabalık ne denli büyük olursa, bireyin oyunun ağırlığı o denli azalır. Büyük bir imparatorlukta hiç kuşkusuz sorular halka götürülebilir, tüm topluluklarda oylar toplanabilir ve sonuçlar sayılabilir — tıpkı Fransız Konvansiyonu tarafından yapıldığı gibi; ama bu ölü bir varlıktır, ve dünya orada daha şimdiden bir kağıt-dünyaya parçalanmış ve bölünmüştür. Fransız Devriminde bu nedenle cumhuriyetçi anayasa hiçbir zaman bir Demokrasi olmadı ve özgürlük ve eşitlik maskesi altında sesini yükselten Tiranlık, Despotizm oldu. —

Şimdi Yunan Tarihinin *ikinci dönemine* geldik. İlk dönem Yunan Tini Sanatına ve olgunluğuna ulaştırır — ona nitel *varlığını* kazandırır; ikincisi onu kendini *gösterdiği* gibi, kendini dünya için bir yapıta dönüştürme, ilkesini savaşta aklama ve onu saldırı karşısında utkuyla ileri sürme sürecinde görüldüğü gibi kapsar.

Persler İle Savaşlar

Önceki dünya-tarihsel halk ile temas dönemi genellikle her ulusun tarihindeki ikinci dönem olarak görülecektir. Yunanlıların dünya-tarihsel temasları Persler ileydi; Yunanistan kendini bunda en görkemli yanında göstermiştir. Med savaşlarına neden olan şey İyonya kentlerinin Perslere başkaldırmalarıydı; bunda Atinalılar ve Eretrialılar onlara yardım ettiler. Atinalıları buna özellikle götüren durum Pisistratus'un oğlunun Yunanistan'da Atina üzerinde yeniden egemen olma girişiminde başarısızlığa uğramasından sonra Perslerin Kralına dönmüş olmasıydı. Tarih Babası bize bu Med savaşlarının parlak bir betimlemesini vermiştir, ve buradaki amacımız açısından üzerinde ayrıntılı olarak durmamız gerekmez.

Med savaşlarının başında, Lakedaemonya Hegemonyayı elinde tutuyordu ve özellikle Peloponez'de büyük saygınlık kazanmıştı; bunun nedeni bir yandan özgür Messenia halkını boyunduruk altına almış ve köleliğe düşürmüş olması, öte yandan birçok Yunan devletine Tiranları sürgüne göndermede yardım etmiş olmasıydı. Yunanlıların ona karşı İyonyalılara yardım etmiş olmasından uyarılarak, Pers Kralı Yunan kentlerine haberciler gönderdi ve onlardan Su ve Toprak vermelerini, eş deyişle üstünlüğünü tanımalarını istedi. Gönderilenler küçümsemeyle geri çevrildiler ve Lakedaemonyalılar onları bir kuyuya atacak denli ileri gittiler (ama daha sonra bu davranıştan büyük bir pişmanlık duydular ve kefaret olarak iki Lakedaemonyalıyı Susa'ya teslim ettiler). Pers Kralı bunun üzerine Yunanistan üzerine bir ordu gönderdi. Bu büyük güce karşı Atinalılar Plataealılar ile birlikte yalnız başlarına Marathon'da Miltiades'in komutası altında dövüştüler ve utku kazandılar. Daha sonra Xerxes çok büyük halk kitleleri ile Yunanistan'ın üzerine indi (Herodotus bu seferi ayrıntılı olarak anlatır); korkutucu kara ordusunun yanısıra daha az çarpıcı olmayan donanması bulunuyordu. Trakya, Makedonya ve Thessaly hemen düştüler; ama asıl Yunanistan'a giriş, Thermopylae Geçidi, yazgıları iyi bilinen 300 Spartalı ve 1.700 Thespijsli tarafından savunuldu. Gönüllü olarak terkedilen Atina yerle bir edildi; kentteki tanrı imgeleri Şekilsiz ve Biçimsiz tapman Persler için tiksinti verici şeylerdi. Yunanlıların birlikten yoksunluklarına karşın, Pers donanması Salamis'te yenildi; ve bu şanlı utku günü Yunanlıların en büyük üç trajedi yazarını ilginç bir yolda ilişkilendirir, çünkü Aeschylus savaşlardan biriydi ve utkunun kazanılmasına yardım etmişti; Sofokles onu kutlayan şenlikte dans etmişti; ve Euripides aynı gün doğmuştu. Mardonius komutası altında Yunanistan'da kalan ordu Pausanias tarafından Plataea'da yenildi ve bunun üzerine Pers gücü değişik noktalarda kırıldı.

Böylece Yunanistan onu ezme gözdağını veren yükten kurtuldu. Hiç kışkırtıcı bir büyük çarpışma dağ olmamıştır; ama bunlar yalnızca ulusların tarihsel anılarında değil,

Bilim ve Sanatın, genel olarak soylu ve törel olanın kayıtlarında da ölümsüz izler bırakırlar. Çünkü bunlar dünya-tarihsel utkulardır: Kültürü ve tinsel gücü kurtarmış ve Asyatik ilkeyi tüm gücünden yoksun bırakmışlardır. Başka durumlarda da sık sık insanlar bir erek uğruna herşeyden vazgeçmemişler midir? Savaşçılar sık sık ödev ve vatan uğruna ölmemişler midir? Ama burada yalnızca yiğitlik, tin ve yürekliliğe hayran olmak yeterli değildir; içerik, etki, sonuç da kendi türünde biriciktir. Tüm başka savaşların daha tikel bir çıkarları vardır; ama Yunanlıların ölümsüz ünleri kurtarılan yüksek dava nedeniyle aklanır. *Dünya Tarihinde şan üzerine karar veren biçimsel yiğitlik değil, sözde meziyet değil, ama davanın değeridir.* Burada terazide tartılacak olan şey Dünya Tarihinin çıkarıdır. Birbirlerine karşı duranlar bir yanda Doğu Despotizmi, öyleyse Tek Bir Efendi altında birleşmiş dünya, ve öte yanda bölünmüş ve alan ve araçlarda önemsiz olan ama Özgür Bireysellik tarafından dirileştirilen devletlerdir. Hiçbir zaman Tarihte tinsel kuvvetin kütle üzerindeki, dahası küçümsenemeyecek bir kütle üzerindeki üstünlüğü böylesine parlaklık içinde görünmemiştir. — Bu savaş ve ondan sonra onun doruğunda bulunmuş olan devletlerin gelişimi Yunanistan'ın en parlak dönemidir; Yunan ilkesinin kapsadığı herşey o zaman eksiksiz açınımına ulaşmış ve gözle görülür olmuştur.

Atinalıların fetih savaşları uzun sürdü ve bu yolla büyük bir gönenç elde ettiler; bir deniz kuvvetleri olmayan Lake-daemonyalılar ise dinginlik içinde kaldılar. Atina ve Sparta karşıtlığı, tarihsel irdelemenin bu gözde teması, bundan sonra başlar. Denebilir ki, bu iki devletten hangisinin üstünlüğü hak ettiğini yargılamaya çalışmak boşunadır, ve nasıl her birinin kendi için zorunlu ve değerli bir şekil olduğu gösterilmelidir. Örneğin Sparta için birçok kategori getirilebilir, törelerin gücünden, boyuneğmeden vb. söz edilebilir, ama bu devletteki ana idea politik Erdemdir; bunda Atina ve Sparta hiç kuşkusuz ortaktır, ama devletlerden birinde bir sanat yapıtına, özgür bireyselliğe gelişmişken, ötekisinde kendini töresellikte sürdürüyor. Sparta'nın ve Atina'nın kıskançlıklarını patlama noktasına vardırıran

Peloponez Savaşından söz etmeden önce, bu iki devletin temel karakterlerini, politik ve törel bakımdan birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını daha tam olarak göstermeliyiz.

Atina

Atina'yı daha önce Yunanistan'ın başka bölgelerinde yaşayanlar için bir sığınma yeri olarak, içinde çok karışık bir halkın toplandığı bir kent olarak tanıdık. İnsan uğraşlarının değişik alanları, Tarım, İşleyim ve başlıca deniz yoluyla olmak üzere Tecim, tümü de Atina'da bir araya gelmiş olsalar da, sayısız çekişmeye de yol açtılar. Eski ve varıl soylar ve daha yoksul olanlar arasında bir karşıtlık daha erken zamanlarda ortaya çıkmıştı. Aralarındaki ayrımın yerel durumlarına ve bunlarla bağlı yaşam yollarına dayalı olduğu üç parti daha o günlerde bütünüyle belirgindi: *Ovalarda yaşayan varıllardan ve aristokratlardan oluşan Pedianlar; dağlarda yaşayan, asma ve zeytin ağaçları yetiştiren ve çobanlık yapan Diakrianlar; ve kıyılarda yaşayan ve ilk ikisi arasında duran ılımlılar olarak Paralianlar.* Politik durum Aristokrasi ve Demokrasi arasında gidip geliyordu. Solon kenti dört mülkiyet-sınıfına ayırarak bu karşıt uçlar arasına bir denge getirdi; hep birlikte kamu sorunları üzerine görüşmeler ve karar için bir halk meclisi oluşturdular; ama hükümet konumları üç üst sınıf için ayrıldı. Dikkate değer ki, daha Solon sağken, ve kendisinin açıkça karşı çıkmasına karşın, Pisistratus egemenliği eline geçirdi; Anayasa bir bakıma henüz halkın kanına ve yaşamına geçmemiş, henüz törel yurttaşlık varoluşunun Alışkanlığı olmamıştı. Ama daha da dikkate değer olan şey Pisistratus'un yasamada hiçbir değişiklik getirmemiş, ve kendisine yöneltilen bir suçlamayı yanıtlamak için Areopagus'un önüne çıkmış olmasıdır. Pisistratus ve oğullarının egemenliği ailelerin ve bölüngülerin güçlerini bastırabilmek için, onları düzene ve barışa ve yurttaşları ise Solon'un yasalarına alıştırabilmek için zorunlu olmuş görünür. Buna erişildikten sonra, o egemenlik zorunlu olarak gereksiz görüldü ve özgürlük yasaları Pisistratus-

ların gücü ile çelişki içine girdi. Pisistratuslar yerlerinden edildiler, Hipparkhus öldürüldü ve Hippias sürüldü. Bölüngüler şimdi yeniden ortaya çıktılar; ayaklanmanın başında duran Alkmaeonidler Demokrasiden yanaydılar; buna karşı Spartalılar İsağoras'ın aristokratik bir yön tutan karşıt partisine yardım ettiler. Alkmaeonidler, başlarında Kleisthenes olmak üzere, üstünlüğü ele geçirdiler. Bu önder anayasayı daha önce olduğundan da demokratik yaptı; şimdiye dek sayıları yalnızca dört olan φυλαί ona yükseltildi ve bu durum soyların etkisini azaltma etkisini getirdi. Son olarak, Areopagus'un özel önemini azaltarak ve o güne dek bu konseye ait olan işleri halka ve mahkemelere bırakarak, Perikles anayasayı daha da demokratikleştirdi. Perikles antik, plastik karakterli bir devlet adamıydı. Kendini politik yaşama verince, özel yaşamı yadsıdı, tüm şenlik ve şölenlerden uzak durmaya başladı, ve aralıksız olarak devlete yararlı olma ereğini izledi; bu yolla öylesine büyük bir saygınlık kazandı ki, Aristofanes ona Atina'nın Zeus'u adını verdi. Ona hayran olmamak, aslında ölçüsüz bir hayranlık duymamak elimizden gelmez; tasasız, ama çok ince ve baştan sona kültürlü bir halkın başında durdu; üzerlerinde güç ve yetke kazanmasının biricik aracı kişiliği konusunda, yalnızca Devletin gönenci ile kaygılanan bütünüyle soylu bir insan olduğu konusunda, dehada ve bilgide geri kalanlardan üstün olduğu yönünde oluşturduğu kanıydı. Bireysellik gücü açısından onu başka hiçbir devlet adamı ile karşılaştıramayız.

Genel olarak, büyük politik karakterlerin gelişimi için en geniş alanı Demokratik Anayasa sunar; çünkü özellikle o bireylere yeteneklerini geçerli kılmaları için yalnızca izin vermekle kalmaz, ama bunu onlardan ister; ama aynı zamanda birey ancak eğitilmiş bir halkın tutkularını ve hafifliğini olduğu gibi dehasını ve görüşünü de doyurabildiği zaman ona kendini saydırabilir.

Atina'da dirimli bir Özgürlük vardı; törenin ve tinsel kültürün yaşayan bir eşitliği vardı; ve eğer mülkiyet eşitsizliğinden kaçınılamadıysa, bu gene de asırıya varmadı. Bu Eşitliğin yanı sıra ve bu Özgürlüğün içerisinde, tüm

karakter ve yetenek eşitsizliği, bireyselliğin tüm türlü­lülüğü kendini en özgür yollarda geçerli kılabiliyor, ve çevreden gelişme için çok çeşitli uyarılar geliyordu; çünkü Atina varoluşunun başat kıpıları Bireylerin Bağımsızlığı ve bir Güzellik Tini tarafından dirileştirilen Kültürdü. Yontu sanatının o ölümsüz anıtlarını üreten, küçük kahıntıları bile gelecek kuşakları hayrete düşüren bu yapıtları tasarlayan Perikles idi; Aeskhylos'un ve Sofokles'in ve daha sonra Euripides'in oyunları bu halkın önünde temsil edildiler — gerçi kendilerinde aynı plastik törel karakteri taşıyor ve bozulmanın ilkesini daha şimdiden sergiliyor olsalar da. Perikles'in söylevleri bu halka seslendi, ve o halktan öyle kişilikler doğdu ki, yüzyıllar boyunca klasik doğalar oldular; çünkü sözü edilenler dışında Thukydides, Sokrates, Platon ve ayrıca Aristofanes de bunlara aittir; bu sonuncusu halkının bütün politik ciddiyetini tam olarak onun bozulması zamanında sakladı ve baştan sona bu ciddiyetle dolu olarak şiirlerini ve oyunlarını vatanının iyiliği için yazdı. Atinalılarda törel bir Tinin alanı içerisinde büyük bir çalışkanlık, dirilik ve bireysel gelişme dürtüsü görürüz. Bunlara yönelik olarak Xenofon ve Platon'da bulduğumuz suçlama aslında sonraki bir zamana, demokrasinin talihsizliğinin ve bozulmasının şimdiden ortada olduğu bir döneme aittir. Ama eğer eskilerin Atina'nın politik yaşamı üzerine bir yargılarını istersek, Xenofon'a değil, giderek Platon'a da değil, ama varolan devleti en yakından tanıyan, onun sorunlarını yönetmiş ve onun en büyük önderleri olarak görülmüş olan insanlara, devlet adamlarına dönmeliyiz. Bunların arasında Perikles Atina'nın mırısı insanlarının, insanlar Pantheonunun Zeusudur. Thukydides, Peloponez Savaşının ikinci yılında ölen savaşçıların cenaze törenleri vesilesiyle, Atina üzerine en özlü betimlemeyi onun ağzından sunar. Söylediği, göstermeyi istediği hangi kent için ve hangi çıkarlar için ölinüş olduklarıdır (bu yolda konuşmacı hemen özsel olana döner). Sonra Atina'nın karakterini betimlemeye geçer, ve söyledikleri derin anlamlı olduğu gibi en doğru ve en gerçek noktalar­dır. 'Güzeli severiz,' der, 'ama gösteriş olmaksızın, aşırılık

olmaksızın; felsefe yaparız, ama bu nedenle kadınsılığa ve verimsizliğe düşmeksizin (çünkü insanlar düşüncelerine gömüldükleri zaman, kendilerini kılğısal olandan, kamu için, evrensel için etkinlikten uzaklaştırırlar). Bizler yiğit ve gözüpek insanlarız; ama bu yürekliliğe karşın, kendimize üstümüze aldığımız şeyin bir hesabını veririz (onun bilincindeyizdir); başkaları durumunda, tersine, yüreklilik zeminini kültürsüzlükte bulur; neyin hoş olduğunu, neyin usandırıcı olduğunu ayırdetmeyi en iyi biz biliriz; buna karşın tehlikelerden geri çekilmeyiz.' Böylece Atina özel olarak Güzellik ereği için yaşayan bir Devletin görünüşünü sergiledi — bir devlet ki, kamu sorunlarının ciddiyeti üzerine, insan Tininin ve yaşamının çıkarları üzerine baştan sona eğitilmiş bir bilinci vardı ve bu bilinç ile yürekliliği ve kılğısal beceriyi birleştirmişti. —

Sparta

Öte yandan, burada sert soyut Erdemi, Devlet uğruna yaşamı görürüz, ama öyle bir yolda ki bireyselliğin diriliği, özgürlüğü geriye itilmiştir. Sparta'nın devlet yapısı bütünüyle Devletin çıkarına işleyen, ama özgür devimi değil, yalnızca ruhsuz eşitliği hedefleyen kurumlar üzerine dayanır. Sparta daha başlangıcında Atina'nın başlangıcından çok ayırdır. Spartalılar Dorlar, Atinalılar İyonyalılar idiler, ve bu ulusal ayırım kendini Anayasa açısından da geçerli kıldı. Sparta'nın ortaya çıkış yoluna gelince, Dorlar Heraklidae ile birlikte Peloponez'i istila ettiler, yerli halklara boyun eğdirdiler ve onları köleliğe mahkum ettiler, çünkü Helotlar hiç kuşkusuz yerliler idiler. Helotların başına gelen daha sonra Messenelilerin de başına geldi, çünkü Spartalıların karakterinde aşırı ölçüde insanlıkdışı bir sertlik yatıyordu. Bu arada Atinalılar bir aile yaşamı sürdürüyorlardı ve aralarındaki köleler aynı evin insanlarıydılar. Spartalıların boyun eğdirdiklerine karşı davranışları Türklerin Yunanlılara karşı davranışlarından çok daha sertti; Lakedaemonya'da sürekli bir savaş durumu vardı. Görevlerine başlayınca Eforlar Helotlara karşı sınırsız bir

savaş bildiriminde bulundular; ve Helotlar sürekli olarak üzerlerinde savaş alıştırması yapmaları için genç Spartalıların eline bırakılırdı. Helotlar kimi zamanlar özgür bırakılır ve düşmana karşı savaşırldı; dahası Spartalıların saflarında olağanüstü yiğitlikler de gösterirlerdi; ama geri döndüklerinde en korkakça ve en sinsice yolda kılıçtan geçirilirlerdi. Nasıl bir köle gemisinde tayfalar sürekli olarak silahlı iseler, ve nasıl bir ayaklanmayı önlemek için en büyük önlemler alınırsa, Spartalılar da Helotlar üzerinde her zaman uyanıktılar ve her zaman düşman karşısındaymış gibi bir savaş durumundaydılar.

Toprak mülkiyeti, Plutark'ın anlattığı gibi, daha Likurgus tarafından bile eşit parçalara bölünmüştü; bunlardan yalnızca 9.000'i Spartalıları, eş deyişle kentte yaşayanlara, 30.000'i ise Lakedaemonyalıları ya da Lakonyalıları aitti. Aynı zamanda bu eşitliğin sürdürülebilmesi için, toprak parçalarının satılmaması bir karara bağlanmıştı. Ama böyle bir düzenlemenin nasıl sonuçsuz olduğunu Lakedaemonya'nın daha sonra özellikle iyeliklerin eşitsizliği nedeniyle yıkılması olgusu tanıtlar. Çünkü kız çocukların kalıt hakkı olduğu için, birçok mülk evlilik yoluyla az sayıda ailenin iyeliğine geçti, ve sonunda, bir bakıma zora dayalı bir eşitlik kurmayı istemenin nasıl aptalca olduğunu gösterircesine, tüm toprak mülkiyeti birkaç kişinin elinde toplandı; ve girişimin çok az etkisi olurken, buna karşı ötsel özgürlüğü, yani mülkiyet üzerinde tasarrufu yok etti. Likurgus yasalarındaki bir başka dikkate değer kıpı Likurgus'un demirden yapıli olanın dışında tüm parayı yasaklamasıydı, ki zorunlu olarak tüm dış tecimin ve işlerin ortadan kaldırılması sonucunu getirdi. Yine, Spartalıların tecimi destekleyebilecek ve ilerletebilecek biricik etmen olarak bir deniz kuvvetleri yoktu; böyle bir güce gereksindikleri zaman Perslere dönüyorlardı.

Özellikle törelerin eşitliğini ilerletmek için ve yurttaşların birbirleri ile daha yakın tanışmalarını sağlamak için Spartalılar yemeklerini toplu olarak yerlerdi; ama bu topluluk Aile yaşamını önemsizleştirdi. çünkü yeme ve içme özel bir sorundur ve bu nedenle evliliğine aittir. Ainalılar-

da durum buydu; onlar için ilişkiler özdeksel değil, tersine tinsel idi, ve giderek şölenleri bile, Xenofon ve Platon'dan öğrendiğimiz gibi, tinsel bir hava taşırdı. Buna karşı Spartalılar arasında ortak yemeklerin giderleri bireylerin katkılarıyla karşılanırdı, ve kim bir katkıda bulunamayacak denli yoksulsa, bu nedenle dışlanırdı.

Sparta'nın politik Anayasasına gelince, temeline demokratik denebilse de, onu hemen hemen bir aristokrasiye ve oligarşiye çeviren önemli değişiklikler söz konusuydu. Devletin başında iki Kral dururdu; onun yanında en iyiler arasından seçilen bir Senato (γερονσία) bulunurdu; Senato bir mahkemenin işlevini de yerine getirir, ama kararlarını yazılı yasalara göre olmaktan çok törel ve tüzel alışkanlıklara göre verirdi.¹ Bunun dışında, γερονσία ayrıca en yüksek hükümet yetkesi, Kralların Konseyi idi ve en önemli sorunları o yönetirdi. Son olarak, en yüksek yetkilerden biri *Eforların* yetkisiydi; bunların seçimi konusunda belirli hiçbir bilgimiz yoktur; Aristoteles seçim yolunun aşırı ölçüde çocuksu olduğunu söyler. Aristoteles'ten soylu olmayan, mülkü olmayan kişilerin bile bu göreve getirilebildiklerini öğreniriz. Eforlar halk meclisini toplantıya çağırarak, oylama yapmak, yasalar önermek için tam yetki ile donatılıydılar — yaklaşık olarak Roma'daki *tribuni plebis* gibi. Güçleri tiransal oldu — Robespierre ve yandaşlarının bir zaman için Fransa'da uyguladıkları güç gibi.

Lakedaemonyalılar bütün ruhlarını Devlete yöneltmişken, tinsel kültür, Sanat ve Bilim, aralarında kök tutmadı. Spartalılar geri kalan Yunanlılara biraz karışık bir işi bile yerine getiremeyen ya da en azından böyle şeylerde eli ayağına dolanan kaba saba, hantal ve beceriksiz insanlar olarak göründüler. Thukydides'te Atinalılar Spartalılara şunları söyler: "Başkaları ile ortak hiçbir yanları olmayan yasalarınız ve töreleriniz var; ve yabancı ülkelere gittiğiniz

¹Otfried Müller, "Dorların Tarihi"nde, bu olguyu çok abartır; Tüzenin bir bakıma yüreklerinde basılı olduğunu söyler. Gene de böyle bir baskı her zaman çok belirsiz birşeydir; yasaların yazılı olması zorunludur, öyle ki neyin yasak olduğu, neye izin verildiği belirli olarak bilinmemiş. [1.inci yayım.]

zaman, ne bunlara göre, ne de Hellas'ta geleneksel olan yollarda davranırsınız." Kendi ülkelerindeki işlerinde bütünüyle yasalara bağlıydılar; ama başka uluslara karşı davranışlarına gelince, açıkça keyfi olanı salık verilebilir, ve yararlı olanı haklı gördüklerini bildirirlerdi. İyi bilindiği gibi, Sparta'da (ve benzer olarak Mısır'da) belli koşullar altında yaşam gereksinimlerinin çalınmasına izin verilirdi; yalnızca hırsızın kendini ele vermemesi gerekirdi. Böylece bu iki devlet, Atina ve Sparta, karşıtlık içinde dururlar. Birinin Törelliği Devlet üzerine katı bir yönelimdir; ötekinde tam olarak böyle bir törel bağını bulunur, ama eğitilmiş bir bilinç ile, ve Güzelin ve sonra ayrıca Gerçeğin üretimindeki sonsuz etkinlik ile.

Bu Yunan törelliği, görüngülerinde aşırı ölçüde güzel, yaşama değer ve ilginç olsa da, tinsel özbilincin en yüksek duruş noktası değildir; sonsuz biçimden, düşüncenin kendi içine yansımından yoksundur; doğal kıpıdan, Güzelliğin ve Tanrısallığın karakterinde yatan duyuşal öğeden kurtulmuş değildir, tıpkı Törelliğin dolaysız biçiminden de kurtulmuş olmaması gibi; düşüncenin kendini kavraması eksiktir, benim için hak ve törellik olarak geçerli olması gerekenin kendini bende, benim Tinimin tanıklığından doğrulamasını, Güzelin, yalnızca duyuşal sezgideki ya da tasarımdaki İdeanın o denli de Gerçek olmasını, içsel, duyulurüstü bir dünya da olmasını isteyen özbilincinin sonsuzluğu eksiktir. Yukarıda belirttiğimiz o Güzeli Tinsel Birliğin duruş noktasında Tin ancak kısa bir zaman için kalabildi; ve daha öte ilerlemenin ve bozulmanın kaynağı Öznellik öğesi, Ahlak, bireysel derin düşünce ve İçsellik idi. Yunan yaşamının en güzel çiçeklenmesi İÖ 492'deki Med savaşlarından İÖ 431'deki Peloponez savaşına dek yaklaşık 60 yıl sürdü. Ortaya çıkması zorunlu olan Ahlak İlkesi bozulmanın başlangıcıydı; ama bu kendini Atina'da ve Sparta'da değişik şekillerde gösterdi: Atina'da kamuya yayılan tasasızlık olarak, Sparta'da kişisel bozulma olarak. Atinalılar yıkılışlarında kendilerini yalnızca sevimli değil, ama büyük ve soylu olarak da gösterdiler, öyle bir düzeye dek ki, onlar için kaçınılmaz olarak hüzün duyuyoruz; buna

karşı Spartalılar durumunda Öznellik İlkesi kaba bir hırs ve kaba bir bozuluşa ilerledi.

Peloponez Savaşı

Bozulma ilkesi kendini ilk olarak dış politik gelişmede, Yunan devletlerinin birbirlerine karşı savaşlarında olduğu gibi kentlerin içindeki bölüngü kavgalarında da açığa serdi. Yunan Törelliği Yunanistan'da ortak bir devlet oluşturmayı olanaksız kılmıştı; çünkü küçük devletlerin birbirlerinden yalıtılmaları ve çıkarın, tinsel gelişimin bütünde aynı olabileceği kentlerde yoğunlaşma bu özgürlüğün zorunlu koşuluydu. Truva Savaşında yalnızca geçici bir birleşme olmuştu, ve giderek Med savaşlarında bile bu birlik ortaya çıkmadı. Böyle bir birliğe doğru yönelim seçilebilir olsa da, bu bir yandan zayıftı, öte yandan kıskançlık ile karşılaşılıyor ve Hegemonya için kavgaya devletleri karşı karşıya getiriyordu. Peloponez Savaşında düşmanlıkların yaygın olarak patlak veriş son nokta oldu. Ondan önce, giderek daha savaşın başında, Perikles Atinalıların, özgürlüklerine kıskançlıkla sarılan o halkın başında duruyordu; yalnızca yüksek kişiliği ve büyük dehası konumunu sürdürbilmesini sağladı. Med savaşlarından sonra Hegemonya Atina'daydı; hem adalar hem de kentler olmak üzere bağlaşıkların bir bölümü Perslere karşı savaşı sürdürebilmek için katkıda bulunmak zorundaydılar, ve donanmalar ya da askerler biçiminde olmak yerine, söz konusu katkı para olarak ödendi. Böylece Atina'da çok büyük bir güç yoğunlaştı; paranın bir bölümü büyük mimari yapıtlara harcandı, ve Tinin yapıtları oldukları için, bağlaşıklar de bundan benzer olarak haz duydular. Ama Perikles'in parayı yalnızca sanat yapıtlarında tüketmediği, başka yollarda halk için de kullandığı ölümden sonra birçok depoda, ama özellikle donanma cephaneliğinde yığılmış olan yedeklerin çokluğundan anlaşıldı. — Xenofon şöyle der: 'Kim Atina'ya gereksinmez? Tahılı ve sürüleri, yağ ve şarabı bol olan tüm ülkeler, para ile ya da kafaları ile iş gören herkes, zanaatçılar, sofistler, felsefeciler, şairler, ve

kutsal ve kamusal sorunlarda görmeye ve işitmeye değer olan için istek duyan herkes ona gereksinmez mi?’

Peloponez Savaşında kavga özsel olarak Atina ve Sparta arasındaydı. Thukydides bize onun büyük bölümünün tarihini bırakmıştır ve bu ölümsüz yapıt insanlığın o kavga-
dan elde ettiği saltık kazançtır. Atina kendini Alkibiades’in aşırı girişimlerine büyük bir coşkuyla bıraktı; ve bunlar tarafından şimdiden çok zayıf düşürülmüş bir durumdayken, Perslere dönerek ihanetlerine başlayarak Kraldan para ve deniz gücü alan Spartalılara yenik düştü. Spartalılar bunun dışında daha da büyük bir ihanette bulunarak Atina’da ve bütün Yunanistan’ın kentlerinde demokrasiyi ortadan kaldırdılar ve oligarşiyi isteyen ama kendi başlarına duracak denli güçlü olmayan bölüngülere destek verdiler. Bütün bunlardan sonra, Antalkidas barışında Sparta en büyük ihanetini yaptı, Küçük Asya’nın Yunan kentlerini Pers egemenliğine teslim etti.

Lakedaemonya böylece ülkelerde kurdurduğu oligarşiler yoluyla olduğu gibi aralarında Thebes de olmak üzere kimi kentlerde bulundurduğu garnizonlar yoluyla da büyük bir ağırlık kazanmıştı. Ama Yunan devletleri Sparta baskısına daha önce Atina üstünlüğüne karşı olduğundan daha çok içerlediler; Thebes başlarında olmak üzere, boyunduruğu üzerlerinden attılar ve Thebesliler bir süre için Yunanistan’da en seçkin ulus oldular. Sparta’nın egemenliği çözüldü, ve Messene devletlerinin yeniden kuruluşu ile Lakedaemonya kalıcı bir güç karşısında kaldı. Ama Thebes bütün gücünü özellikle iki üstün insana, Pelopidas ve Epaminondas’a borçluydu; o devletin bütününde ise öznel ögenin ağır bastığını buluruz. Buna göre burada özellikle Lirik Şiir, Öznelin Şiir Sanatı çiçeklendi; bir tür öznel gönül hoşluğu kendini Thebes ordusunun çekirdeğini oluşturan, ve sevenlerden ve sevilenlerden oluşuyor olarak görülen Kutsal Alayda da gösterir; ama özneliğin gücü kendini başlıca Epaminondas’ın ölümünden sonra Thebes’in eski konumuna geri düşmesinde gösterir. Zayıflamış ve dağılmış Yunanistan bundan böyle kendi içinde hiçbir kurtuluş bulamadı ve bir yeküye gereksindi. Kent-

lerde sonu gelmez kavgalar vardı; Orta Çağların İtalya'-sında olduğu gibi, yurttaşlar kendilerini bölüngülere ayırmışlardı. Birinin utkusu ötekinin sürülmesini getiriyor, ve bu o zaman genellikle yurdunun düşmanlarına dönüyor, onlardan kendi yurduna karşı savaşmalarını istiyordu. Devletlerin barış içinde bir arada kalmaları bundan böyle olanaklı değildi; birbirleri için olduğu gibi kendileri için de yıkımı hazırlıyorlardı.

Şimdi Yunan dünyasının bozulmasını daha derin imleminde araştırmamız gerekir ve bu bozulmanın ilkesini *kendi için özgürleşen İçsellik* olarak bildirebiliriz. İçselliğin çeşitli yollarda ortaya çıktığını görürüz; Yunanistan'ın güzel Dini Düşüncenin, içsel Evrenselin gözdağı altındadır; Anayasa ve yasalar bireylerin tutkularının ve özencin gözdağı altındadır; ve bütün dolaysız kalıcılık herşeyde kendini kavrayan ve kendini gösteren Öznelliğin gözdağı altındadır. Düşünce öyleyse burada bozulmanın, ve dahası tözel Törelliğin bozulmasının ilkesi olarak görünür; çünkü bir karşıtlık kurar ve özsel Us ilkelerini geçerli kılar. Böyle bir karşıtlığın bulunmadığı Doğu Devletlerinde bir ahlaksal Özgürlük ortaya çıkamaz, çünkü en yüksek ilke Soyutlamadır. Ama Düşünce, Yunanistan'da olduğu gibi, kendini olumlu olarak bilirse, o zaman ilkeler belirler, ve bunlar varolan Edimsellik ile özsel bir ilişki içinde dururlar. Çünkü Yunanlılar durumunda somut dirimsellik Törelliktir, Din için, Devlet için yaşamdır — daha öte derin düşünce olmaksızın, ve evrensel belirlenimler olmaksızın, çünkü bunlar hemen somut şekillenisten uzaklaşırlar ve kendilerini ona karşı çevirmek zorundadırlar. Yasa bulunur ve Tin ondadır. Ama Düşünce doğar doğmaz, anayasaları araştırır: Neyin daha iyi olduğunu ortaya çıkarır, ve daha iyi bildiğinin varolanın yerini almasını ister.

Yunan Özgürlük ilkesinde, salt Özgürlük Özgürlük olduğu için, Düşüncenin kendi için özgür olmasının zorunluğu yatar. Düşünceyi ilkin daha önce sözünü ettiğimiz Yedi Bilgeler çevresinde doğarken gördük. Bunlar ilk olarak evrensel önermeler bildirerek başladılar; ama o zamanlar bilgelik henüz somut içgörüden oluşuyordu. Dinsel Sanatın

ve politik durumun ilerlemesi ile kořut olarak, onların dűřmanları ve yokedicileri olarak Dűřűncenin gűçleniřini gűrűrűz; ve Peloponez Savařı zamanında Bilim daha řim- diden geliřmiřti. Sofistler ile varolan űzerine dűřűnme ve uslamlamacılık bařladı. Yunanlılarda kılğısal yařamda ve sanat uygulamalarında gűrdűgűműz tam bu alıřkanlık ve etkinlik kendini bu tasarımlardaki ileri geri gidiřlerde ve dűnűřlerde de gűsterdi, űyle ki nasıl duyusal řeyler insan etkinliğı tarafından değıřtirilir, iřlenir ve evrilirse, benzer olarak Tinin içeriğı, sanısı, bildiğı de ileri geri devinir, bir uğrař konusu olur ve bu uğrařın kendisi kendi bařına bir ilgi odağı olur. Dűřűncenin devimi ve onda içsel olarak neyin olup bittiğı, bu ilgiye değımez oyunun řimdi kendisi ilginçlik kazanır. Bilginler ya da bilim adamları değıl, ama dűřűnceyi dűndűrmenin ustaları olan eğıtimli Sofistler Yunanistan'ı řařkınlık içine dűřűrdűler. Tűm sorulara bir yanıtları vardı; politik ve dinsel içerikli tűm çıkarlar için genel bakıř açıları vardı, ve sanatlarının daha űte geliřimi herřeyi tanıtlayabilmekten, herřeyde aklanabilecek bir yan bulup çıkarmaktan oluřuyordu. Demokraside halkın űnűnde konuřmak, onlara birřeyi tasarımlanabilir kılmak űzel bir gereksinimdir, ve bu onların űzel olarak gűrme- leri gereken bakıř açısını uygun bir biçimde gűzler űnűne sermek demektir. Burada anlığın eğıtimi zorunludur, ve bu cimnastiğı Yunanlılar Sofistlerinden kazandılar. Ama bu dűřűnce eğıtimi onu kullananlar için kendi amaçlarını ve çıkarlarını halka dayatmanın aracı oldu; uzman Sofist- ler konuyu řu ya da bu yana dűndűrmeyi biliyorlardı, ve bűylece tutkulara kapı ardına dek açıldı. Sofistlerin ana ilkelerinden biri řuydu: "İnsan tűm řeylerin űlűsűdűr"; ama bunda, tűm deyiřlerinde olduğı gibi, bir ikircim ya- tar, űyle ki 'insan' derinliğı ve gerekliğı içindeki ya da yalnızca keyfiliğı ve tikel çıkarı içindeki Tin demek ola- bilir. Sofistler yalnızca űzel insanı demek istiyorlardı, ve bununla haklı olanın ilkesi olarak keyfiliğı anlıyorlar, ve űzne için yararlı olanı en son belirlenim zemini olarak gűrűyorlardı. Bu Sofistik ilke tűm zamanlarda yalnızca değıřik řekiller altında yineleyip durur; bűylece giderek

bizim zamanımızda bile haklı olan üzerine keyfi görüşü, duyguyu belirlenim zemini yapar.

Yunanlıların ilkesi olarak Güzellikte Tinin somut birliği olgusalılık ile, vatan ve aile vb. ile bağlıydı. Bu birlikte henüz Tinin kendisinin içerisinde sağlam bir duruş noktası kavranmamıştı, ve kendini birliğin üzerine yükselten Düşünce hepüz kararları için keyfiliğe dayanıyordu. Ama Anaxagoras daha şimdiden Düşüncenin kendisinin Dünyanın saltık Özü olduğunu öğretmişti. Sonra, İçsellik ilkesi, düşüncenin saltık bağımsızlığı ilkesi özgür anlatımına Peloponez Savaşının başında *Sokrates*'te ulaştı. Sokrates insanın Doğru ve İyi olanı kendi içinde bulması ve bilmesi gerektiğini, ve bu Doğru ve İyi olanın doğasma göre evrensel olduğunu öğretti. Sokrates ahlak öğretmeni olarak ünlüdür; ama o daha çok Ahlakın bulucusudur. Yunanlıların Törellikleri vardı; ama Sokrates onlara ahlaksal erdemin, ödevlerin vb. neler olduklarını öğretmeyi istedi. Ahlaklı insan yalnızca doğru olanı isteyen ve yapan değildir; suçsuz insan değildir; tersine, yaptığığın bilincini taşıyandır.

Sokrates insanların eylemlerinin belirlenimlerini içgörüye, kaniya bağlamakla Özneyi vatan ve töre ile karşıtlık içinde karar vermeye yetenekli olarak saptadı, ve böylece kendini Yunanlıların anlamında bir bilici yaptı. Kendi içinde ona ne yapılması gerektiğini öğütleyen, dostlarına neyin yararlı olduğunu açıklayan bir $\alpha\delta\iota\mu\ \nu\iota\omicron\nu$ taşıdığını söylüyordu. Öznelliğin iç dünyasının doğuşu yoluyla Edimsellik ile kopuş ortaya çıktı. Sokrates'in kendisinin yurttaş olarak ödevlerini yerine getirmesine karşın, onun gerçek evi bu varolan devlet ve onun dini değil, ama Düşüncenin dünyasıydı. Şimdi tanrıların var olup olmadıkları ve ne oldukları sorusu ortaya atıldı. Sokrates'in öğrencisi Platon Homeros'u ve Hesiodos'u, Yunanlıların dinsel tasarım yollarının başlatıcılarını Devletinden dışladı, çünkü tanrı olarak sayılması gereken şeyin Düşüncenin kabul edeceği daha yüksek bir tasarımını istiyordu. Böylece birçok yurttaş ideal dünyada yaşayabilmek için kılğısal yaşamdan, devlet işlerinden ayrıldı. Sokrates'in ilkesi kendini Atina Devletine karşı devrimci olarak gösterir; çünkü bu Devletin ken-

dine özgü yanı Törenin onun varolma biçimi olması, yani Düşüncenin edimsel yaşamdan ayrılmazlığıdır. Sokrates dostlarını derin düşünmeye yöneltmeyi istediği zaman, söyleşi her zaman olumsuzdur, eş deyişle onları neyin Doğru olduğunu bilmediklerinin bilincine getirir. Ama Sokrates artık kendini göstermesi gereken ilkeye anlatım verdiği için ölüme mahkum edildiği zaman, bunda bir yandan Atina halkının saltık düşmanını mahkum etmiş olması gibi önemli bir haklılık yatarken, öte yandan Atinalıların Sokrates'te mahkum ettikleri şeyin aralarında daha şimdiden kök salmış olduğunu, ve öyleyse kendilerinin de eşit ölçüde suçlu ya da eşit ölçüde suçsuz olduklarını algılamak zorunda olmaları gibi derin bir trajik yan yatar. Bu duygu içinde, Sokrates'i suçlayanları mahkum ettiler ve onun suçsuz olduğunu bildirdiler. Atina'da bundan böyle Atina Devletinin tözsel kalıcılığının yıkılışı olan ilke giderek daha da gelişti: Tin kendine doyum verme, derinine düşünme yatkınlığını kazanmıştı. Yıkılışında bile Atina Tini görkemli görünür, çünkü kendini özgür olarak, liberal olarak, kıpılarını arı özgünlükleri içinde, var oldukları şekil içinde sergiler. Atinalıların Törelliklerini mezarı uğurlarken içinde bulundukları dinçlik ve kaygısızlık giderek trajedinin ortasında bile sevimli ve neşelidir. Yeni kültürün daha yüksek çıkarlarını halkın kendi aptallıklarından bile haz duymasında ve Aristofanes'in içerik olarak en acı alaycılığı alan ve aynı zamanda en dizginsiz eğlenceyi kendilerinde taşıyan komedilerinden büyük keyif almalarında görürüz.

Sparta'da aynı bozulma kendini gösterir, çünkü Özne kendini evrensel törel yaşama karşı kendi için geçerli kılmaya çalışır; ama orada tikel öznenliğin yalnızca tekil yanı, yozlaşma olarak yozlaşma, katıksız ahlaksızlık, kaba bencillik, açgözlülük, rüşvetçilik kendini gösterir. Tüm bu tutkular kendilerini Sparta'nın içerisinde ve özellikle generallerinin kişiliklerinde sergiler, çünkü bunlar, çoğunlukla vatanlarından uzakta oldukları için, hem kendi devletleri hem de yardımlarına gönderildikleri devletler pahasına çıkarlar sağlamak için fırsat bulurlar.

Makedonya İmparatorluğu

Atina'nın yıkılışından sonra Sparta Hegemonyayı ele geçirdi; ama, daha önce belirtildiği gibi, onu öylesine bencil bir yolda kötüye kullandı ki, evrensel olarak nefret edilir oldu. Thebes Sparta'yı bundan böyle küçük düşürme rolünü oynayamadı, ve sonunda Fokealılar ile savaşta kendisi tükendi. Spartalılar Thebes kalesine baskın yaptıkları için, ve Fokealılar ise Delfi Apollonu'na ait olan toprak parçasını işledikleri için büyükçe bir para cezasına çarptırılmışlardı. Ama her iki devlet de ödemeyi yapmayı reddetti, çünkü Amfiktyonik Konseyin Alman prenslerin ancak diledikleri kadar boyun eğdikleri eski Alman Meclisinden daha fazla yetkisi yoktu. Fokealıların bu durumda Thebesliler tarafından cezalandırılmaları gerekiyordu; ama birinciler dikkate değer bir şiddet edimi yoluyla, yani Delfi'deki tapınağın kutsallığının çiğnenmesi ve yağma edilmesi yoluyla geçici bir üstünlük elde ettiler. Bu edim Yunanistan'ın yıkımını tamamladı; tapınağın kutsallığı çiğnenmiş, deyim yerindeyse tanrı öldürülmüştü; böylelikle birliğin son destek noktası yokedildi; Yunanistan'da bir bakıma her zaman Son İstenç, onun tekerklik ilkesi olmuş olan şey için saygı bir yana atıldı, alaya alındı ve ayaklar altında çiğnendi.

Daha öte ilerleme şimdi bütünüyle yalındır, ve düşürülmüş bilicinin yeri bir başka karar verici istenç, edimsel olarak yetkili bir *krallık tarafından* alınır. Yabancı Makedonyalı Kral Filip biliciye saygısızlığın öcünü almayı üstlenerek kendini Yunanistan'ın efendisi yaptı. Helenik Devletleri egemenliği altına aldı ve onları bağımsızlıklarının sona erdiğinin ve bundan böyle kendi başlarına duramayacaklarının bilincine uyandırdı. Küçük işlerin peşinde olma, sertlik, şiddet ve politik aldatmacalar, Filip'e karşı sık sık yöneltilen bu nefret dolu suçlamalar daha sonra Yunanistan'ın başına geçen genç *İskender*'in başına gelmedi. Onun bu tür suçlamaları üzerine çekmesi gerekmedi; kendine ilkin bir ordu kurması da gerekmedi, çünkü onu daha şimdiden önünde hazır buldu. Nasıl yalnızca Bukefalos'a binmesi, dizginlerine asılıp onu kendi istenci altına alması

gerektiyse, yine öyle o Makedonya falanxını, güçlü etkisini ona Epaminondas'tan öykünen Filip'in altında sergileyen o sıkı düzenli çelik kitleyi önünde hazır buldu.

İskender antikçağın en derin ve ayrıca en engin düşünürü tarafından, *Aristoteles* tarafından eğitildi, ve eğitim onu alan insana yaraşır bir eğitimdi. *İskender* en derin metafizik ile tanıştırıldı ve bu yolla doğal yanı bütünüyle inceltildi, sanıların, kabalıkların, boş tasarımların önceki bağlarından bütünüyle kurtarıldı. *Aristoteles* bu büyük doğayı daha önce nasılsa yine öyle engellenmemiş bıraktı, ama onu gerçekliğin ne olduğunun derin bilinci ile damgaladı, ve *İskender* olan o deha yüklü *Tini* tıpkı kendi *Etherinde* salınımında olan özgür bir küre gibi plastik bir varlığa biçimlendirdi.

Böyle eğitilmiş olarak, *İskender* Yunanistan'a Asya'da önderlik edebilmek için Helenlerin başına geçti. Yirmi yaşında bir genç olarak, generalleri yaşlı ve savaş sanatında çok bilgili insanlar olan her bakımdan deneyimli bir orduya komuta etti. *İskender*'in amacı Yunanistan'ın ona Asya tarafından uzun bir zaman boyunca yapılmış olan herşey için ödünü almak ve sonunda Doğu ve Batı arasındaki eski çatışmayı ve kavgayı tamamlamaktı. Bu savaşta Doğuya Yunanistan'ın ondan gördüğü kötülüklerin bedelini ödetirken, aynı zamanda ona oradan alınmış olan kültürün başlangıçları için borcunu doğuya o kültürün olgunluğunu ve yüksekliğini yayarak, ve şimdi eline geçirmiş olduğu Asya'yı bir bakıma yeniden damgalayarak ve Helenik bir ülkeye benzeterek ödedi. Bu işin büyüklüğü ve önemi onun dehası ile, kendine özgü genç bireyselliği ile denge içindeydi — bir bireysellik ki, bir benzerini bu güzellik içinde bir daha böyle bir girişimin başında görmedik. Çünkü onda yalnızca bir generalin dehası, en büyük gözüpeklik ve en büyük yiğitlik birleşmekle kalmaması, ama tüm bu özellikler insanlığının ve bireyselliğinin güzelliği yoluyla yükselmisti. Generalleri, ona bağlı olmalarına karşın, gene de uzun bir süre boyunca babasına hizmet etmişlerdi, ve bu onun konumunu güçleştirdi; çünkü büyüklüğü ve gençliği kendilerini ve geçmişin başarılarını

tamamlanmış bir sorun olarak gören bu insanlar için küçük düşürücüydü; böylece duydukları haset, Kleitus durumunda olduğu gibi, kör bir öfkeye dönüşürken, İskender de büyük şiddete itildi.

İskender'in Asya seferi aynı zamanda bir keşif yolculuğuydu; çünkü Avrupalılara Doğu Dünyasını açan ve o günden bu yana hemen hemen hiçbir Avrupalının ayak basmadığı Baktria, Sogdiana, kuzey Hindistan gibi ülkelerin içerilerine giren ilk o oldu. Yürüyüşün yerine getiriliş yolu, ve daha az olmamak üzere çarpışmaların düzenindeki, genel olarak taktiklerdeki askeri deha her zaman bir hayranlık konusu olarak kalacaktır. Çarpışmalarda general olarak büyüktü, kuvvetlerini örgütlemeye ve düzenlemeye sağgörülyüdü, ve kavganın tam ortasında en yiğit askerdir. İskender'in yaşamının 33'üncü yılında Babil'de yer alan ölümü bile bize büyüklüğünün en güzel görünümlerinden birini verir ve ordusu ile nasıl bir ilişki içinde durduğunu gösterir, çünkü onu değerinin eksiksiz bir bilinci ile ardında bırakır.

İskender'in doğru bir zamanda ölme gibi bir talihi oldu; buna belki de bir talih denebilir, ama daha çok bir zorunluktur. Gelecek kuşakların gözleri önünde bir genç olarak kalabilmesi için erken bir ölümün onu alıp götürmesi gerekliydi. Yukarıda belirtildiği gibi, nasıl Akhilles Yunan dünyasını başlatırsa, İskender de onu sonlandırır; ve bu gençler yalnızca kendi kişiliklerinde en güzel tablolardan birini oluşturmakla kalmazlar, ama aynı zamanda Helenik özün bütünüyle tamamlanmış bir imgesini de sunarlar. İskender işini bitirdi ve imgesini tamamladı, ve böylece arkasında dünyaya bizim güçsüz düşüncelerimizle ancak bulanıklaştırabileceğimiz en büyük ve en güzel görünüm-lerden birini bıraktı. İskender'in büyük dünya-tarihsel imgesi için, onu tarihçilerin arasındaki yeni kültür düşmanlarının yaptıkları gibi modern bir ölçüte, erdem ya da ahlaka göre ölçmeyi istemek yerinde olmayacaktır. Ve eğer değerini düşürmek için hiçbir ardılının olmadığı ve arkasında hiçbir hanedan bırakmadığı ileri sürülecek olursa, ondan sonra Asya'da doğan Yunan İmparatorluklarının onun ha-

nedanları oldukları söylenebilir. İki yıl boyunca Baktria'da yaptığı seferler sonucunda Massegetalar ve İskitler ile ilişkiye girdi; orada doğan Yunan-Baktria İmparatorluğu iki yüzyıl boyunca ayakta kaldı. Oradan Yunanlılar Hindistan ile, giderek Çin ile bağlantılar kurdular. Yunan egemenliği kuzey Hindistan üzerine yayıldı ve Sandrakottos'tan (Chandraguptas) kendini ondan ilk kurtaran kral olarak söz edilir. Aynı ad ile Hintliler arasında da karşılaşılır, ama daha önce belirtilen nedenlerle bunlara fazla güvenemeyiz. Küçük Asya'da, Ermenistan'da, Suriye'de ve Babil'de başka Yunan İmparatorlukları ortaya çıktı. Ama İskender'in ardılarının imparatorlukları arasında özellikle Mısır büyük bir bilim ve sanat özeği oldu, çünkü deşifre edilen yazıtlardan anlaşıldığı gibi mimari yapıtların büyük bir bölümü Ptolemilerin zamanına düşer. İskenderiye başlıca tecim özeği, Doğu töre ve geleneklerinin ve Batı kültürünün birleşme noktası oldu. Bunların dışında, Makedonya İmparatorluğu, Tuna'nın ötelere dek uzanan Trakya, ve ayrıca İlyria ve Epirus imparatorlukları Yunanlı prenslerin egemenlikleri altında serpildiler.

İskender bilimlere de olağanüstü düşkündü, ve sanatların Perikles'ten sonraki en açık elli koruyucusu olmakla ünlüdür. Meier "Sanat Tarihi"nde İskender'in bilgili sanat sevgisinin ona fetihlerinden daha az olmamak üzere ölümsüz bir ün kazandıracak olduğunu söyler.

KESİM ÜÇ Yunan Tininin Düşüşü

Helenik Dünyanın Yunanistan'ın talihsizliğinin ayrıntılı gelişimini kapsayan bu üçüncü dönemi bizi daha az ilgilendirir. İskender'in şimdi Krallar olarak bağımsız konumları içinde ortaya çıkan önceki generalleri birbirleri ile uzun süren savaflara giriştiler ve hemen hemen tümü de yazgının en inanılmaz devrimlerini yaşadılar. Bu bakımdan özellikle dikkati çeken ve öne çıkan Demetrius Poliorketes'in yaşamıdır.

Yunanistan'da devletler varlıklarını sürdürdüler; Filip ve İskender tarafından zayıflıklarının bilincine uyandırılarak, görünüşte bir yaşam ile durumu kurtardılar, gerçek olmayan bir bağımsızlık ile övündüler. Bağımsızlığın verdiği öz-duyguyu taşıyamadılar; ve devletlerin başına diplomatik devlet adamları geçti; bunlar örneğin Perikles gibi aynı zamanda generaller de olan söylevciler değillerdi. Yunanistan'ın ülkeleri şimdi Yunan devletlerinde egemenliği ele geçirmek için, ama ayrıca onların yandaşlıkları, özellikle Atina'nın yandaşlığı için sürekli olarak yarışan çeşitli krallar ile değişik ilişkilere girdiler; çünkü Atina bir güç olarak olmasa da, yüksek sanatların ve bilimlerin, özellikle felsefenin ve diluzluğunun özeği olarak etkileyiciliğini sürdürdü. Bunun yanı sıra kendini başka devletlerde egemen olan ve onları küçük düşüren aşırılıklardan, kabalıklardan ve tutkulardan da daha özgür tuttu; Suriye ve Mısır kralları Atina'ya tahıl ve daha başka yararlı mallar türünde büyük armağanlar sunmayı bir onur olarak gördüler. Öte yandan, böyle krallar Yunan kentlerini ve devletlerini bağımsız kılmayı ve tutmayı kendilerinin şanına saydılar. *Yunanistan'ın Kurtarılması* bir bakıma evrensel bir belgi oldu ve Yunanistan'ın *Kurtarılması* sanını kazanmak yüksek bir şan olarak görüldü. Ama eğer bu sözcüğün iç politik anlamına yakından bakarsak, onunla denmek istenen şeyin yerel bir Yunan Devletinin önemli bir üstünlük konumuna gelmesinin önüne geçmek ve tümünü de ayrılık ve dağınıklık yoluyla bir güçsüzlük konumu içinde tutmak olduğunu görürüz.

Yunan Devletlerini birbirlerinden ayırdeden tikel özgünlük her biri kendi tikel karakteri ve tikel varoluşu ile güzel tanrıların arasındaki ayrım gibiydi, ve gene de öyle bir yolda ki, bu tikellik tümüne ortak olan tanrıya bir zarar vermiyordu. Buna göre bu tanrı zayıflayınca ve devletlerden yitip gidince, geriye kuru bir tikellikten başka birşey kalmadı — kendini dikbaşlılıkla ileri sürmede direten ve tam bu nedenle saltık olarak bağımlılığa ve başkaları ile çatışmaya düşen itici tikellik. Gene de zayıflık ve sefillik duygusu tek tek birleşmelere götürdü. *Aetolialılar*

ve bağlaşıkları, bir soyguncular halkı olarak, başka devletlere karşı haksızlık, şiddet, dolandırıcılık ve küstahlığı kendi devlet tüzeleri yaptılar. Sparta utanç verici tiranların ve tiksinti verici tutkuların egemenliği altındaydı ve bu durumda Makedonya Krallarına bağımlıydı. Boeotia'ya özgü özellik, Thebes parlıtısının sönüşünden sonra, tembelliğe ve kaba duysal hazlara düşkünlüğün bayağılığına battı. *Akha Ligası* birleşme amacı (tiranların sürülmesi) yoluyla, dürüstlük ve topluluk duygusu yoluyla kendini gösterdi. Ama o da en dolambaçlı politik oyunlara sığınmak zorunda kaldı. Burada bütününde gördüğümüz şey *diplomatik* bir durum, en çeşitli dış çıkarlar ile sonsuz bir karmaşa, iplikleri sürekli olarak yeniden birleştirilen ustaca bir dokuma işi ve oyunculuktur.

Bencillik ve kösnü yaşamı nedeniyle diriliklerini yitirerek her biri yine dışarıya dönen ve kendi yurduna ihanet ederek başka krallardan bağış dilenen bölüngülere dağılmış devletlerin iç durumunda ilgi noktası bundan böyle bu devletlerin yazgıları değil, ama evrensel bozulmanın ortasında ayağa kalkan ve kendilerini soylu bir yolda anavatanlarına adayın büyük bireylerdir; bunlar büyük trajik karakterler olarak görünürler ki, dehaları ve en yeğün çabaları ile gene de kötülükleri kökünden söküp atamazlar, ve anavatanlarına yeniden dinginlik, düzen ve özgürlük kazandırmış olmanın doyumunu yaşayamadan, giderek gelecek kuşaklar için kendilerinin lekesiz anılarını bırakmayı bile başaramadan kavgalarında yitip giderler. Livius önsözünde şunları söyler: "Zamanımızda ne kusurlarımıza ne de onları düzeltmenin araçlarına dayanabiliriz." Ama bu sözler şanlı ve soylu olduğu gibi, düşkırıklığının pekinliğini de kendi içinde taşıyan bir girişimi başlatan bu son Yunanlılar için de eşit ölçüde geçerlidir. Agis ve Kleomenes, Aratus ve Filofömen böylece uluslarının iyiliği için çabalarında yenik düştüler. Plutark bu zamanların çok karakteristik bir tablosunu bize o günlerde yaşamış bireylerin önemlerini anlatarak çizer.

Ama Yunan Tarihinin üçüncü dönemi bunların ötesinde Yunanlılardan sonra dünya-tarihsel önem kazanacak

olan ulus ile teması kapsar; ve bu temasın başlıca gerekçesi, daha öncekiler gibi, Yunanistan'ın kurtarılması idi. Son Makedonya Kralı Perseus'un İÖ 168'de Romalılar tarafından yenilmesinden ve utku içinde Roma'ya getirilmesinden sonra, Akha Lıgası saldırıya uğrayıp dağıldı, ve sonunda İÖ 146'da Korinth yok edildi. Polybius'un betimlediği Yunanistan'a baktığımızda, nasıl soylu bir bireyselliğin bu durum üzerine yalnızca umutsuzluğa düşerek felsefeye geri çekildiğini, ve eğer eyleme geçecek olursa savaşımında ancak ölmeyi başarabildiğini görürüz. Tutkuların bu tikellikleri ile, iyiyi ve kötüyü birlikte ezen bu dağılmışlık ile karşıtlık içinde kör bir yazgı, çelik bir güç durur ki, o onursuz durumu tüm güçsüzlüğü içinde açığa sermeye ve onu çığlıklar ortasında parçalamaya hazırdır; çünkü iyileşme, düzelme, avunç olanaksızdır. Ama bu ezici Yazgı Roma gücüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Roma Dünyası

Napoleon Trajedinin doğası üzerine *Goethe* ile konuşurken yenisinin eskisinden özsel olarak ayrı olduğunu, çünkü bundan böyle önünde insanların boyun eğecekleri bir Yazgımızın olmadığı, eski Yazgının yerini Politikanın aldığı söyler. Bu öyleyse Trajedi için modern Yazgı olarak, koşulların bireyselliği kendine boyun eğdiren direnilmez gücü olarak kullanılmalıydı. *Roma Dünyası* böyle bir güçtür ki, törel bireyleri bir araya bağlamak için, tüm tanrıları ve tüm tinleri dünya egemenliği Pantheonuna toplamak ve böylece onlardan soyut bir Evrensel yapabilmek için seçilmiştir. Roma ve Pers ilkeleri arasındaki ayrım birincinin tüm dirimliliği boğarken, ikincinin onu en tam ölçüde varolmaya bırakmış olmasıdır. Devletin ereği törel yaşamları içindeki bireylerin ona adanması olduğu için, dünya bir hüznün içine gömülür, kalbi kırılır, ve Tinin mutsuzluk Duygusuna kapılmış doğallığının *işi biter*. Gene de duyulurüstü Tin, Hıristiyanlıktaki özgür Tin ancak bu Duygudan ortaya çıkabilirdi.

Yunan ilkesinde tinselliği sevinci içinde, neşesi içinde ve hazzı içinde gördük; Tin henüz soyutlamaya geri çekilmiş değildi, henüz Doğa ögesi ile, bireylerin tükellikleri ile yüklüydü, ve bu nedenle bireylerin kendilerinin erdemleri törel sanat yapıtları oldular. Soyut evrensel [tüzel] Kişilik henüz bulunmuyordu, çünkü Tin kendini ilkin insanlık üzerinde katı disiplini uygulaması gereken bu soyut Evrensellik biçimine geliştirmek zorundadır. Burada Roma'da bundan böyle özgür Evrensellliği, bu Soyut Özgürlüğü buluruz ki, bir yandan soyut Devleti, politikayı ve gücü somut bireyselliğin üzerine koyarken ve bunu bütünüyle

altgüdümlü kılarken, öte yandan bu Evrensellik ile karşıtlık içinde Kişiliği, kendi içindeki Benin özgürlüğünü yaratır ki, hiç kuşkusuz bireysellikten ayırdedilmelidir. Çünkü Kişilik Tüzenin temel belirlenimini oluşturur: Başlıca Mülkiyette belirli-Varlığa çıkar, ama dirimli Tinin bireyselliği ilgilendiren somut belirlenimlerine ilgisizdir. Roma'yı oluşturan bu iki öge, kendi için politik Evrensellik ve kendi içindeki bireyin Soyut Özgürlüğü, ilk olarak İçsellik'in kendisinin biçiminde görünürler. Bu İçsellik, Yunan Tininin bozulması olarak gördüğümüz bu kendi içine geri dönüş burada üzerinde Dünya Tarihinin yeni bir yanının doğduğu zemin olur. Roma Dünyasını irdelemede işimiz somut olarak tinsel, kendi içinde varsıl bir yaşam ile değildir; tersine, ondaki dünya-tarihsel kıpı Evrensellik soyutlamasıdır, ve ruhsuz ve yüreksiz bir sertlik ile izlenen erek salt o soyutlamayı geçerli kılabilme uğruna *Egemenliktir*.

Yunanistan'da *Demokrasi* politik yaşamın temel belirlenimi idi, tıpkı Doğuda bu belirlenimin *Despotizm* olması gibi; burada şimdi *Aristokrasi*, ve bunun hiç kuşkusuz halk ile karşıtlık içinde duran sert bir türü vardır. Yunanistan'da da Demokrasi kendini parçalamış, ama bu bölüngüler tarzında olmuştur; Roma'da Bütünü bölünmüş tutan şey ilkelerdir; bu ilkeler birbirlerine karşı düşmanlık içinde dururlar ve birbirleri ile savaşır; ilkin Aristokrasi Krallar ile, sonra Plebler Aristokrasi ile, ta ki Demokrasi üstünlüğü ele geçirinceye dek; o zaman bölüngüler ortaya çıkar ki, bunlardan dünyaya boyun eğdirmiş olan büyük bireylerin o geç Aristokrasisi doğmuştur. Bu ikicilik sözcüğün asıl anlamında Roma'nın en iç varlığını anlatan şeydir.

Bilginlik Roma Tarihini çeşitli bakış açılarından irdelemiş ve çok değişik ve karşıt görüşler geliştirmiştir; bu Tarihçiler, Filolojistler ve Tüzeciler olmak üzere üç ayrı bilginler sınıfı tarafından işlenen eski Roma Tarihi için özellikle geçerlidir. Tarihçiler ana çizgilere sarılır ve tarih olarak tarihe saygı gösterirler, öyle ki nerede olduğumuzu bulmanın en iyi yolu onları izlemektir, çünkü belirleyici olaylara haklarını verirler. Filolojistlerde durum başka tür-lüdür, çünkü genel olarak kabul edilen olguları daha az

önemli görürler ve çeşitli yollarda bileştirilebilecek tekliklere daha çok yönelirler. Bu bileşimler ilkin tarihsel önsavlar olarak, ama çok geçmeden doğrulanmış olgular olarak geçerli görülürler. Filolojistler ile aynı derecede olmak üzere, Tüzeciler de Roma Tüzesi durumunda en küçük ayrıntıları araştırmış ve onlara önsavlar karıştırmışlardır. Sonuç en eski Roma tarihinin baştan sona masal olarak bildirilmesi olmuş, bu yolla bu araştırma alanı bütünüyle her zaman en az şeyin elde edileceği yerde en büyük çabayı harcayan bilginliğin alanına getirilmiştir. Eğer bir yanda Yunanlıların şiirlerinin ve mitlerinin en derin tarihsel gerçeklikleri kapsamaları gerekiyorsa ve böylece tarihe çevriliyorlarsa, buna karşı Romalıların üzerine mitler ve şiirsel tablolar yapıştırılır ve şimdiye dek sıradan ve tarihsel olarak kabul edilmiş olan şeylerin temeline epik şiirler yerleştirilir.

Bu ön anımsatmalardan sonra, şimdi *Yerin* betimlemesine geçiyoruz.

Roma Dünyası özeğini Yunanistan'a bütünüyle benzeyen ve onun gibi bir yarımada oluşturan ama yalnızca onun kadar girintili olmayan İtalya'da bulur. Bu ülkede Roma Kentinin kendisi özeklerin özeğini oluşturmuştur. Napoleon "Anılar"ında eğer İtalya bağımsız olsaydı ve bir bütün oluştursaydı hangi kentin başkent olmaya en uygun olacağı sorusunu ele alır. Roma, Venedik, Milano kendilerini öne sürebilirler; ama bu kentlerden hiç birinin bir özek olamayacağı hemen ortaya çıkar. Kuzey İtalya Po nehrinin bir havzasını oluşturur ve asıl yarımadadan çok ayrıdır; Venedik Güney ile değil, ama yalnızca Yukarı İtalya ile bağıntılıdır; öte yandan Roma hiç kuşkusuz Orta ve Aşağı İtalya için bir özek olabilir, ama ona Yukarı İtalya'da bağlı olan topraklar için ancak yapay ve zoraki bir yolda başkent olacaktır. *Roma Devleti coğrafî olarak olduğu gibi tarihsel olarak da Zorbalık kısıpı üzerine dayanır.*

İtalya'nın yeri öyleyse örneğin Nil vadisi gibi doğal bir birlik sunmaz; birlik Makedonya'nın egemenliği yoluyla Yunanistan'a verdiği türde bir birlikti, üstelik üzerinde çok değişik ulusların yaşadıkları İtalya'nın Yunanistan'ın

kültür eşitliği yoluyla taşıdığı o tinsel türdeşlikten yoksun olmasına karşın. Niebuhr Roma tarihi üzerine çalışmasına İtalya'nın halkları üzerine çok bilgece bir incelemeyi ön-söz yapmıştır; ama bunda o halklarla Roma tarihi arasında bir bağının bulunduğunu görmek olanaklı değildir. Genel olarak, Niebuhr'un Tarihi yalnızca Roma Tarihinin bir eleştirisi olarak görülmelidir, çünkü hiçbir biçimde bir Tarih birliği taşımayan bir dizi incelenmeden oluşur.

Roma Dünyasının genel ilkesi olarak öznel içselligi gördük. Roma Tarihinin süreci buna göre iç kapanmışlığın, kendi içindeki öz-pekinliğinin olgusallığın dışsallığına genişlemesidir. Öznel içsellik ilkesi dolduruluşunu ve içeriğini ilk olarak yalnızca dışarıdan, tikel egemenliğin, hükümetin vb. istenci yoluyla kazanır. Gelişme içsellüğün özel mülkiyette kendine olgusallık veren soyut Kişiliğe arınmasından oluşur; ve o zaman dağılgan Kişiler ancak despotik güç yoluyla bir arada tutulabilirler. Roma Dünyasının evrensel süreci şudur: Kutsal içsellikten karşıtına geçiş. Gelişme burada Yunanistan'da olduğu gibi ilkenin yalnızca içeriğini açması ve yayılması değildir; tersine, bozulma olarak ortaya çıkmayan, ama ilkenin kendisi yoluyla istenen ve koyulan karşıta geçiştir. — Roma Tarihinin belirli ayrımlarına gelince, genel bölümleme Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluktur, sanki bu biçimlerde değişik ilkeler ortaya çıkıyormuş gibi; gene de, gelişmenin bu biçimlerinin temelinde Roma Tininin aynı ilkesi yatar. Bölümlemede daha çok dünya-tarihsel süreci göz önünde tutmalıyız. Daha önce her dünya-tarihsel ulusun tarihi üç döneme ayrılmıştı, ve bu bildirim kendini burada da doğrulamalıdır. *İlk dönem* Roma'nın başlangıçlarını kapsar; bunda özde karşıt olan belirlenimler henüz dingin birlik içinde uykudadırlar, ta ki karşıtlıklar kendi içlerinde güçleninceye ve karşıtlığı kendi içinde doğurma ve kalıcı olarak taşıma yoluyla Devletin birliği güçleninceye dek. Bu kuvvet ile Devlet daha sonra, *ikinci dönemde*, dışa doğru döner ve Dünya Tarihinin sahnesine çıkar; bu Roma'nın en güzel dönemidir — Kartaca Savaşları ve önceki dünya-tarihsel ulus ile temas. Doğuya doğru geniş bir sahne açılır; bu

temas zamanındaki tarih Polybius tarafından ele alınmıştır. Roma İmparatorluğu şimdi dünyanın fethinde sonuçlanan ve düşüşünü hazırlayan genişlemeyi kazanmıştır. İç dağılma ortaya çıkmış, bu arada karışıklık kendini kendi içinde çelişkiye ve tam bağdaşmazlığa geliştirmiştir; *üçüncü dönemi* belirten Despotizm ile sonlanır. Roma gücü burada görkemli, parlak görünür, ama aynı zamanda kendi içinde kırılmıştır ve İmparatorluk ile birlikte başlayan Hristiyan Dini büyük bir yaygınlık kazanır. Üçüncü dönem son olarak Kuzey ile ve şimdi dünya-tarihsel olması gereken Ger-manik halklarla teması kapsar.

BİRİNCİ KESİM

İkinci Kartaca Savaşına Dek Roma

ALT KESİM BİR

Roma Tininin Öğeleri

Roma Tarihine gelmeden önce, genel olarak *Roma Tini-nin öğelerini* irdelemeliyiz ve bu bağıntı içinde herşeyden önce Roma'nın doğuşundan söz etmeli ve onu araştırmalıyız. Roma bilinen *ülkelerin dışında*, eş deyişle üç değişik bölgenin, Latinlerin, Sabinler ve Etrüsklerin bölgelerinin bulunduğu bir açıda doğdu; kökeni eski zamanlara uzanan doğal ataerkil bağlar tarafından bir araya getirilmiş eski bir kableden oluşmuyordu (belki de Persler durumunda olduğu gibi, ki bunlar gene de daha o zaman büyük bir imparatorluğu yönetiyorlardı); tersine, Roma baştan sona yapay ve zoraki bir birlikti, kendiliğinden gelişmiş değildi. Anlatıldığına göre Roma'yı Aeneas tarafından İtalya'ya getirilen Truvalıların soyundan gelenler kurmuştu, çünkü Asya ile bağlantıya çok değer verilirdi, ve İtalya, Fransa ve Almanya'nın kendisinde (Xanten) kökenlerini ya da adlarını geriye kaçak Truvalılara bağlayan pekçok kent vardır. Livius Roma'nın eski kabilelerinden, Ramnenses, Titienses ve Luceres'ten söz eder; eğer şimdi bunları değişik uluslar olarak görecektir ve aslında Roma'yı oluşturan

öğeler olduklarını ileri sürecektir — bir görüş ki, yakın zamanlarda sık sık geçerlik kazanmaya çalışmıştır —, tarihten kalıt aldıklarımızı doğrudan doğruya bir yana atmış oluruz. Tüm tarihçiler eski bir dönemde Roma'nın tepeleri üzerinde şeflerin önderliği altındaki çobanların dolaşmakta oldukları, ilk Roma topluluğunun bir haydutlar devleti olarak şekillendiği, ve bölgenin dağınık nüfusunun ancak güçlülükle ortak bir yaşamda bir araya getirilebildiği gibi noktalarda anlaşılır. Tüm bu durumların daha ayrıntılı açıklamaları da vardır. O haydut çobanlar onlara katılınayı isteyen herkesi kabul ettiler (Livius buna bir *colluvies* der). Aralarında Roma'nın uzandığı üç bölgenin ayaktakımı yeni kentte toplandı. Tarihçiler bu noktanın nehre yakın bir tepe üzerinde çok iyi seçilmiş ve tüm suçlular için bir sığınma yeri yapılmaya çok uygun olduğunu belirtirler. Yeni kurulan devlette hiçbir kadının bulunmadığı, ve komşu devletlerin onunla evlilik ilişkilerine girilmesini istemedikleri de eşit ölçüde tarihseldir: Bu iki durum da Roma'yı başka devletlerin onunla herhangi bir ortaklık ilişkisine girmeyi istemedikleri bir haydutlar birliği olarak gösterir. Bunlar dinsel bayramlarına davetleri de reddettiler, ve yalnızca saf bir tarımcı halk olan ve Livius'un dediği gibi aralarında bir *tristis atque terrica superstitionun* egemen olduğu Sabinler bir ölçüde boşançtan, bir ölçüde korkudan çağırıyor kabul ettiler. Sabin kadınlarının kaçırılması da evrensel olarak kabul edilen tarihsel bir olgudur. Bunda Dinin genç Devletin amaçları için araç olarak kullanılması gibi çok tipik bir nokta yatar. Bir başka genişleme yolu da komşu ve ele geçirilen kentlerin halkının Roma'ya getirilmesiydi. Daha sonraları yabancılar kendi istekleriyle de Roma'ya geldiler — örneğin bütün bağımlıları ile birlikte gelen çok ünlü Claudi ailesi gibi. Saygın bir aileye ait olan Korintli Demaratos Etruria'ya yerleşti; ama bir sürgün ve yabancı olduğu için orada çok az saygı gördü; Livius'un anlattığına göre, oğlu Lucumo bu aşağılanmaya daha fazla dayanamayarak Roma'ya gitti, çünkü orada yeni bir halk ve bir *repentina atque ex virtute nobilitas* vardı. Lucumo öyle büyük bir saygınlık kazandı ki, daha sonra kral oldu.

Roma'nın özgünlüğü için özsel temel olarak görülmesi gereken şey Devletin bu kuruluşudur. Çünkü en sert disiplini ve birlik ereği için özveriyi dolaysızca kendisi ile birlikte taşır. İlk olarak kendini oluşturmaya gereken ve zor üzerine dayanan bir Devlet zor yoluyla bir arada tutulmalıdır. Böyle bir kökenden türeyen şey törel, liberal bir bağlantı değil, ama zoraki bir altgüdüm durumudur. Roma için *virtus* yürekliliktir; ama bu salt kişisel yüreklilik değildir, tersine kendini özsel olarak yoldaşlık birlikteliği içinde gösterir; bu birliktelik en yüksek değer olarak geçerlidir ve her tür zorbalık ile birleşmiş olabilir. Romalılar böyle kapalı bir birlik oluştururken, hiç kuşkusuz Lakedaemonyahlar durumunda olduğu gibi yenilmiş ve baskı altında tutulan bir halk ile bir iç karışıklık durumunda değildiler; ama içlerinde *Patrisyenler* ve *Plebler* arasında bir ayrılık ve bir kavga doğdu. Bu karışıklık mitsel olarak düşman kardeşlerde, Romulus ve Remus'ta anıdırılır. Remus Aventin Tepesine gömüldü; bu kötü cinlere adanmıştır, ve Ayrılcı *Plebler* oraya giderler. O zaman bu ayrımın nasıl ortaya çıktığı sorusu doğar. Daha önce belirtildiği gibi, Roma haydut çobanlardan ve her tür ayaktakımının bir araya gelmesiyle oluşmuştu; daha sonraları ele geçirilen ve yokedilen kentlerin nüfusları da oraya katıldılar. Daha zayıf, daha yoksul, daha geç katılmış olanlar zorunlu olarak başlangıçta kenti kurmuş ve kendilerini yiğitlik ve varsıllık yoluyla seçkinleştirmiş olanlara karşı bir değersizlik ve bağımlılık ilişkisi içinde dururlar. Bu nedenle yakın zamanlarda beğenilen bir önsava, *Patrisyenlerin* özel bir kabile olmuş oldukları görüşüne sığınmak gereksizdir.

Pleblerin *Patrisyenlere* bağımlılığı sık sık bütünüyle yasal bir ilişki olarak, giderek kutsal bir ilişki olarak sunulur, çünkü *sacra* *Patrisyenlerin* elindeyken, *Plebler* ise onlarsız bir bakıma tanrılardan yoksun olacaklardır. *Plebler* ikiyüzlü saçmalıklarını (*ad decipiendam plebem*, Cicero) *Patrisyenlere* bıraktılar ve onların *sacra* ve işaretlerine hiç önem vermediler; ama politik hakları bu kutsal ayinlerden ayırdıkları ve onları kendileri için ileri sürdükleri zaman, bu nedenle kutsal şeyleri saygısızca çiğnemiş

olmakla ancak politik devlet gücünü kurtaran ve duyunc özgürlüğünü ileri süren Protestanlar kadar suçluydular. Belirtildiği gibi, Patrisyenlerin ve Pleblerin ilişkisi öyle bir yolda görülmelidir ki, yoksul ve bu nedenle çaresiz olanlar kendilerini daha varıl ve daha saygın olanlara bağlamaya ve onlardan *patrocinium* istemeye zorlandılar, varılların bu koruma ilişkisinde korunanlara Klientler [*cliens*] dendi. Ama çok geçmeden Pleblerin Klientlerden bir noktada daha ayrıldıklarını buluruz. Patrisyenler ve Plebler arasındaki çekişmelerde Klientler Patronlarına sarıldılar, üstelik aynı zamanda Pleblere ait olmalarına karşın. Klientlerin bu ilişkilerinin tüzel ve yasal bir ilişki olmaması yasaların tüm sınıfların arasına getirilmesi ve bilinmeleri yoluyla Klient ilişkisinin aşamalı olarak yitmesinden açıktır; çünkü bireyler korunmayı yasalarda bulur bulmaz, o geçici gereksinim zorunlu olarak sona erdi.

Devletin ilk yağmacı başlangıçlarında her yurttaş zorunlu olarak askerdi, çünkü devlet savaş üzerine dayanıyordu; bu yük eziciydi, çünkü her yurttaş savaş için kendini kendisi desteklemek zorundaydı. Bu durum çok büyük bir borçlanmanın doğmasına yol açtı ve Plebler Patrisyenlerin ellerine düştüler. Yasaların getirilmesiyle bu keyfi ilişki zorunlu olarak, ama aşamalı olarak kaldırıldı, çünkü Patrisyenler Plebleri aitlik ilişkisinden hemen bırakma eğiliminde olmak bir yana, tersine bağımlılığı sürekli kılmayı istiyorlardı. On İki Tablet Yasaları henüz belirsiz pekçok nokta kapsıyordu; yargıçların özencine henüz çok şey bırakılmıştı; yargıçlar ise yalnızca Patrisyenlerden oluşuyordu; ve böylece Patrisyenler ve Plebler arasındaki çelişki çok ileri bir tarihe dek sürdü. Plebler tüm yüksek konumlara ancak aşamalı olarak tırmanabildiler ve daha önceleri yalnızca Patrisyenlere ait olan yetkilere eriştiler.

Yunanlıların yaşamında, gerçi o da ataerkil ilişkiden doğmamış olsa da, Aile sevgisi ve Aile bağı daha ilk başlangıçlarında bulunuyordu, ve durumlarının barışıl ereği denizin ve karanın soygunculardan temizlenmesini koşul olarak gerektiriyordu. Buna karşı Roma'nın kurucuları, Romulus ve Remus, efsaneye göre, kendileri haydutlardır

ve daha başından Aileden atılmışlar ve Aile sevgisi içinde büyümemişlerdir. Benzer olarak, ilk Romalılar kadınlarını özgür teklif ve bunun kabulü yoluyla değil, ama zor yoluyla kazanmışlardır. Roma yaşamının yabanıl bir kabalık içinde ve doğal törellik duygularının dışlanmasıyla yer alan bu başlangıcı onun bir ögesini, Aile ilişkilerine karşı sertliği kendisi ile birlikte getirir; bu bencil bir sertliktir ki, daha sonra göreceğimiz Roma törelerinin ve yasalarının temel belirlenimini oluşturur. Böylece Romalılar arasında Aile ilişkisini güzel ve özgür bir sevgi ve duygu ilişkisi olarak bulmayız; tersine, güvenin yerini sertlik, bağımlılık ve altgüdüm ilkesi alır. Evlilik, katı ve biçimsel şekli içinde, sözcüğün asıl anlamında bütünüyle şeylerin bir ilişkisi türündeydi; karı kocanın iyeliğine aitti (*in manum conventio*), ve evlilik töreni başka bir satın alma durumunda da bulunabilecek bir biçimde bir *coemptio* üzerine dayanıyordu. Koca karısı üzerinde bir hak kazanırdı, tıpkı kızı üzerinde olduğu gibi; ve karısının mülkiyeti üzerinde de hakkı vardı, öyle ki kadın kazandığı herşeyi kocası için kazanırdı. Cumhuriyetin iyi günleri sırasında, evlilik töreni dinsel bir tören ile, *confarreatio* ile sonlanırdı, ama daha sonra bundan vazgeçildi. Kocanın *coemptio* yoluyla kazandığı güç *usus* denilen biçime göre evlendiği zaman olduğundan, eş deyişle kadın bir yılda bir *trinoctium* dışında erkeğin evinde kaldığı zaman olduğundan daha az değildi. Eğer erkek *manum conventio*daki biçimlerden birine göre evlenmemişse, kadın ya babasının gücü altında ya da *agnat*lerinin, erkek yanındaki akrabalarının koruyuculuğu altında kalırdı ve erkeğe karşı özgürdü. Öyleyse kadının koca ve evliliğin kendisi yoluyla onurunu kazanması yerine, Romalı *matrone* onur ve değeri yalnızca kocadan bağımsızlık yoluyla kazanırdı. Eğer daha serbest bir koşulda, yani evliliğin *confarreatio* tarafından kutsanması olmaksızın evlenmiş olan bir koca karısından ayrılmak isterse, onu hemen gönderebilirdi. — Oğulların ilişkisi bütünüyle benzerdi; bir yandan babanın gücü karşısında yaklaşık olarak evlilik gücü karşısındaki karı kadar altgüdümlüydüler; hiçbir mülkiyetleri olamazdı ve devlette yüksek bir görevlerinin

olup olmaması hiçbir ayrım getirmezdi (yalnızca *peculia castrensia* ve *adventitia* burada bir ayrımı temellendirir); ama öte yandan azat edildikleri zaman, babaları ve aileleri ile hiçbir bağları kalmazdı. Burada çocukların ilişkisinin kölelerin ilişkisine nasıl benzediğinin bir göstergesini azat edilmiş çocukların geçmek zorunda oldukları *imaginaria servitus* (*manicipium*) sunar. — Kalıt ile bağıntı içinde törel olan şey çocukların kalıtı eşit yollarda paylaşmaları olacaktır. Buna karşı Romalılar durumunda kalıt bırakmada keyfilikler kendilerini en kaba biçimlerde gösterirler.

Törelliğin temel ilişkilerini burada böyle yozlaşmış ve töresizleştirilmiş görürüz. Romalıların bu özel yana göre töreye aykırı etkin sertliklerine zorunlu olarak politik birliklerindeki edilgin sertlikleri karşılık düşer. Romalının Devletten gördüğü sertliğin ödencesi kendi ailesi karşısında yararlanmasına izin verilen aynı sertlikti: Bir yanda köleyken, öte yanda despottu. Bu Roma büyüklüğünü oluşturur ki, özgünlüğü bireylerin Devlet ile, onun yasaları ile ve buyrukları ile birliklerindeki bükülmez sertlikti. Bu Tinin daha yakın bir görünüşünü kazanabilmek için, yalnızca askerler ya da generaller olarak düşmana karşı duran ya da elçiler olarak ortaya çıkan Roma kahramanlarının eylemlerini göz önüne getirmek yeterli değildir, çünkü bu durumlarda hiçbir duraksama olmaksızın bütün duyguları ve düşünceleri ile devlete ve onun buyruklarına aittirler; ama özellikle Pleblerin Patrisyenlere karşı ayaklanma zamanlarındaki davranışlarına da bakmamız gerekir. Plebler ayaklanmada ve yasal düzenin çözülmesinde salt biçimsellikler yoluyla yeniden yatıştırılmak için ve haklı ya da haksız istemlerinin yerine getirilmesi konusunda ne kadar sık aldatılmışlardır! Ve ne savaş ne de bir düşman tehlikesi varken, salt Plebleri askere alabilmek ve askeri bir yeminle katı bir boyun eğme yükümlülüğü altına getirebilmek için Senato tarafından örneğin bir Diktatörün seçilmesine ne kadar sık başvurulmuştur! Plebleri kayıracak yasaları geçirebilmek Licinius'un on yılını aldı; Plebler öteki tribünlerin biçimsel karşıcıkları nedeniyle oyalanmaya izin verdiler ve bu yasaların geciken uygulama-

maları için daha da büyük bir dayançla beklediler. Ama böyle bir yatkınlığın ve karakterin ne yolla üretilebileceği sorulabilir. Üretilemez; ama, temel kıpısına göre, ilk haydutlar topluluğundan türeyişte, sonra onda birleşen halkın kendine özgü doğasında, son olarak zamanı gelmiş olan Dünya Tininin belirliliğinde yatar. Roma halkının öğeleri Etrüskler, Latinler ve Sabinler idiler; bunlar Roma Tinine doğru içsel ve doğal bir yatkınlık taşımış olmalıdırlar. Eski İtalyan halklarının tin, karakter ve yaşamları hakkında çok az şey biliriz — Roma tarihçiliğine özgü düşüncesizlik nedeniyle —, ve bunları da çoğunlukla Roma tarihi üzerine yazmış olan Yunanlılar yoluyla biliriz. Ama Romalıların genel karakterleri üzerine diyebiliriz ki, Doğuda gördüğümüz o ilk yabanıl şiire ve sonlu herşeyin evrilmesine karşı, Yunan Tininin güzel, uyumlu şiirine ve iyi dengeli özgürlüğüne karşı, burada Romalılar durumunda yaşamın *düzyazısı*, kendi için sonluluğun bilinci, Anlağın soyutlaması ve Kişiliğin sertliği ortaya çıkar ki, Ailede bile doğal törelliğe dek ulaşamaz, ama yüreksiz ve ruhsuz Bir olarak kalır ve bu Birlerin Birliğini ancak soyut Evrensellikte koyar.

Tinin bu aşırı yavanlığını Etrüsk sanatında buluruz ki, uygulamadaki eksiksizliğe ve gösterimdeki doğaya bağlılığa karşın, Yunan İdeallikinden ve Güzelliğinden en küçük bir iz taşımaz; bu durumu Roma Tüzesinin ve Roma Dininin gelişiminde de görürüz.

Roma dünyasının özgür olmayan, tinsellikten yoksun ve ruhsuz Anlağına *pozitif Tüzenin* kökenini ve gelişimini borçluyuz. Çünkü yukarıda daha önce Doğuda nasıl kendinde törel ve ahlaksal ilişkilerin tüzel buyruklar yapıldıklarını gördük; giderek Yunanlılarda bile Töre aynı zamanda tüzel Haktı, ve tam bu nedenle Anayasa bütünüyle törelere ve duygusal yatkınlığa bağımlıydı ve henüz değişken İç ve tikel Öznelliğe karşı kendi içinde sağlamlık taşımıyordu. Romalılar şimdi bu önemli ayrılmayı tamamladılar ve bir Tüze İlkesi buldular ki, dışsaldır, e.d. duygusal eğilime ve yüreğe bağlı değildir. Böylece bize *biçime* göre büyük bir armağan sundular; bu kısır Anlağın

kurbanı olmaksızın, onu kendi için Bilgeliğin ve Usun en son noktası olarak görmeksizin, o armağanı kullanabilir ve ondan yararlanabiliriz. ●nlar onun altında yaşayarak onun kurbanları oldular; ama başkaları için tam böylelikle Tinin Özgürlüğünü, yani bu yolla sonlunun ve dışsalın o alanından kurtulan iç Özgürlüğü kazandılar. Tinin, Yüreğin, Duyguşal Yatkınlığın, Dinin şimdi artık o soyut tüzel Anlak ile karışmaktan korkmaları gerekmez. Sanatın da dışsal yanı vardır; Sanatta mekanik eliş kendini tam olarak hazırlayınca özgür Sanat doğabilir ve kendini sergileyebilir. Ama elışinden başka hiçbirşey bilmeyenlere ve daha ötesini istemeyenlere acımak gerekir, tıpkı Sanat doğduğu zaman gene de elişini en yüksek olarak görmede diretenlere de acımak gerektiği gibi.

Romalıların böylece sonluluğun soyut Anlağına bağlandıklarını görürüz. Bu onların *Dindeki* en yüksek belirlenimleri ve buna göre ayrıca en yüksek bilinçleridir. Gerçekte 'bağlanmışlık' Romalıların Diniydi; buna karşı Yunanlılar arasında Din özgür düşlemin sevinciydi. Yunan ve Roma dinlerini aynı görmeye alışmışsızdır, ve Jüpiter, Minerva vb. adlarını sık sık onları Yunan tanrılarından ayırdetmeksizin Roma tanrıları olarak kullanırız. Bu Yunan tanrılarının az çok Romalılar arasına girmiş olması ölçüsünde kabul edilebilir birşeydir; ama nasıl Mısır dini Herodotus ve Yunanlılar 'Latona,' 'Pallas' vb. adları altında Mısır tanrılarını tanıdıkları için Yunan dini olmamışsa, Roma dini de Yunan dini değildir. Daha önce belirttiğiniz gibi, Yunan dininde Doğa ürpertisi tinsel birşeye, özgür bir tasarıma ve tinsel bir düşlem şekline dönüştürüldü, ve Yunan Tini iç korkuda durup kalmayıp Doğa ilişkisini bir özgürlük ve sevinç ilişkisi yaptı. Buna karşı Romalılar küt ve aptal bir İçsellikte kaldılar ki, buna göre dışsal olan yalnızca bir nesne, bir başkası, gizli birşeydi. Böylece İçsellikte durup kalan Roma Tini bağlanmışlık ve bağımlılık ilişkisine girdi, ki *religio* (*lig-are*) sözcüğünün kökeni bunu imler. Romalılar her zaman *gizli birşey* ile ilgilenirlerdi; herşeyde *örtülü birşey* olduğuna inanır ve onu ararlardı; buna karşı Yunan dininde herşey açık ve durudur, duyunun ve sezgi-

nin önündedir; bir öte-yan değil, ama dostça birşeydir, bir bu-yandır; Romalılar durumunda herşey kendini gizemli ve çifte birşey olarak gösterir; nesnede ilk olarak onun kendisini, ve sonra onda gizil yatanı görürler; bütün tarihleri bu ikilemelerin dışına çıkmaz. Roma kentinin asıl adı dışında yalnızca çok az kişi tarafından bilinen bir başka gizli adı daha vardır. Bunun Valentina, 'Roma'nın Latince'ye çevirisi olduğuna inanılır; kimileri ise Amor (geriye doğru okunan 'Roma') olduğuna inanırlar. Devletin kurucusu Romulus'un bir başka kutsal adı daha vardı: *Quirinus*. Bu adla ona tapınılırdı; benzer olarak, Romalılara da ayrıca 'Quirite'ler denirdi. (Bu ad *curia* sözcüğü ile bağlıdır; kökeni giderek Sabin kenti Cures'e dek götürülmüştür.)

Romalılar arasında dinsel ürperti gelişmeden kalmış, yalnızca öznel öz-pekinliğin içine kapatılmıştır. Bilinç böylece kendine tinsel bir nesnellik vermemiş, kendini ilksiz-sonsuz tanrısal doğanın kuramsal sezgisine ve o sezgide özgürlüğe yükseltmemiştir; Tinden kendi için hiçbir dinsel içerik kazanmamıştır. Duyuncun boş öznelliği Romalı durumunda onun yaptığı ve üstlendiği herşeyde, sözleşmelerinde, politik ilişkilerinde, ödevlerinde, aile ilişkilerinde vb. yatar; ve tüm ilişkiler bu yolla salt yasal birşeyin onayını değil, ama bir bakıma bir yeminde bulunana benzer bir ağırbaşlılığı kazanırlar. *Comitiadaki*, görev üstlenmelerdeki vb. törenlerin sonsuz çokluğu bu sağlam bağ üzerine anlatımlar ve bildirimlerdir. *Sacra* her yerde çok önemli bir rol oynar. En az bağlayıcı şeyler birer *sacrum* oldular ve bir bakıma ona taşlaştılar. Örneğin sıkı evliliklerde *confarreatio*, ve dahası işaretler ve belirtiler bu kategoriye aittir. Bu *sacra*nın bilgisi ilginç değildir, aslında sıkıcıdır, ve Etrüsk, Sabin ya da başka bir köken üzerine bilgince araştırmalara yeni gereç verir. Bunlar nedeniyle Roma halkı yaptıklarında ve yapmadıklarında aşırı ölçüde dindar görülmüştür; gene de yeni yazarların bu *sacra* üzerine dinsel bir yağlama havasında ve saygı içinde konuştuklarını görmek gülünçtür. Özellikle Patrisyenler onlara çok düşkündüler; bu nedenle kimileri rahip-ailelerinin değerine yükseltilmiş ve kutsal soylar olarak, dinin taşı-

yıcıları ve sakınıcıları olarak görülmüşlerdir; ve o zaman Plebler tanrısız öge olurlar. Bu konuda gerekli olanlar daha önce belirtilmiştir. Eski krallar aynı zamanda ayrıca *reges sacrorum* idiler. Kraliyet değeri kaldırıldıktan sonra bile henüz geriye bir *rex sacrorum* kaldı; ama o da, tüm geri kalan rahipler gibi, *pontifex maximus*a altgüdümlüydü; bu sonuncusu tüm *sacra*yı yönetirdi, ve onlara Patrisyenlerin bu dinsel gücü bu kadar uzun bir süre boyunca ellerinde tutmalarını sağlayacak bir katılık ve sağlamlık verdi.

Ama dindarlık söz konusu olduğunda, özsel olan nokta onun *içeriğidir*, üstelik bugünlerde gene de sık sık eğer yalnızca dinsel duygu varsa bunun yeterli, ve hangi içerik ile dolu olduğunun ilgisiz olduğu ileri sürülse de. Romalıları ilişkin olarak daha önce belirtildiği gibi, dinsel İçsellikleri özgür tinsel ve törel bir içeriğe genişlememiştir. Denebilir ki, dindarlıkları kendini bir Dine geliştirmemiş, çünkü özsel olarak biçimsel kalmış ve bu biçimsellik içeriğini başka yerlerden sağlamıştır. Verilen belirlenimden şu çıkar ki, bu yalnızca sonlu, kutsal olmayan bir türde olabilir, çünkü dinin gizli yerlerinin dışında ortaya çıkmıştır. Buna göre Roma Dininin başlıca karakteri istencin belirli ereklerinin bir sağlamlığıdır ki, bunları saltık erekler olarak tanrıların da görürler ve yerine getirilmelerini saltık güçler olarak onlardan beklerler. Yine, bu erekler onlar uğruna tanrılara tapındıkları şeylerdir, ve onlar yoluyla kısıtlı bir yolda tanrıları ile bağlıdırlar. Roma Dini bu nedenle bütünüyle *yavan* bir kısıtlanmışlık, amaca uygunluk, yararlık dinidir. Kendilerine özgü tanrıları bütünüyle yavandır; durumlar, duygular, yararlı sanatlardırlar, ki kuru düşlemleri onları bağımsız güçlere yükselterek onlara nesnellik veriyordu; bir yandan birer soyutlamadırlar, ki ancak soğuk alegoriler olabiliyorlardı; öte yandan birer durumdurlar, ki yarar ya da zarar getiriyor olarak görünürler ve tapınma için bütün sığılıkları içinde oldukları gibi sunulurlardı. Bunlardan ancak birkaç örneğe kısaca değinebiliriz. Romalılar *Pax*, *Tranquillitas*, *Vacuna* (boş zaman), *Angerona*'ya (kaygı ve keder) tanrılar olarak tapındılar; Veba, Açlık, ve Sürme Hastalığı (*Robigo*) Ateş ve *Dea Cloacina*'ya sunutaşları ada-

dılar. Juno Romalılar arasında yalnızca Lucina, Ebe, olarak değil, ama ayrıca Juno Ossipagina, çocukların kemiklerini oluşturan tanrıça olarak, evliliklerde menteşeleri yağlayan Juno Unxia olarak da görünür (bu sonuncusu *sacra* arasında da sayılan bir konudur). Bu yavan tasarımların Yunanlıların tinsel güçlerinin ve tanrılarının Güzellikleri ile ne kadar az ortak noktası vardır! Öte yandan, *Jupiter Capitolinus* olarak Jüpiter Roma İmparatorluğunun evrensel varlığıdır, ve *Roma* ve *Fortuna Publica* tanrılarında da kişileştirilir.

Sıkıntı zamanlarında tanrılara yalnızca yakarma ve *lektisterniayı* kutlama değil, ama onlara sözler verme ve yeminler etme düzenlemesini de getirenler özellikle Romalılar oldu. Zor zamanlarda yardım için giderek yabancı ülkelere bile haber gönderdiler ve yabancı tanrılar ve ayinler getirttiler. Tanrıların getirilişi ve Roma tapınaklarının çoğu böylece zorunluktan, bir tür yeminden, çıkarsız değil ama yükümlülüğe bağlı bir minnettarlıktan doğdu. Buna karşı Yunanlılar güzel tapınaklarını ve yontularını ve ayinlerini Güzellik Sevgisinden ve genel olarak tanrısallık uğruna kurdular ve kurumsallaştırdılar.

Roma dininin yalnızca bir yanında çekici birşey vardır: Kırsal yaşamla bağıntılı ve en erken zamanlardan kalmış olan şenlikler. Bunların temelinde bir yandan *Satürn* zamanının tasarımı, yurttaş toplumunu ve politik birlikteliği önceleyen ve bunun dışında yatan bir durumun tasarımı vardı; öte yandan genel olarak bir Doğa içeriği, gökbilimsel bağıntılarıyla Güneş, yılın geçişi, mevsimler, aylar vb.; ve daha bir başka yandan ise Doğa süreçlerinin kırsal yaşam ve tarım ile bağıntılı tikel kısımları — ekim, hasat ve mevsimlerin şenlikleri, hepsinden önce *Saturnalia* şenliği vb. Bu yan açısından gelenekte saf ve anlamlı pek çok şey görünür. Gene de bu alan bütününde çok dar ve yavan bir görünüş sergiler; onlardan büyük doğa güçlerinin ve genel doğa süreçlerinin daha derin görüşleri çıkarsanamaz; çünkü bütününde dışsal sıradan yaran öngörürler, ve onlara bağlı olan neşe düşüncesizlikten ötürü maskaralığa dönerdi. Yunanlılar arasında benzer başlangıçlardan Yunan

trajedi sanatı gelişmişken, buna karşı Romalılar arasında kırsal şenlikler ile bağıntılı o zıpır dansların ve şarkıların bu saf ama kaba saba biçimden temel olarak sanatsal bir-şeye gelişmeksizin en geç dönemlere dek sürmüş olmaları dikkate değerdir.

Daha önce belirtildiği gibi, Romalılar Yunan tanrılarını kabul etmişlerdi (Roma şairlerinin mitolojisi bütünüyle Yunanlılardan alınmıştır); ama düşlemin bu güzel tanrılarına tapınma onlar arasında çok soğuk ve dışsal birşey olmuş görünür. Jüpiter, Juno, Minerva üzerine konuşmaları kulğa sanki onları tiyatrodan dinliyormuşuz gibi gelir. Yunanlılar kendi tanrılarının dünyasını derin ve tinsellikte varsıl bir içerik ile doldurdular ve parlak buluşlarla süslediler; o dünya onlar için kesintisiz bir yaratıcılığın ve düşünce dolu bilincin nesnesiydi; ve bu yolla mitolojilerinde duygu, yürek ve anlam için engin ve tükenmez bir hazine üretildi. Roma Tini kendini anlamlı bir düşlemin bu oyununa bütün ruhuyla vermedi ve onun hazzını duymadı; aslında Yunan mitolojisi onlarda ölü ve yabancı görünür. Roma şairlerinde, özellikle Virgil'de, tanrıların getirilişi soğuk bir Anlağın ve öykünmenin ürünü olur. Tanrılar bu şiirlerde bir bakıma düzeneksel olarak kullanılır ve bütünüyle dışsal bir yolda alınırlar; büyük ölçüde bizim güzel yazma sanatı üzerine öğretici kitaplarımızda olduğu gibi görülürler, çünkü bunlarda, daha başka yönergeler arasında, bir şaşkınlık yaratabilmek için epiklerde böyle bir düzenegün zorunluğuna ilişkin bir yönerge de bulunur.

Romalılar Oyunlar açısından da Yunanlılardan özel olarak ayrıldılar. Romalılar bunlarda özel olarak yalnızca birer seyirciydiler. Mimik ve tiyatro temsillerini, dans, yarış ve dövüşü azatlı kölelere, gladyatörlere, ya da ölüme mahkum edilmiş suçlulara bıraktılar. Nero'nun yaptığı en büyük rezillik kamu tiyatrosunda şarkıcı, zither çalıcı ve savaşçı olarak görünmesiydi. Romalılar yalnızca seyirciler oldukları için, bu oyunlar onlara yabancı birşeydi ve onlara bütün ruhlarıyla katılmıyorlardı. Artan lüks ile birlikte, özellikle hayvanlara ve insanlara eziyetten duyulan haz da arttı. Yüzlerce ayı, aslan, fil, timsah ve devekuşu getirildi

ve salt eğlence için öldürüldü. Bir şenlikte deniz savaşını temsil etmek üzere olan yüzlerce, giderek binlerce gladyatör İmparatoru biraz olsun etkileyebilmek için ona şöyle seslendiler: “Ölüme adanmış olanlar seni selamlar.” Boşuna! Tüm de birbirlerini kılıçtan geçirmeye adanmıştı. Yüreğin ve tinin derinliklerinde yaşamın çelişkilerinin yol açtığı ve çözümlerini Yazgıda bulan insan acılarının yerine, Romalılar bedensel acıların acımasız bir edimselliğini geçirdiler; kan selleri, gırtlaklarda ölüm hırıltıları ve ruhların teslim edilişi ilgilerini çeken şeylerdi. — Çıplak cinayetlerin bu soğuk olumsuzluğu aynı zamanda iç dünyalarda tinsel nesnel bir ereğin öldürülmesini de sergiler. Romalıların nasıl her tür boşanma bağlanmış olduklarını ve bunlarda nasıl yalnızca erkekleri ile ilgilendiklerini anımsatabilmek için, ek olarak yalnızca işaretlere, belirtilere ve Sibylline kitaplarına değinmem gerekir. Hayvanların iç organları, şimşekler, kuşların uçuşları, Sibylline buyrukları — bütün bunlar Devletin işlerini ve girişimlerini belirleyen şeylerdi. Tüm de onları kendi erkekleri uğruna ve halka karşı salt dış baskı araçları olarak nasıl kullanacaklarını bilen Patrisyenlerin elindeydi.—

Roma Dininin değişik öğeleri, bu söylenenlere göre, içsel dinsel ve bütününü dışsal bir amaca-uygunluk yanısıdır. Dünyasal amaçlar bütününü özgür bırakılır; din tarafından kısıtlanmak bir yana, tersine onun tarafından aklanır. Romalılar bütününde dindar idiler — eylemlerinin içeriği ne olursa olsun. Ama kutsal olan burada salt içeriksiz bir biçim olduğu için, öyle bir türdendir ki, birey onu gücü altına alabilir; kendi tikel erek ve çıkarlarının peşinde olan Öznenin iyeliğine alınabilir; oysa gerçek tanrısal öge somut gücü kendisinde taşır. Ama salt güçsüz bir biçimin üzerinde Özne durur ki, kendi için somut İstentir, onu iyeliğine alabilir ve kendi tikel ereğini onun üzerindeki efendi olarak koyabilir. Roma’da Patrisyenler açısından olan budur. Egemenliğin Patrisyenler tarafından iyeliği bu yolla sağlam, kutsal, dolaysız ve paylaşılmaz kılınır; hükümet ve politik haklar kutsallaşmış özel iyelik karakterini kazanırlar. Öyleyse ulusallığın tözsel bir birliği

için, Poliste birlikte yaşam için güzel ve törel bir gereksinim yoktur; tersine, her bir *gens* kendi için sağlam bir kabiledir, kendi Penatları ve *sacrası* vardır, her biri her zaman sakladığı kendi politik karakterini taşır. Sert aristokratik katılık Claduilere, halka karşı iyilikseverlik Valerileri, tinsel soyluluk Conellileri ayırdediyordu. Ayrımlar ve sınırlar giderek evliliğe dek yayılıyordu, çünkü Patrisyenlerin Plebler ile *connubialarının* kutsal olmadığı kabul ediliyordu. Ama dinin tam o İçsellğinde aynı zamantla özenç ilkesi de vardır; ve kutsal iyeliğin özencine karşı kutsal olana yönelik özenç başkaldırır. Çünkü aynı içerik bir yandan dinsel biçim yoluyla ayrıcalıklı görülebilirken, öte yandan yalnızca genel olarak istenme, insan özencinin içeriği olma şeklini taşır. Kutsal olanın biçime indirgenme zamanı gelince, o denli de biçim olarak bilinmesi, ele alınması, ayaklar altında çiğnenmesi, salt bir biçim olarak sergilenmesi gerekecekti. — Kutsal olanın alanına giren eşitsizlik Dinden Devlet yaşamının edimselliğine geçişi oluşturur. İstencin ve tikel iyeliğin kutsallaşmış eşitsizliği bunda temel belirlenimi oluşturur. Roma ilkesi ona özgü anayasa olarak yalnızca *Aristokrasiye* izin verir, ama bu kendini hemen yalnızca karşıtlık olarak, kendi içinde eşitsizlik olarak ortaya koyar. Ancak zorunluk ve talihsizlik yoluyla bu karşıtlık geçici olarak düzleştirilir; çünkü kendi içinde çifte bir güç kapsar ki, bunun sert ve kötü dağılganlığı yalnızca daha da büyük bir sertlik tarafından zora dayalı bir birliğe doğru yenilebilir ve bağlanabilir.

ALTAKESİM İKİ

İkinci Kartaca Savaşına Dek Roma Tarihi

İlk dönemde birçok kıpı kendiliğinden ayrışır. Roma Devleti burada Krallar altında ilk gelişimini elde eder, sonra başında Konsüllerin durduğu bir Cumhuriyet Anayasasını kazanır. Patrisyenler ve Plebler arasındaki kavga ortaya çıkar, ve bunun Pleb istemlerinin doyurulması yoluyla uzlaştırılmasından sonra içte bir hoşnudluk durumu kendini

gösterir, ve Roma daha önceki dünya-tarihsel ulus ile utkulu bir kavgaya girişebilmek için gerekli gücü elde eder.

İlk Roma Kralları üzerine bilgiler söz konusu olduğunda, burada eleştiri yoluyla açık bir çürütme ile karşılaşmamış hiçbir veri yoktur; gene de tümünü inanılmaya değmez görmek fazla ileri gitmek olacaktır. Bütününde yedi Kraldan söz edilir; ve giderek Yüksek Eleştiri bile bunların sonuncularının kesinlikle tarihsel olduklarını kabul etmek zorunda kalır. Romulus bu haydutlar birliğinin kurucusu olarak tanınır; onu bir savaş devletine örgütlemiştir. Hakkındaki efsanelerin masalımsı görünmelerine karşın, bunlar gene de yalnızca sunduğumuz Roma Tinine uygun düşen noktalar kapsarlar. İkinci Kral Numa'nın dinsel törenleri kurumsallaştırmış olmasından söz edilir. Bu özellikle Dinin Devletin birliğinden daha sonra ortaya çıkmış olduğunu imlemesi yoluyla çok dikkat çekicidir, çünkü başka halklar arasında dinsel gelenekler daha en eski zamanlarda ve tüm yurttaşlık kurumlarından önce görünür. Kral aynı zamanda rahip (ῥῆξ sözcüğü 'ῥέξιν'den, 'adak sunmak'tan türemiştir). Devletlerin tüm başlangıçlarında olduğu gibi, politik öge rahiplik ögesi ile bağlıydı ve durum bir teokrasiydi. Kral burada *sacra* yoluyla ayrıcalıklı olanların başında duruyordu.

Seçkin ve güçlü yurttaşların Senatörler ve Patrisyenler olarak ayrılması daha ilk Krallar sırasında yer aldı. Romulus'un 100 *patre* atadığı söylenir, ama Yüksek Eleştiri bundan kuşkuludur. Dinde keyfi törenler — *sacra* — katı ayrımların göstergeleri ve *gentes*in ve sınıfların özgünlükleri oldular. Devletin iç örgütlenişi aşamalı olarak ortaya çıktı. Livius'a göre, nasıl Numa tanrısal herşeyi bir düzene bağlamışsa, Servius Tullius da değişik sınıfları ve *censusu* getirmiş ve kamu sorunlarının yönetiminde paylar buna göre belirlenmişti. Patrisyenler bu nedenle, ama özellikle Servius Tullius'un Pleblerin borçlarının bir bölümünü silmesi ve yoksullara devlet topraklarını dağıtarak onları toprak mülkünün iyeleri yapmış olması nedeniyle hoşnutsuz oldular. Halkı altı Sınıfa böldü; bunlardan birincisi şövalyeler ile birlikte 98 yüzlük ya da *centuria* oluşturdu;

daha aşağıda olanlar ise orantılı olarak daha az sayıda *centuria* oluşturdular. Böylece yüzlüklere göre oy verildiği için, ilk Sınıflar en büyük ağırlığı kazandılar. Şimdi öyle görünür ki, önceleri erk yalnızca Patrisyenlerin elinde bulunuyordu, ama Servius'un bölümlemesinden sonra üstünlüğü ancak ellerinde tutabilir oldular ve bu durum Servius'un düzenlemelerinden duydukları hoşnutsuzluğu açıklar. Servius ile Tarih daha belirli olur, ve onun ve ardılları olan eski Tarquinlerin altında gönenç izleri kendilerini gösterir. Dionysius ve Livius'a göre en eski anayasanın demokratik olması, çünkü halk meclisinde her bir yurttaşın oyunun eşit geçerlik taşıyor olması Niebuhr'u şaşırtır. Oysa Livius yalnızca Servius'un *suffragium viritum* ortadan kaldırdığını söyler. Ama *comitiis curiatis*te Plebleri soğuran Klient ilişkisinin evrenselleştirilmesi durumunda yalnızca Patrisyenlerin oy hakları vardı ve *populus* o sırada yalnızca Patrisyenleri belirtiyordu. Öyleyse Dionysius Anayasanın Romulus'un yasalarına göre katı olarak aristokratik olduğunu söylerken kendi ile çelişmez.

Hemen hemen tüm Krallar yabancıydılar — Roma'nın kökenini tam olarak anla tan bir durum. Anlatıldığına göre Roma'nın kurucusunun ardılı olan Numa bir Sabin idi; bu halkın Romulus'un egemenliği altında Tatius tarafından Roma tepelerinden birine yerleşmeye götürülmüş olduğu söylenir. Gene de daha sonra Sabinlerin ülkesi Roma Devletinden bütünüyle ayrı bir bölge olmuş görünür. *Numa'yı Tullus Hostilius* izledi, ve bu kralın adı bile yabancı kökeni gösterir. Dördüncü kral olan *Ancus Martius* Numa'nın torunuydu. *Tarquinus Priscus*, yukarıda başka bir vesile ile belirtildiği gibi, Korintli bir aileden geliyordu; *Servius Tullius* fethedilen bir Latin kenti olan Corniculum'dandı; *Tarquinus Superbus* büyük Tarquinus'un soyundandı. Bu son kral altında Roma büyük bir kalkınma gösterdi; böyle erken bir dönemde bile Kartacalılar ile bir tecim anlaşması yapıldığı söylenir, ve eğer bunu mitsel olarak yadsımayı istersek, bu Roma'nın daha o zamanlar Etruralılar ile ve tecim ve denizcilik yoluyla gelişen başka komşu halklar ile girdiği bağlantıyı unutmak olacaktır. Romalılar belki de

daha o günlerde bile yazma sanatı ile çok iyi tanıştılar ve daha şimdiden çok dikkate değer olan ve Romalıları övgü kazandıran o duru tarih yazıcılığının temelindeki güçlü kavrayışı taşıyorlardı.

Devletin iç yaşamının gelişiminde Patrisyenlerin gücü çok azaldı, ve onlara karşı durabilmek için, ortaçağ Avrupasında da sık sık görüldüğü gibi, Krallar zaman zaman halkta bir destek noktası aradılar. Bunu daha önce Servius Tullius durumunda gördük. Son kral Tarquinius Superbus devlet sorunlarında Senatoya çok az danıştı; ayrıca bir üye öldüğü zaman yerini doldurmadı ve her bakımdan sanki Senatonun bütünüyle dağılmasını istiyormuş gibi davrandı. Sonra bir patlamaya yol açmak için yalnızca bir vesile gerekiren bir gerilim doğdu. Bir kadının onurunun çiğnenmesi, kralın oğlunun bu iç mabede zorla girişi bunun zeminiydi. Krallar Roma'nın kuruluşuna göre 244 yılında, İsa'nın doğuşundan önceki 510 yılında (yani Roma'nın kuruluşu İÖ 735 yılında ise) kentten sürüldüler ve kraliyet onuru sonsuza dek ortadan kalktı.

Krallar Plebler değil ama Patrisyenler tarafından sürüldüler; eğer bu nedenle Patrisyenler kutsal soy olarak meşrulaştırılacaksa, o zaman kendileri bu meşruluğa karşı eylemde bulunmuş olacaktırlar, çünkü Kral onların Üst Rahibiydi. Bu bağlantı içinde, Romalılar arasında evliliğin kutsallığına nasıl büyük önem verildiğini görürüz. İçsellik ilkesi ve bağlılık (*pudor*) dinsel ve dokunulamaz birşeydi, ve çiğnenmesi Kralların ve daha sonra *Decemvirlerin* de sürülmesine yol açtı. Bu nedenle Romalılarda tekeşliliğin de kendiliğinden açık bir sorun olduğunu anlarız. Belirtik bir yasa ile getirilmiş değildir; yalnızca *Instutionlarda* ondan geçerken söz edilir ve belli *akrabalık* evliliklerine izin verilmediği, çünkü bir erkeğin iki karısının olamayacağı belirtilir. İlk olarak Diokletian'ın bir yasası belirttik olarak Roma İmparatorluğuna ait hiç kimsenin iki karısının olamayacağını belirler, çünkü bir *praetorluk* buyruğuna göre böyle bir duruma rezillik yüklenir (*cum etiam in edicto praetoris hujusmodi viri infamia notati sunt*). Öyleyse tekeşlilik kendinde ve kendi için geçerlidir ve ilkede İç-

sellikte temellenmiştir. — Son olarak, kraliyetin burada Yunanistan'da olduğu gibi kraliyet soyunun kendini kendi içinde tüketmesiyle değil, ama nefretle yerinden atılarak sona erdiğini belirtmeliyiz. Kendisi üst rahip olan Kral kutsallığa karşı en büyük kabahati işlemiştir; İçsellik ilkesi buna başkaldırdı ve Patrisyenler bu yolla bir bağımsızlık duygusu geliştirerek kraliyet boyunduruğunu üstlerinden attılar. Aynı duygu içinde, daha sonra Plebler Patrisyenlere, ve Latinler ve Bağlaşıklar Romalılara başkaldırdılar; ta ki sonunda bütün Roma egemenlik alanında özel kişilerin eşitliği kuruluncaya (ayrıca çok büyük bir sayıda köle de özgürlüğe kavuştu) ve yalın Despotizm yoluyla bir araya getirilinceye dek.

Livius Kralların sürülmesi için Brutus'un doğru zaman noktasını yakaladığını belirtir, çünkü eğer bu daha önce yer almış olsaydı, o zaman Devlet dağılacaktı. Ne olacaktı, diye sorar, eğer bu evsiz barksız yığın daha önce, henüz birlikte yaşamamanın yürekleri birbirlerine alıştırmış olmadığı bir zamanda kurtarılmış olsaydı? Anayasa şimdi adda cumhuriyetçi oldu. Eğer sorunu daha sağın olarak irdersek görürüz ki (Livius II. 1), temelde daha önce *kalıcı olarak* Krala ait olan erkin şimdi *bir yıl süre ile iki* Konsüle aktarılmasından başka hiçbir değişim yer almamıştır. Bu ikisine savaş ve tüze işlerinde olduğu gibi yönetim işinde de eşit güç verildi; çünkü Praetorlar, yüksek yargıçlar olarak, ancak daha sonraki bir tarihte ortaya çıktılar.

İlkin tüm güç Konsüllerin elindeydi; ve başlangıçta dışarıda olduğu gibi içeride de işler çok kötü gitti. Roma tarihinde de tıpkı Yunan tarihinde kraliyet soyunun yıkılışından sonra olduğu gibi sıkıntılı bir dönem yaşandı. Romalılar ilkin Etrüsklerden yardım isteyen ve bulan sürülmüş Krallarına karşı zorlu bir savaş vermek zorunda kaldılar. Porsena'ya karşı savaşta Romalılar ele geçirdikleri tüm toprakları, giderek bağımsızlıklarını bile yitirdiler; silahlarını teslim etmek ve rehineler vermek zorunda kaldılar; Tacitus'un anlattıklarına göre (*Hist.* 3, 72) öyle görünür ki, Porsena giderek Roma'yı bile ele geçirmiştir. Kralların sürülmesinden hemen sonra Patrisyenler ve Plebler ara-

sındaki kavga başlar; çünkü kraliyetin ortadan kaldırılması yalnızca kraliyet gücünü ele geçiren aristokrasinin üstünlüğüne yol açmış ve Plebler ise Kralların onlara sağladığı korumayı yitirmişlerdi. Tüm hükümet ve mahkeme gücü, ve devletin tüm toprak mülkü bu sıralarda Patrisyenlerin elindeydi; halk ise aralıksız olarak savaflara sürüklendiği için kendini barışçıl uğraflara veremiyor, işleyim gelişmiyordu, ve Pleblerin biricik kazançları yağmardan aldıkları paydı. Patrisyenler topraklarını ve tarlalarını kölelere ektiriyor, tarımsal iyeliklerinin bir bölümünü Klientlere ayırıyor, ve bunlar vergiler ve katkılar karşılığında, ve öyleyse kiracı çiftçiler olarak, onlardan yararlanma hakkını kazanıyorlardı. Bu ilişki, Klientler tarafından ödenen katkının türünden ötürü, vasallığa çok benziyordu; *Patronus*un kızlarının evliliği durumunda katkılarda bulunmak, tutsak edilmesi durumunda *Patron* ya da oğlu için fidye vermek, onlara yönetim görevleri elde etmede yardımda bulunmak ya da mahkemelerde yitirdiklerini karşılamak zorundaydılar. Türenin yönetimi de Patrisyenlerin elindeydi, ve hiç kuşkusuz belirli ve yazılı yasalar olmaksızın; bu eksiklik daha sonraki bir dönemde *Decemvirler* tarafından giderildi. Tüm hükümet gücü de Patrisyenlere aitti, çünkü tüm görevlerin iyeliği, Konsüllükler ve daha sonra askeri Tribünlük ve Sensorluk (A.U.C. 311'de kuruldu) onların elindeydi ve bu yolla hükümetin yönetimi gibi gözetimi de uygulamada yalnızca onlara bırakılmış oluyordu. Son olarak, Patrisyenler Senatoyu da oluşturuyorlardı. Üyelerinin hangi yolda saptandıkları sorusu çok önemli görünür. Ama bu konuda büyük bir belirsizlik vardı. Romulus'un yüz üyeden oluşan Senatoyu kurduğu söylenir; sonraki Krallar bu sayıyı arttırdılar, ve sonunda Tarquinius Priscus onu üç yüz olarak saptadı. Junius Brutus çok fazla eriyen Senatoyu yeriden tamamladı. Sonraki zamanlarda öyle görünür ki, Sensorlar ve kimi zaman Diktatörler Senatodaki boş yerleri doldurmuştur. İkinci Kartaca Savaşı sırasında, A.U.C. 538'de, 177 yeni Senatör atayan bir Diktatör seçildi; bu *curule* onurlarını taşımış olanları, Pleb Aedilleri, halk Tribünlerini ve Quaestorları, *spolia opima*ya da *corono civica*

kazanmış yurttaşları seçti. Sezar altında Senatörlerin sayısı 800'e yükseltildi; Augustus onu 600'e indirdi. Senatonun bileşimi ve boşlukların yeniden dolduruluşu üzerine çok az bilgi vermiş olmaları Romalı tarihçiler payına büyük bir savsaklama olarak görülmüştür; ama bizim için sonsuz önem taşıyormuş görünen bu nokta Romalılar için genel olarak öyle önemli değildi; bütününde biçimsel belirlenimlere fazla ağırlık vermezlerdi, çünkü birincil kaygıları hükümetin nasıl yönetildiği idi. Eski Romalıların anayasal haklarının böylesine belirli olmuş olabileceği, ve üstelik bunun kendisinin mitsel olarak ve tarihinin epik olarak görüldüğü bir zamanda olmuş olabileceği nasıl düşünülebilir? —

Halk kendini örneğin daha birkaç yıl önce Büyük Britanya'da İrlandalıların başına gelen türde bir baskı durumunda buldu, ama aynı zamanda hükümetten bütünüyle dışlanmış kaldı. Birçok kez ayaklandılar ve kentten ayrıldılar. Kimi zaman askerlik hizmetini de reddettiler; gene de Senatonun böylesine uzun bir süre boyunca baskı yoluyla uyarılan ve savaşlarda ustalaşmış bir kalabalığa karşı direnebilmiş olması her zaman çarpıcı bir olgu olarak kalmayı sürdürür, çünkü asıl kavga yüz yıldan daha uzun sürmüştür. Halkın böylesine uzun bir süre dizginlenebilmiş olmasında yasal düzen ve *sacra* için duyduğu saygı açığa serilir. Ama sonunda Pleblerin haklı istemlerini elde etmeleri ve sık sık borçlarını sildirmeyi başarmaları kaçınılmazdı. Alacaklıları olan Patrisyenlerin sertliği, borçlarını köle emeği yoluyla ödemek zorunda kalmaları Plebleri ayaklanmalara zorladı. İlkın yalnızca Krallar altında yararlanmış oldukları şeyleri, yani toprak iyeliğini ve güçlülere karşı korunmayı istediler ve elde ettiler. Toprak devirlerini elde ettiler ve Halkın Tribünlerini, yani Senatonun her kararını engelleyebilme gücünü taşıyan yetkilileri kazandılar. Tribünlerin sayısı başlangıçta yalnızca ikiye sınırlıydı; daha sonra on oldu; oysa bu Plebler için zararlıydı, çünkü Senatonun yapması gereken şey yalnızca karşı çıkması ile tüm geri kalanların kararlarını etkisizleştirebilen tek bir Tribünü kazanmaktı.

Plebler böylelikle aynı zamanda halkı kışkırtma olanağını kazandılar: Yetkililerin her baskısı durumunda, mahkum edilen kişi halkın kararına başvurabiliyordu — Plebler için sonsuz önemi olan ve Patrisyenleri özellikle bitirip tüketen bir ayrıcalık. Halkın yineleyen istemleri üzerine daha sonra belirli bir yasama eksikliğini giderebilmek için halk Tribünlerinin ortadan kaldırılması ile *Decemvirler* atandı; bunlar, bilindiği gibi, sınırsız güçlerini tiranlık için kötüye kullandılar ve yüz kızartıcı bir vesile üzerine Kralların durumuna benzer bir yolda sürüldüler. Bu arada Klientlerin bağımlılığı azaldı; *Decemvirlerden* sonra Klientler yavaş yavaş yiterek Pleblere döndüler; bu sonuncular Tribünleri altındaki kendi halk meclislerinde giderek Devlet sorunlarını ele alıyor, kararlar (*plebiscita*) çıkarıyorlardı; Senato kendi için yalnızca *senatus consulta* çıkarabiliyor, ve şimdi Senato gibi Tribünler de komiteleri ve seçimleri engelliyebiliyordu. Plebler adım adım kendilerini tüm yüksek konumlara ve görevlere götüren yolları açtılar; gene de başlangıçta bir Pleb Konsül, Aedil, Sensor vb. bir Patrisyen Konsüle vb. eşit değildi, ve bunun nedeni *sacra*yı Patrisyenlerin kendi ellerinde tutuyor olmalarıydı; bu ödünden sonra, bir Plebin edimsel olarak Konsül olmasına dek uzun bir zaman geçti. Bu belirlenimleri toplu olarak düzenleyen halk Tribünü Licinius oldu, ve bu dördüncü yüzyılın ikinci yarısına (A.U.C. 387) düşer. *Lex agraria* için başlıca uyarıyı veren de oydu, ve bunun üzerine yeni bilginler tarafından çok şey yazılını ve tartışılmıştır. Bu yasanın yandaşları Roma'da her dönemde büyük devimlere neden oldular. Plebler uygulamada hemen hemen tüm toprak iyeliğinden dışlandılar, ve Tarım Yasaları onlara bir yandan Roma yakınlarında, öte yandan ele geçirilen ve daha sonra üzerinde kolonilerin kurulacağı bölgelerde toprak verilmesiyle ilgiliydi. Cumhuriyet zamanında sık sık generallerin halka toprak verdiklerini görürüz; ama her durumda Krallık peşinde çabıyor olmakla suçlandılar, çünkü Plebleri yükseltenler Krallardı. Tarım Yasası hiçbir yurttaşın 200 dönümün üzerinde toprağa iye olmamasını gerektiriyordu; Patrisyenler buna göre mülkiyetlerinin büyük bir

bölümünü teslim etmek zorunda kaldılar. *Niebuhr* özellikle tarım yasaları üzerine kapsamlı bir araştırmaya girişmiş, ve büyük ve önemli buluşlar yaptığına inanmıştır; buna göre, hiçbir zaman kutsal mülkiyet hakkının çiğnenmesinin düşünülmendiğini, tersine Devletin yalnızca Patrisyenler tarafından el kopyulan devlet topraklarının bir bölümünü Pleblerin kullanımına ayırdığını, çünkü kendi mülkiyeti olarak bunun üzerinde her zaman tasarruf edebileceğini söylemiştir. Geçerken yalnızca şunu belirteceğim ki, Hegewisch bu buluşu Niebuhr'dan çok daha önce yapmış, ve Niebuhr önesürümü için daha öte verileri Appian ve Plutark'tan, eş deyişle Yunan tarih yazarlarından türetmiştir; ve onlar hakkında kendisi onlara ancak en aşırı durumlarda başvurulması gerektiğini kabul eder. Livius Tarım Yasaları üzerine sık sık konuşmamış mıdır? Cicero ve başkaları sık sık konuşmamışlar mıdır? Ve gene de onlardan konu üzerine belirli herhangi birşey çıkarılabilir mi? Bu yine Roma yazarlarının sağınlık yoksunluğunun bir tanıtıdır. Bütün sorun sonunda gelip yararsız bir hak sorusuna dayanır. Patrisyenlerin iyeliğe aldıkları ya da üzerlerine kolonilerin yerleştikleri toprak başlangıçta kamu toprağıydı; ama hiç kuşkusuz ona iye olanlara da aitti, ve her zaman kamu toprağı olarak kalmış olduğu ileri sürüldüğünde bununla daha ileri gitmiş olmayız. Niebuhr'un bu buluşu yalnızca özsel olmayan bir ayrımın çevresinde döner ki, hiç kuşkusuz yalnızca onun düşüncelerinde bulunur, edimsellikte değil. — Licinius yasası hiç kuşkusuz işledi, ama çok geçmeden çiğnendi ve bütününü gözardı edildi. Yasa için çaba göstermiş olan Licinius Stolo'nun kendisi cezalandırıldı, çünkü iyeliğinde izin verilenden daha çok toprak mülkiyeti vardı; ve Patrisyenler yasanın uygulanmasına büyük bir dikbaşlılıkla direndiler. Burada Roma ve Yunan durumları ve kendi durumumuz arasında yer alan ayrına özellikle dikkat etmemiz gerekir. Bizim yurttaş toplumumuz başka ilkeler üzerine dayanır, ve onda böyle önlemler zorunlu değildir. Henüz soyutlamaya öyle Romalılar gibi sıkı sıkı sarılmış olmayan Spartalılar ve Atinalılar kafalarını genel olarak Hak ile yormuyorlardı; on-

lar yalnızca, yurttaşların geçim araçlarının olmasını istiyor ve Devletten bunu sağlamasını bekliyorlardı.

Pleblerin yüksek devlet görevlerine atanabilme hakkını kazanmış olmaları, ve onlara da tarlada ve toprakta düşen bir pay ile yurttaşların geçimlerinin güvence altına alınmış olması Roma Tarihinin ilk döneminin ana kıpsıdır. İlk Patrisyenlerin ve Pleblerin bu birleşmesi yoluyla Roma gerçek bir iç tutarlık kazandı, ve ancak bundan sonradır ki Roma gücü dışa doğru gelişebildi. Ortak çıkarın ortaya çıkışıyla bir doyum dönemi yaşanır; yurttaşlar iç kavgalardan bıkip usanmışlardır. Uluslar yurttaşların iç karışıklıklarından sonra dışa döndüklerinde güçlerinin doruğunda görünürler; çünkü şimdi önceki uyarılmışlık sürer ve içte hiçbir hedefi olmayınca onu dışarıda arar. Romalıların bu dürtüsü birleşmenin kendisinde yatan eksikliği bir an için örttü; denge kuruldu, ama özsel bir özek ve destek noktası olmaksızın. Karşıtlık daha sonra daha da korkutucu bir biçimde kaçınılmaz olarak yeniden patlak verecekti; ama bundan önce Roma büyüklüğünün kendini savaşta ve dünyanın ele geçirilmesinde göstermesi gerekiyordu. Bu savaşlardan elde edilen güç, gönenç ve şan, tıpkı onlar nedeniyle ortaya çıkan güçlükler gibi, Romalıları içte bir arada tuttu. Yiğitlikleri ve savaş disiplinleri utkularını sağlama bağladı. Roma savaş sanatının Yunanlı ve Makedon-yalılarınkine karşı kendine özgü yanları vardır. Falanxın gücü kütlede ve kütleliliğinde yatar. Roma lejyonları da yakın düzen içinde dururlardı, ama aynı zamanda kendi içlerinde eklemliydiler; iki ucu, kütleliliği ve hafif piyadenin dağınıklığını birleştiriyor, ama aynı zamanda kolayca genişleyebiliyorlardı. Okçular ve sapancılar saldırıda Roma ordusunun önünde ilerler, daha sonra karanı kılıçlara bırakırlardı.

Romalıların İtalya'daki savaşlarını izlemek usandırıcı olacaktır; çünkü bir yandan kendi başlarına alındıklarında önemsizdirler — giderek Livius'ta generallerin sık sık boş olan diluzlukları bile çok ilgi çekici olmayı başaramazlar —, öte yandan Roma tarihçilerinin düşüncesizlikleri nedeniyle onlarda Romalıların yalnızca genel olarak düş-

manlar ile savaştıklarını görürüz ve bunların bireysellikleri, örneğin yüzyıllar boyunca savaştıkları Etrüskler, Samnitler, Ligurialılar hakkında daha öte hiçbirşey öğrenemedik kalırız. Dünya Tarihinin büyük hakkını kendi yanlarında bulan Romalıların bildirimlere ve anlaşmalara ilişkin küçük kabahatler durumunda onlarla ilgili küçük hakları da kendilerinden yana öne sürmeleri ve bunları bir bakıma avukat tarzında savunmaları dikkat çekicidir. Ama bu tür politik karışıklıklar durumunda herkes eğer isterse ve eğer içerleme duymayı yararlı görürse başkasının herhangi bir davranışına pekala içerleyebilir. Romalılar kendilerini bütün İtalya'nın efendileri yapmadan önce Samnitler, Etrüskler, Galyahılar, Marsiler, Umbrialılar ve Bruttililer ile uzun ve zorlu savaşlara giriştiler. Ondan sonra egemenlikleri güneye kaydı; Kartacalıların uzun bir süredir savaşlar sürdürdükleri Sicilya'da sağlam bir dayanak kazandılar; sonra batıya doğru yayıldılar, Sardinya ve Korsika'dan İspanya'ya geçtiler. Böylece çok geçmeden Kartacalılar ile sık temaslarda bulunmaya başlayınca onlara karşı bir deniz gücü oluşturmak zorunda kaldılar. Bu geçiş eski zamanlarda belki de deniz hizmeti için yıllarca süren deneyimin ve yüksek bir bilginin gerekli olduğu günümüzde olacağından daha kolaydı. Deniz savaşının tarzı o zamanlar kara savaşlarında olduğundan çok değişik değildi.

Böylelikle Roma Tarihinin ilk çıkışının sonuna geldik; bunda Romalılar küçük savaşlar perakendeciliğinden kendilerine özgü güçleri olan ve dünya tiyatrosuna o güçle çıkacak olan kapitalistlere döndüler. Roma egemenliği bütününde henüz çok genişlemiş değildi; Po'nun öte yanma ancak birkaç koloni yerleşmişti ve güneyde Roma gücünün karşısında büyük bir güç duruyordu. Öyleyse zamanın en güçlü devletleri ile olağanüstü önemli karşılaşmalarının dürtüsünü sağlayan şey İkinci Kartaca Savaşı oldu; onun yoluyla Romalılar Makedonya, Asya, Suriye ve sonradan ayrıca Mısır ile ilişkilere girdiler. İtalya ve Roma çok uzaklara uzanan büyük imparatorluğun özeği olarak kaldı; ama bu özek, daha önce belirtildiği gibi, daha az şiddete ve zora dayalı değildi. Roma'mn başka devletlerle ilişkilerinin ve

bunlardan doğan çeşitli karışıklıkların bu büyük dönemi Yunanlıların utanç verici tutkuları ve Romalıların aşağılıkları ve amansız sertlikleri nedeniyle anavatanının yıkılışını görmek zorunda kalan soylu Akhalı Polybius tarafından betimlenmiştir.

İKİNCİ KESİM

İkinci Kartaca Savaşından İmparatorluğa Dek Roma

İkinci dönem bizim bölümlememize göre İkinci Kartaca Savaşı ile, Roma egemenliğine karar vermiş ve onu belirlemiş olan dönüm noktası ile başlar. Birinci Kartaca Savaşında Romalılar Afrika kıyılarının büyükçe bir bölümünü ve güney İspanya'yı ele geçiren ve Sicilya ve Sardinya'da sağlam destek noktaları bulan güçlü Kartaca ile başa çıkabilecek kadar büyümüş olduklarını göstermişlerdi. İkinci Kartaca Savaşı Kartaca'nın gücünü yerle bir etti. Bu devletin ögesi denizdi; ama kökensel bir alanı yoktu, bir ulus oluşturmadi ve bir ulusal ordusu yoktu; tersine, birlikleri boyun eğdirilen ve bağlaşma içine alınan ulusların askerlerinden oluşuyordu. Gene de, değişik uluslardan oluşturulan böyle bir ordu ile büyük Hannibal Roma'yı yıkımın yakınına getirdi. Herhangi bir destek olmaksızın, ve yalnızca dehası yoluyla, İtalya'daki konumunu Roma dayancına ve diretkenliğine karşı on altı yıl sürdürdü; bu zaman sırasında hiç kuşkusuz Scipiolar İspanya'yı ele geçirdiler ve Afrika'nın prensleri ile bağlaşmalar kurdular. Sonunda Hannibal kötü sıkıştırılan anavatanının yardımına koşmak zorunda kaldı; A.U.C. 552'de Zama'daki savaşı yitirdi ve şimdi kendisinden barış öğütleri dinleyecek olan kentini 36 yıl sonra yeniden gördü. İkinci Kartaca Savaşı böylece sonuçlarında Roma'nın Kartaca üzerindeki tartışmasız üstünlüğünü kurmuş oldu; bu yolla Romalılar beş yıl sonra yenecek oldukları Makedonya Kralı ile düşmanca bir ilişki içine girdiler. Şimdi sırada Suriye

Kralı Antiokhus vardı. Romalıların karşısına muazzam bir güç çıkardı, Thermopylae'de ve Magnesia'da yenildi ve Toroslar'a dek Küçük Asya'yı Romalılara bırakmak zorunda kaldı. Makedonya'nın ele geçirilmesinden sonra Romalılar hem bu ülkenin hem de Yunanistan'ın özgür olduğunu bildirdiler; ama bu bildirimin anlamını önceki dünya-tarihsel ulus durumunda önceden ele almıştık. Tam bu sırada Üçüncü Kartaca Savaşı başladı, çünkü Kartaca bir kez daha başını kaldırmış ve Romalıların kıskançlığını uyandırmıştı. Uzun bir direnişten sonra alındı ve kül edildi. Ama bundan böyle Akha Ligası da Roma egemenlik tutkusunun karşısında kendini sürdüremezdi; Romalılar savaş arıyorlardı, ve Kartaca ile aynı yıl içinde Korint'i de yokederek Yunanistan'ı bir il yaptılar. Kartaca'nın düşmesi ve Yunanistan'ın boyun eğnesi Romalıların egemenliklerini genişletmelerinde dönüm noktası oldu.

Roma şimdi bütününüyle güvenlik içinde görünüyordu ve karşısında duran hiçbir dış güç yoktu. Akdeniz'in, e.d. bu tüm kültürün odak noktasının efendisiydi. Bu utku döneminde törel olarak büyük ve talihli bireyler, özellikle Scipiolar dikkatimizi çeker. Törel olarak talihliyidiler, üstelik Scipioların en büyüğünün görünürde talihsiz bir son ile karşılaşmış olmasına karşın; çünkü yurtlarına etkinliklerini onun sağlamlık ve bütünlük içinde olduğu bir zamanda sundular. Ama yurtseverlik duygusu, Roma'nın bu başat itkisi doyurulduktan sonra, yıkım hemen bütün devlet dokusuna yayılmaya başlar; bireyselliğin büyüklüğü zıtlık sunan olaylar nedeniyle yeğinlikte daha güçlü ve kullandığı araçlarda daha etkili olur. Şimdi Roma'nın kendi içindeki karışıklığın başka bir biçimde ortaya çıkmaya başladığını görürüz, ve ikinci dönemi sonlandıran çığır ayrıca karışıklığın ikinci uzlaştırılışıdır. *Daha önce karışıklığı Patrisyenlerin Pleblere karşı kavgasında görmüştük; şimdi kendine yurtseverlik duygusuna karşı tikel çıkarlar biçimini verir*, ve devlete duyulan saygı bu karışıklığı bundan böyle zorunlu denge içinde tutamaz. Tersine, şimdi fetih, yağma ve şan uğuruna savaşların yanısıra, Roma'daki yurttaş huzursuzluğunun korkutucu tablosu ve iç savaşlar görü-

nür. Med savaşlarından sonraki Yunanlıların durumunda olduğu gibi, kültür, sanat ve bilimde güzel pırıltı dönemi gelmez, ve Tin bunlarda daha önce kılğısal olarak başarmış olduklarının içsel ve ideal hazzını duyamaz. Silahlarla gelen dışsal gönenç dönemini bir iç doyumun izleyebilmesi için Roma yaşamının ilkesinin daha somut olması gerekirdi. Ama düşlem ve düşünce yoluyla içlerinden bilince getirilebilecekleri somut şey ne olurdu? Birincil gösterileri utkular, savaş yağmalarından oluşan hazineler ve acımasızca soyut egemenliğin boyunduruğu altına düşürülmüş tüm uluslardan alman tutsaklardı. Romalıların kendi içlerinde buldukları somut öge yalnızca bu tinsel olmayan birliktir, ve belirli içerik ancak bireylerin tikelliklerinde yatıyor olabilir. Erdemin gerilimi şimdi gevşemiş, çünkü tehlike geçmiştir. Birinci Kartaca Savaşı zamanında güçlükler herkesin yüreğini Roma'nın kurtuluşu uğruna birleştirmişti. Makedonya ve Suriye ile, Yukarı İtalya'da Galyalıları ile sonraki savaşlarda da henüz Bütünün varoluşu başlıca sorundu. Ama Kartaca ve Makedonya'dan gelen tehlike geçtikten sonra, izleyen savaşlar giderek artan bir biçimde utkuların sonuçları olmaya başladılar, ve yapılması gereken tek şey meyvalarını toplamaktı. Ordular politika için ve tikel bireyler tarafından belirlenen girişimler için, varsıllıkların, şanın, soyut *egemenliğin* ele geçirilmesi için kullanılır oldular. Başka uluslar ile ilişki katıksız şiddet ilişkisiydi. Halkların ulusal bireysellikleri Romalılarda artık saygı uyandırmıyordu, tıpkı bugünkü gibi. Halklar henüz meşru sayılmıyor, devletler birbirlerini henüz özlerinde varolan devletler olarak tanımıyorlardı. Varolmak için eşit hak kendisi ile birlikte tıpkı modern Avrupa'da olduğu gibi bir devletler birliğini, ya da Yunanistan'da olduğu gibi devletlerin Delfi tanrısı altında eşit ölçüde aklandıkları bir durumu gerektirir. Romalıları başka uluslar ile böyle bir ilişkiye girmezler, çünkü tanrıları yalnızca Jupiter Capitolinus'tur; ve başka uluslar için kutsal olana saygı duymazlar (tıpkı Pleblerin de Patrisyenler için kutsal olana saygı duymamaları gibi); tersine, sözcüğün asıl anlamında fatihler olarak, ulusların *Palladiasını* yağmalarlar. — Roma

ele geçirilen illerde sürekli ordular bulundurdu, ve onlara valiler olarak Prokonsüller ve Proprætorlar gönderdi. Şövalyeler vergileri ve haraçları topladılar ve onları devlet adına işlettiler. Böyle bir kesenekçiler (*publicanî*) ağı bu yolda bütün Roma dünyası üzerine yayıldı. — Cato her Senato görüşmesinden sonra şöyle derdi: "*Ceterum censeo Carthaginem esse delendam/Dahası, bana göre Kartaca yok edilmelidir,*" ve Cato tam bir Romalıydı. Roma ilkesi böylelikle kendini soğuk bir egemenlik ve güç soyutlaması olarak, başkalarına karşı arı istencin bencilliği olarak sergiler ki, kendi içinde hiçbir ahlaksal belirlenim taşımaz, ama içeriğini yalnızca tikel çıkarlar yoluyla kazanır. İllerin çoğalması iç tikelleşmenin bir artışıma ve bundan doğan bir bozulmaya yol açtı. Asya'dan lüks ve safahat Roma'ya getirildi. Varsıllık işleyimciliğin ve dürüst etkinliğin meyvaları olmak yerine, yağmalar biçiminde kazanıldı; benzer olarak, denizcilik tecimin gereksinimlerinden değil ama askeri amaçlardan doğdu. Roma devleti kaynaklarını yağmacılık üzerine dayandırdığı için, yağınaların paylaşılması uğruna kendi içinde bölünmeye başladı. Çünkü içte patlak veren çekişmelerin ilk vesilesi hazinelerini Roma Devletine bırakmış olan Pergamus Kralı Attalus'un kalıtıydı. Tiberius Gracchus onu Roma yurttaşları arasında paylaştırma önerisi ile ortaya çıktı; yine, bireylerin egemenliklerinin başatlığı sırasında bütününü bir yana-atılmış olan Licinius Tarım Yasalarını yeniledi. Dikkatini birincil olarak özgür yurttaşların mülkiyet kazanmalarını sağlamaya ve İtalya'yı köleler yerine yurttaşlar ile nüfuslandırmaya çevirmişti. Ama bu soylu Romalı açgözlü soylulara yenik düştü, çünkü Roma anayasası bundan böyle anayasanın kendisi tarafından kurtarılacak bir durumda değildi. Tiberius'un kardeşi Gaius Gracchus onunla aynı soylu amacı izledi, ve aynı yazgıyı paylaştı. Yıkım şimdi engelsizce içeri girmeye başladı, ve ülke için bundan böyle evrensel ve kendi içinde özel hiçbir erek bulunmadığı için, kaçınılmaz olarak bireysellikler ve güç egemen oldu. Roma'nın muazzam yozlaşması kendini Senatoyu rüşvetleriyle kazanmış ve böylece hiçbir ceza görmeden en büyük zorbalıklarda bulunmuş

ve suçlar işlemiş olan Jugurtha ile savaşta sergiler. Devlet için bir gözdağı olmaya başlayan Cimbri ve Teutonlara karşı savaşta Roma'yı yaygın bir heyecan sardı. İkinciler büyük çabalarla Aix yakınlarında Provence'de, birinciler Etsch yakınlarında Lombardiya'da Jugurtha fatihi Marius tarafından yokedildiler. Sonra Roma yurttaşlık hakkı için istemleri yadsınmış olan İtalyan bağlaşıklar ayaklandılar; ve Romalılar İtalya'nın kendisinde çok büyük bir güce karşı savaş sürdürmek zorundayken, Mithridates'in buyruğu üzerine 80.000 Romalının Küçük Asya'da öldürüldüğü haberini aldılar. Mithridates Pontus'un Kralı idi ve Kolkhis'i ve Taurik Yarımadasına dek Kara Deniz'in ülkelerini yönetiyordu; Roma'ya karşı savaşı için Kafkasya'nın, Ermenistan'ın, Mezopotamya'nın ve, damadı Tigranes aracılığıyla, Suriye'nin bir bölümünün halklarını toplayabildi. Daha önce Toplumsal Savaşta Roma kuvvetlerini yönetmiş olan Sulla onu yendi. Şimdiye dek bağışlanmış olan Atina kuşatıldı ve alındı, ama, Sulla'nın kendi sözleriyle, 'ataları hatırına' yokedilmedi. Sulla daha sonra Roma'ya geri döndü, Marius ve Cinna başkanlığındaki halk partisine boyun eğdirdi, kenti ele geçirdi ve saygın Romalıları yöntemli olarak kitle kıyımından geçirmeye başladı. Güç hırsı ve egemenlik tutkusu için 40 Senatör ve 1600 şövalye kurban edildi.

Mithridates bir yenilgi almış olsa da bütünüyle tükenmiş değildi ve savaşı yeniden başlatabildi. Aynı zamanda, sürgüne gönderilmiş bir Romalı olan Sertorius İspanya'da bir ayaklanma başlattı, orada sekiz yıl boyunca savaştı ve ancak ihanet yoluyla yokedilebildi. Mithridates'e karşı savaş Pompeius tarafından sonlandırıldı; kaynaklarının tükenmesi üzerine, Pontus Kralı kendini öldürdü. İtalya'daki Köleler Savaşı aynı zamana düşer. Çok sayıda gladyatör ve dağ halkı Spartaküs altında toplanmıştı; ama Crassus tarafından yenildiler. Pompeius'un büyük hazırlıklardan sonra hızla bastırdığı evrensel korsanlık da bütün bu karışıklıklara katkıda bulundu.

Böylece en korkutucu, en tehlikeli güçlerin Roma'ya karşı ortaya çıktıklarını, ama bu devletin askeri gücünün

tümü üzerinde utkulu olduğunu görürüz. Şimdi tıpkı Yunanistan'ın düşüş zamanında olduğu gibi büyük bireyler ortaya çıkarlar. Plutark'ın yaşamöyküleri de en büyük ilginçliklerini bu noktada gösterirler. Bu devasa bireysellikler bundan böyle kendi içinde hiçbir dayanak ya da sağlamlık taşımayan devletin dağılmasından doğmuşlar, ve devletin bundan böyle insanların duygularında bulunmayan birliğini yeniden kurma gereksinimi tarafından güdülenmişlerdir. Talihsizlikleri törel olanı arı olarak saklayamamalarıydı, çünkü yaptıkları varolana karşıydı ve suçtu. Giderek en soyluları, Gracchi kardeşler bile, yalnızca dış türesizliğin ve şiddetin kurbanları olmakla kalmadılar, ama kendileri yaygın yozlaşmaya ve haksızlıklara karıştılar. Ama bu bireylerin istedikleri ve yaptıkları Dünya Tininden gelen daha yüksek aklamayı kendi yanlarında taşır ve en sonunda utkuyu onlar kazanmalıdır. Büyük imparatorluğun örgütlenişinin bir ideası bütünüyle eksik olunca, Senato hükümetin yetkesini ileri süremedi. Egemenlik şimdi bir ayaktakımı olan ve Roma illerinin tahılı ile beslenmek zorunda olan halka bağımlı kılındı. Devlet sorunlarının nasıl gürültü patırtı içinde ve silahlar elde görüşüldüğünü, bir yanda seçkinlerin güç ve gönençleri yoluyla, öte yanda bir çapulcular yığını yoluyla karara bağlandığını görmek için Cicero'yu okumamız gerekir. Roma yurttaşları yaltakçılarına bağlanıyor, ve bunlar daha sonra Roma'nın egemenliğini kazanabilmek için bölün-gülerde öne çıkıyorlardı. Böylece Pompeius'ta ve Sezar'da Roma'nın birbirlerinin karşısına çıkan iki pırıltı noktasını görürüz: Bir yanda Senato ile birlikte ve bu nedenle görünürde Cumhuriyetin savunucusu olarak Pompeius, ve öte yanda lejyonları ve dehasının üstünlüğü ile Sezar. En güçlü iki bireysellik arasındaki bu kavga Roma'da Forumda bir çözüme bağlanamazdı. Sezar kendini birbiri ardına İtalya, İspanya ve Yunanistan'ın egemeni yaptı, düşmanını İÖ 48'de Farsalus'ta tam bir bozguna uğrattı, kendi için Asya'yı güvenlik altına aldı ve utkulu olarak Roma'ya geri döndü.

Roma'nın dünya egemenliği böylece tek bir bireyin

eline düştü. Bu önemli değişim olumsal birşey olarak görülmemelidir; tersine, zorunluydu ve durum tarafından koşullandırıldı. Demokratik Anayasa bundan böyle Roma'da sürdürülemez, ama ancak görünüşte olabilirdi. Büyük konuşma yeteneği ile önemli bir saygınlık, ve bilginliği ile ciddi bir nüfuz kazanmış olan Cicero Cumhuriyetin yozlaşmış durumunu her zaman bireylere ve tutkularına yükler. Cicero'nun öykünmeyi istediği Platon Atina devletinin ona görüldüğü biçimiyle varlığını sürdüremeyeceğinin bütününü bilincindeydi ve bu nedenle kendi görüşleri ile uyum içinde eksiksiz bir anayasa tasarladı; buna karşı Cicero ise Roma Cumhuriyetinin sürdürülmesinin olanaksız olduğunu düşünmez ve onun için her zaman yalnızca geçici bir çare arar. Devletin ve özellikle Roma Devletinin doğası üzerine hiçbir bilinci yoktur. Cato da Sezar üzerine şunları söyler: "Erdemleri yere batsın, çünkü ülkemi yıkıma uğrattılar." Ama Cumhuriyeti yokeden şey Sezar'ın varoluşunun olumsuzluğu değil, *Zorunluktur. Roma ilkesi bütününü egemenlik ve askeri güç üzerine kuruluydu; kendi içinde Tinin ereği, uğraşı ve hazzı için hiçbir tinsel özek taşııymıyordu.* Yurtseverliğin devleti sürdürme ereği öznel egemenlik itkisi tutkuya döndüğü zaman sona erer. Yurttaşlar devlete yabancılaştılar, çünkü onda hiçbir nesnel doyum bulamadılar; ve tikel ilgiler de edimselliğin başlamakta olan bozulmasına karşı resimde, yontuda ve şiirde en büyük sanat yapıtlarını üreten ve özellikle felsefeyi geliştiren Yunanlıların döndüğü yöne dönmediler. Romalıların Yunanistan'ın her yanından topladıkları sanat yapıtları kendi ürünleri değildi; varsılık Atina'da olduğu gibi kendi çalışmalarının meyvası değil, ama yağınacılığın sonucuydu. İncelik, Kültür genel olarak Romalıya yabancıydı; onu Yunanlılardan elde etmeyi istediler, ve bu amaçla büyük bir sayıda Yunanlı köle Roma'ya getirildi. Delos bu köle teciminin özeği idi; ve söylendiğine göre orada zaman zaman tek bir günde 10.000 kadar köle satın alınırdı. Yunanlı köleler Romalıların şairleri, yazarları, fabrikalarının gözetimcileri, çocuklarının bakıcılarıydılar.

Roma'da Cumhuriyet bundan böyle varolamazdı. Özel-

likle Cicero'nun yazılarından tüm kamu sorunlarının nasıl önde gelen yurttaşların özel yetkeleri yoluyla, güç ve varlıkları yoluyla karara bağlandığını, nasıl herşeyin gürültü patırtı içinde yapıldığını görürüz. Cumhuriyette öyleyse bundan böyle sağlam bir destek noktası yoktu ve böyle birşey şimdi ancak tekil bireylerin istencinde aranabilirdi. Roma uyarlanma yeteneğinin bir modeli olarak gösterilebilecek olan, kararlarını en sağlam anlak ile saptayan ve onları gereksiz bir tutkuya kapılmaksızın en etkili ve en becerili yollarla uygulamaya koyan Sezar dünya-tarihsel olarak haklı olanı yaptı; çünkü zorunlu olan aracılığı ve bütünü bir arada tutmanın yolunu ve yordamını sağladı. Sezar iki şeyi yerine getirdi: İç karışıklığı yatıştırdı ve aynı zamanda dışa doğru yeni bir karışıklık başlattı. Çünkü dünya egemenliği o güne dek ancak Alpler'in sınırına ulaşmışken, Sezar yeni bir sahne açtı, şimdi Dünya Tarihinin özek noktası olacak olan tiyatroyu kurdu. Sonra Roma'nın kendisinde değil, ama bütün Roma Dünyasını ele geçirmesi yoluyla karara bağlanan bir savaşım yoluyla kendini Dünyanın Egemeni yaptı. Hiç kuşkusuz Cumhuriyete karşı çıktı; ama aslında yalnızca gölgesine, çünkü Cumhuriyetten geriye kalan herşey güçsüzdü. Pompeius ve Senatodan yana duran herkes *kendi dignitasını*, *kendi auctoritasını*, *özel egemenliği* Cumhuriyetin gücü olarak yüceltti; ve korunma gereksiniminde olan sıradanlık bu sanın altına sığındı. Sezar bu sanın boş biçimciliğine bir son verdi, kendini Efendi yaptı, ve Roma dünyasının zor yoluyla sağladığı bütünlüğünü tikelliğin karşısına koydu. Gene de Roma'nın en soylu insanların Sezar'ın egemenliğini olumsal birşey saydıklarını, ve işlerin bütün durumunun onun bireyselliğine bağlı olduğunu düşündüklerini görürüz. Cicero böyle düşündü, ve Brutus ve Cassius da; ve eğer bu *bir* bireyi ortadan kaldırırlarsa, Cumhuriyetin kendiliğinden yeniden kurulacağına inandılar. Bu dikkate değer yanlgı tarafından yakalanarak, çok soylu bir birey olan Brutus ve Cicero'dan daha enerjik olan Cassius erdemlerine değer verdikleri insanı öldürdüler. Ama hemen Roma Devletinin ancak tek bir birey tarafından

yönetilebileceği açığa çıktı; şimdi Romalılar bu görüşe inanmak zorunda kaldılar; çünkü genel olarak politik bir devrim, eğer kendini yinelerse, bir bakıma insanların görüşlerinde onaylanır. Böylece Napoleon iki kez yenildi, ve Bourbonlar iki kez sürgüne gönderildiler. Başlangıçta yalnızca olumsal ve olanaklı görünen şey yineleme yoluyla edimsel ve doğrulanmış birşey olur.

ÜÇÜNCÜ KESİM

ALT KESİM BİR

İmparatorluk Döneminde Roma

Bu dönemde Romalılar onlardan sonra dünya-tarihsel olmaya belirlenmiş olan halk ile ilişkiye girdiler; ve bu dönemi iki özsel yana, *dünyasal* ve *tinsel* yanlara göre irdelememiz gerekir. Dünyasal yanda yine iki ana kısıp öne çıkar: İlk olarak *Egemenin* durumu, ve ikincisi genel olarak bireylerin *Kişilere* belirlenmesi — Tüze dünyası.

Şimdi ilk olarak *İmparatorluğu* ele alırsak belirtilmesi gereken şey şudur: Roma egemenliği herhangi bir çıkara karşı öylesine ilgisizdi ki, İmparatorluğa büyük geçiş anayasada hemen hemen hiçbirşeyi değiştirmede. Yalnızca halk meclisleri bundan böyle uygun değildiler ve yittiler. İmparator *princeps senatus*, Sensor, Konsül, Tribün idi; he-nüz adda süren tüm bu görevleri kendi içinde birleştirdi, ve burada herşeyden önemli olan askeri güç yalnızca onun elindeydi. Anayasa tüm dirimsellikten ve böylelikle güç ve erkten yoksun bütünüyle tözsüz biçimdi; ve onu böyle olarak sürdürmenin biricik aracı İmparatorun sürekli olarak Roma yakınlarında tuttuğu lejyonlardı. Devlet sorunları hiç kuşkusuz Senatonun önüne getiriliyor, ve İmparator yalnızca üyelerden biri gibi görünüyordu; ama Senato boyun eğmek zorundaydı, ve kim karşı çıkacak ol-duysa ölümle cezalandırıldı ve mülküne el kondu. Buna göre kesin bir ölümü beklemekte olanlar kendilerini öldürdüler, çünkü böylece hiç olmazsa aileleri mülkiyetini

ellerinde tutmayı başarabiliyorlardı. Tiberius hiç kuşkusuz ikiyüzlülük sanatından ötürü Romalıların en nefret ettikleri bireydi; korktuklarını yıkıma uğratabilmek için Senatonun alçaklığından yararlanmayı çok iyi biliyordu. İmparatorun gücü, belirtildiği gibi, orduya ve çevresinde bulunan Praetorian Muhafızlara dayanıyordu. Ama çok geçmeden lejyonlar ve özellikle Praetorianlar önemlerinin bilincine vardılar ve tahtı gaspedecek denli küstahlaştılar. Başlangıçta Sezar Augustus'un ailesine belli bir saygı gösterdiler; ama daha sonra lejyonlar generallerini kendileri seçtiler, ve hiç kuşkusuz bir yandan yiğitlikleri ve kavrayış güçleri yoluyla, öte yandan rüşvetler ve disiplin ile ilgili hoşgörülerini yoluyla onların güven ve yandaşlıklarını kazanmış olanları yeğlediler.

İmparatorlar güçlerini göstermede tam bir yalınlık içinde davrandılar ve çevrelerini Doğuya özgü debdebe ve şaşaa ile kuşatmadılar. Onlarda bizi şaşırtan bir yalınlık buluruz. Böylece örneğin Augustus Horatius'a bir mektup yazarak hiçbir şiirin onna seslenmemesinden yakınır ve bunun onu gelecek kuşakların gözünde utandıracağını düşünüp düşünmediğini sorar. Senato birkaç kez İmparatoru atayarak saygınlığını yeniden kazanma girişiminde bulundu; ama ya adayları yerlerini koruyamadılar, ya da bunu ancak Praetorianları rüşvet yoluyla elde ederek başardılar. Senatörlerin seçimi ve Senatonun oluşumu hiç kuşkusuz bütünüyle İmparatorun özencine bırakılmıştı. Politik kurumlar İmparatorun kişiliğinde birleşiyorlardı; bundan böyle hiçbir törel bağ yoktu; İmparatorun İstenci herkesin üstünde duruyordu ve onun önünde herkes eşitti. İmparatoru çevreleyen azatlılar sık sık imparatorluğun en güçlü kişileriydiler; çünkü özenç hiçbir ayırım tanımaz. İmparatorun bireyselliğinde tikel öznellik bütünüyle ölçüsüz bir edimselliğe yükseldi. Tin bütünüyle kendinden vazgeçti, çünkü olmanın ve istemenin sonluluğu sınırsız birşeye çevrildi. Dahası, bu özencin yalnızca bir sınırı vardır — insansal olan herşeyin sınırı, ölüm; ve giderek ölümün kendisi bile bir tür gösteri oldu. Böylece Nero öyle bir ölümle öldü ki, en soylu kahraman için olduğu gibi

en boynu eğik insan için de bir örnek olabilir. Tam çözülmüşlüğü içindeki tikel öznellik için hiçbir İçsellik yoktur, hiçbir ilerisi ya da gerisi, hiçbir pişmanlık, hiçbir umut, korku, düşünce yoktur, çünkü tüm bunlar sağlam belirlenimler ve erekler kapsarlar; oysa burada tüm belirlenim bütünüyle olumsuzdur. Bu belirlenim istek, kôsnü, tutku, düşlem, kısaca bütün bir sınırsızlığı içindeki özençtir. Başkalarının istencinde öylesine az bir sınır bulur ki, tersine istencin istenç ile ilişkisi sınırsız efendiliğin ve köleliğin ilişkisidir. İnsanların dünyayı bildikleri kadarıyla, hiçbir istenç İmparatorun istencinin alanı dışında değildir. Ama bu Birin egemenliği altında herşey *düzen* içindedir; çünkü herşey nasılsa, düzenlendiği için öyledir, ve egemenlik tam olarak herşeyin Bir ile uyum içinde durmasından oluşur. İmparatorların karakterlerindeki somut ögenin kendisi bu nedenle hiçbir ilgiye değmez, çünkü çevresinde herşeyin döndüğü nokta somut olan değildir. Böylece soylu karakterleri ve soylu doğaları olan, kendilerini kültürleri yoluyla özellikle seçkinleştiren İmparatorlar vardı. Titus, Trajan, Antoninler böyle kendi kendilerine karşı çok sıkı karakterler olarak bilinirler; ve gene de onlar bile devlette hiçbir değişiklik yapmadılar, onların durumunda bile Roma halkına özgür bir topluluk yaşamı verecek bir örgütlenişi sağlamak hiçbir zaman söz konusu edilmedi; yalnızca talihli bir raslantı gibi ortaya çıktılar, arkalarında hiçbir iz bırakınadan geçip gittiler, ve herşey nasılsa öyle kaldı. Çünkü bireyler kendilerini burada öyle bir duruş noktasında bulurlar ki, orada bir bakıma eylemde bulunamazlar, çünkü karşılarına bir direnç olarak çıkan hiçbir nesne yoktur; ister iyi ister kötü olsun, yalnızca istemeleri gerekir, ve istedikleri olur. Övgüye değer İmparatorlar Vespasian ve Titus'un ardından en kaba ve en tiksinti verici tiran Domitianus geldi; ve gene de Roma tarihçisi Roma dünyasının onun altında dinginleşmiş olduğunu yazar. O tekil ışıktaki noktaları öyleyse hiçbirşeyi değiştirmediler; bütün İmparatorluk vergilerin baskısı ve yağmacılık altında ezildi; İtalya nüfusunu yitirdi, en verimli topraklar ekilineden kaldı. Bu durum Roma dünyasının üzerine bir Yazgı olarak yayıldı.

Vurgulamamız gereken *ikinci* kıpı bireylerin *Kişiler* olarak belirlenimidir. Bireyler baştan sona eşittiler (kölelik yalnızca küçük ayrımlara yol açıyordu), ve hiçbir politik hakları yoktu. Toplumsal Savaştan hemen sonra bütün İtalya'nın nüfusu Roma yurttaşları ile eşit haklara kavuştu; ve Caracalla altında bütün bir Roma İmparatorluğunun uyrukları arasındaki ayrımların tümü ortadan kaldırıldı. Özel Tüze gelişerek bu eşitliği eksiksizleştirdi. Mülkiyet hakkı daha önceleri çeşitli ayrımlara bağlıydı ve bunlar şimdi ortadan kaldırıldılar. Romalıların şimdi kendini Özel Tüzede Kişilik olarak olgusallaştıran soyut İçsellik ilkesinden geldiklerini gördük. Özel Tüze genel olarak Kişinin kendine verdiği olgusalılıkta, Mülkiyette geçerli olmasıdır. Dirimli devlet örgütü ve onda ruh olarak yaşayan Roma duygusal yatkınlığı şimdi ölü Özel Tüzenin tekilleşmesine geri getirilmiştir. Nasıl fiziksel beden bozulduğunda her bir nokta kendi için kendi yaşamını **kazanırsa**, ama nasıl bu yaşam yalnızca kurtların sefil yaşamı **ise**, devlet örgenliği de burada özel Kişilerin atomlarına **çözünür**. Şimdi Roma yaşamı böyle bir durumdur: **Bir yanda Yağrı** ve egemenliğin soyut Evrenselliği, **öte yanda bireysel soyutlama**, Kişi vardır ki, bireyin kendinde **birşey olduğu** belirlenimini kapsar — dirimselliğine göre, **içerik kazanmış bir bireyselliğe** göre değil, ama soyut birey olarak.

Saltık olarak özel Kişiler olarak geçerli olmak bireylerin gururudur; çünkü Ben sonsuz aklanışı kapsar; **ama içeriği** ve 'benimki' yalnızca dışsal bir Şeydir, ve bu yüksek ilkenin getirdiği Özel Tüzenin gelişimi politik yaşamın bozulması ile bağlıydı. — İmparator yalnızca egemendi ve yönetmiyordu; çünkü egemen ve uyruklar arasındaki tüzel ve törel orta terim eksikti; devletin bir anayasası ve örgütlenişi eksikti; oysa topluluklarda ve illerde kendi için aklanmış yaşam alanlarının düzeni devlette varolur, ve bu topluluklar ve iller evrensel çıkar için etkin olmakla evrensel devlet yönetimi üzerinde etkili olurlar. Hiç kuşkusuz kentlerde *curiae* vardır, ama bunlar önemsizdirler ya da yalnızca bireyler üzerinde baskı uygulamak ve düzenli olarak talan yapmak için araç olarak kullanılırlar. Öyleyse insanların

bilinçlerinin önünde duran şey anavatan ya da böyle tō-rel bir birlik değildi; tersine, kendilerini Yazgıya teslim etmeye ve yaşama karşı eksiksiz bir ilgisizliğe bırakmaya yöneltiyorlardı — bir ilgisizlik ki, onu ya düşüncenin öz-gürlüğünde ya da dolaysız duyusal hazda arıyorlardı. Böylece insan ya varoluş ile bozuşmuş ya da bütününü duyusal varoluşa teslim olmuştu. Ya belirlenimini İmparatorun kay-rasını kazanma yoluyla, şiddet, kalıt hileleri ve kurnazlıklar yoluyla haz araçlarını elde etme çabasında buluyordu; ya da dinginliğini henüz sağlam ve kendinde ve kendi için varolan birşeyler verebilen felsefede arıyordu: Çünkü o zamanın dizgeleri, Stoacılık, Epikürcülük ve Kuşkuculuk, gerçi kendi aralarında karşıtlar olsalar da, aynı şeyi veriyor, Tini edimselliğin sunduğu herşeye karşı ilgisiz kılabiliyorlardı. Bu felsefeler buna göre kültürlü insanlar arasında çok yaygındı; ortaya Düşünce yoluyla, Evrenseli üreten etkinlik yoluyla insanın kendi içinde sarsılmazlığını çıkarıyorlardı. Ama felsefe yoluyla bu iç uzlaşmanın kendisi yalnızca arı kişilik ilkesinde soyut bir uzlaşmaydı; çünkü arı olarak kendi kendisini nesne yapan ve kendi ile uzlaşan Düşünce herhangi bir nesneden bütününü yoksundu, ve Kuşkuculuğun sarsılmazlığı ereksizliğin kendisini İstencin ereği yaptı. Felsefe yalnızca tüm içeriğin olumsuzluğunu biliyordu ve artık sağlam hiçbirşeyi olmayan bir dünya için bir umutsuzluk öğüdüydü. Daha yüksek bir Uzlaşma isteyen dirimli Tine doyum veremezdi. —

ALTAKESİM İKİ Hıristiyanlık

Belirtildiği gibi, Sezar yeni dünyayı olgusal yanına göre açtı; bu dünya kendini tinsel ve iç varoluşuna göre Augustus altında açındırdı. İlkesini sonsuzluğa abartılmış Sonluluk ve tikel Öznellik olarak tanıdığımız İmparatorluğun başlangıcında aynı Öznellik ilkesinde dünyanın Esenliği doğdu; bir *bu* insan olarak ve soyut Öznellikte doğdu, ama öyle bir yolda ki, evrik olarak sonluluk yalnızca onun gö-

rûngûsûnûn biçimidir ve bunun özünü ve içeriğini daha çok Sonsuzluk, saltık kendi-için-Varlık oluşturur. Betimlendiği gibi, çaresizlik ve Tanrı tarafından terk edilmişliğin acısı içindeki Roma Dünyası edimsellik ile kopuş noktasına geldi; yalnızca Tinde içsel olarak erişilebilecek bir doyum için ortak özlemi öne çıkardı ve daha yüksek bir Tinsel Dünya için zemini hazırladı. Roma Dünyası ona hizmette tanrıları ve sevinçli yaşamı ezen, ve insan yüreğini tüm tikelikten arındıran Yazgıydı. Buna göre bütün durumu bir doğum-yeri gibi, ve acısı kendini *Hristiyan Dini* ile bildirmiş başka ve daha yüksek bir Tinin doğum acıları gibidir. Bu daha yüksek Tin, insanın evrenselliği ve sonsuzluğu içindeki Tinin bilincini kazanmasında, Tinin uzlaşmasını ve kurtuluşunu kapsar. *Saltık Nesne, Gerçeklik Tindir, ve insanın kendisi Tin olduğu için, bu Nesnede kendi önünde bulunur ve böylece Saltık Nesnesinde Özü ve kendi Özünü bulmuştur.* Ama Özün nesnelliğinin ortadan kaldırılabilmesi ve Tinin kendi kendisi ile olabilmesi için Tinin insanı tikelileştiren ve görgülleştiren Doğallığı olumsuzlanmalıdır, öyle ki yabancı öge yokedilebilsin ve Tinin Uzlaşması ortaya çıkabilsin.

Tanrı böylece ancak *Üçlülük* olarak bilindiği zaman Tin olarak tanınmış olur. Bu yeni ilke eksendir ki, çevresinde Dünya Tarihi döner. Tarih *burada* sonlanır ve *buradan* başlar. “*Zaman dolduğunda, Tanrı Oğlunu gönderdi,*” denir İncil’de. Bu özbilincin Tinin Kavramına ait olan kıpılara, bu kıpıları saltık bir kipte kavrama gereksinimine yükselmiş olmasından başka birşey demek değildir. Bu şimdi daha yakından gösterilmelidir.

Yunanlılara ilişkin olarak onların Tini için yasanın şu olduğunu söylemiştik: “İnsan, kendini bil.” Yunan Tini Tinin, ama Doğa ögesini özsel bileşen olarak taşıyan sınırlı Tinin bilinci idi. Tin hiç kuşkusuz o öge üzerinde egemendir, ama egemen olanın ve egemen olunanın birliğinin kendisi henüz doğaldı; Tin ulus Tinlerinden ve tanrılardan oluşan bir bireysellikler çokluğunda belirli Tin olarak görünüyor, ve Duyusalı arı Düşünceye değil, ama yalnızca Güzel Biçimin ve şeklin orta terimine dek yükselten Sanat yoluyla temsil ediliyordu.

Yunanlılar için eksik olan İçsellik kıpısını Romalılarda bulduk; ama biçimsel ve kendi içinde belirsiz olduğu için, içeriğini tutkudan ve özençten alıyor, giderek en büyük alçaklıklar bile burada tanrısahn önünde duyulan ürkü ile bağlanabiliyordu (Hisपाला'nın Bacchanalia üzerine söylediklerine bakılabilir, Livius 39, 13). Bu İçsellik ögesi sonra bireylerin Kişilikleri olarak daha öte olgusallaştı; bu olgusallaşma ilke için yeterli, ve böylece onun kadar soyut ve biçimseldi. Ben, bu Ben olarak, kendim için sonsuzumdur, ve belirli-Varlığım Kişi olarak mülkiyetim ve tanınmamdır. Bu İçsellik daha öteye gitmez; tüm daha öte içerik onda yiter. Bu yolla bireyler atomlar olarak koyulurlar; ama aynı zamanda *monas monadum* olarak özel Kişiler üzerindeki güç olan Birin sert egemenliği altında dururlar. Özel Tüze buna göre o denli de Kişinin belirli-Yokluğu, tanınmamasıdır, ve bu Hak durumu tamamlanmış Haksızlıktır. Bu çelişki Roma Dünyasının sefilliğidir. Özne Kişiliğinin ilkesine göre yalnızca iyelik için, ve Kişilerin Kişisi ise herkesi kendi iyeliğine almak için aklanır, öyle ki bireysel Hak aynı zamanda ortadan kaldırılır ve haktan yoksundur. Ama bu çelişkinin sefilliği *Dünyanın Terbiyesidir* [*Zucht der Welt*]. 'Zucht' [terbiye, eğitim] 'ziehen'den [çekmek] türemiştir; bu 'çekme' birşeye doğru olmalıdır; arkada herhangi bir sağlam birlik vardır ki, çekme ona doğru olur ve çekilenin ona doğru 'eği(ti)lmesi' gerekir, öyle ki hedef için yeterli olabilsin. Birşeyi bırakma, bir alışkanlıktan vazgeçme saltık bir temele götürmenin aracıdır. Roma Dünyasının o çelişkisi böyle bir terbiye ilişkisidir; Kişileri aynı zamanda hiçliklerini sergilemeye götürən kültürün terbiyesidir.

Ama bu ilkin salt *bizim için* terbiye olarak görünür; terbiye edilenler içinse kendilerini ona küt bir acıda teslim ettikleri kör bir yazgıdır; henüz İçin kendisinin acı ve özlem duyması, insanın yalnızca 'çekilmemesi,' ama bu 'çekmenin' kendisini kendi içine doğru bir 'çekilme' olarak göstermesi biçimindeki daha yüksek belirlenim eksiktir. Yalnızca bizim düşüncemiz olan şey Öznenin kendisi için kendini kendi içinde sefil ve hiç olarak bilmesine yükselmelidir. Dışsal mutsuzluk, söylendiği gibi, insanın kendi

içindeki acıya dönüşmelidir; insan kendini kendi kendisinin olumsuzluğu olarak duyumsamalıdır, anlamalıdır ki talihsizliği doğasının talihsizliğidir, kendi içinde bölünmüş ve ikiye ayrılmış bir varlıktır. Bu kendi içinde terbiye belirlenimi, bu kendi hiçliğinin ve kendi sefilliğinin acısı, İçin bu durumunun ötesine geçme özlemi — bu belirlenim asıl Roma Dünyasından başka bir yerde aranmalıdır; bu belirlenim *Yahudi Halkına* dünya-tarihsel imlem ve önemini verir, çünkü daha yüksek olan kıpı, Tinin kendini kendi bölünmesi ve acısı olan başkılığından kendi içine yansıtarken saltık özbilince ulaşması ondan doğmuştur. Yahudi Halkının bu verilen belirlenimini en arı ve en güzel anlatımı içinde David'in *Mezmurlar*'ında ve *Peygamberler*'de buluruz; bunlarda ruhun Tanrı için susuzluğu, kusurları üzerine en derin acısı, dürüstlük ve dindarlık için isteği içeriği oluşturur. Bu Tinin gizemsel sunuluşu Yahudi Kitaplarının en başında, *Düşüş* öyküsünde bulunur; İnsan, Tanrının imgesinde yaratıldıktan sonra, diye anlatılır, saltık hoşnutluğunu İyinin ve Kötünün Bilgisinin Ağacından yiyerek yitirmiştir. Günah burada yalnızca Bilgiden oluşur; bilgi günah yüklüdür, ve insan onun yüzünden doğal mutluluğunu elden kaçırmıştır. Bu, Kötünün bilinçte yatıyor olması, derin bir gerçekliktir, çünkü hayvanlar ne kötü ne de iyidirler, tıpkı salt doğal olan insan gibi. Özenç olarak sonsuz özgürlüğüne göre Benin İstencin arı içeriğinden, İyiden ayrılmasına ilkin bilinç yol açar. Doğal birliğin ortadan kaldırılması olarak Bilgi Düşüştür ki, olumsal birşey değil, ama Tinin bengi tarihidir. Çünkü suçsuzluk durumu, bu cennet durumu hayvanın durumudur. Cennet bir parktır ki, orada insanlar değil ama ancak hayvanlar kalabilir. Çünkü hayvan Tanrı ile birdir, ama yalnızca kendinde. Yalnızca İnsan Tindir, eş deyişle, kendi içindir. Bu kendi-için-varlık, bu bilinç ise aynı zamanda evrensel tanrısal Tinden ayrılıştır. Eğer İyiye karşı soyut özgürlüğüme sarılırsam, bu tam olarak Kötülüğün duruş noktasıdır. Buna göre, Düşüş insanın bengi Mythosudur ki, insan tam olarak onun yoluyla insan olur. Ama bu duruş noktasında kalış Kötülüktür, ve kendisi üzerine bu acı duygusunu ve

özlemi “Tanrım, bana an bir yürek, yeniden *sağlam* bir Tin yarat” derken, David’de buluruz. Bu duygunun daha Düşüşte bile bulunduğunu görürüz; ama orada uzlaşma değil, mutsuzluk içinde kalış dile getirilir. Gene de orada aynı zamanda şu tûmcede uzlaşmanın peygamberce öngörüsü kapsanır: “Yılanın başı ezilecektir”; ama daha da derin olarak, o ağacın meyvasından yiyen Adem’i gören Tanrının söylediklerinde anlatılır: “Bak, Adem bizlerden biri oldu, İyi ve Kötüyü biliyor.” Tanrı Yılanın sözlerini doğrular. Kendinde ve kendi için Gerçeklik öyleyse insanın Tin yoluyla, evrenselin ve tekilin bilgisi yoluyla Tanrının kendisini kavramasıdır. Ama bunu ilkin Tanrı söyler, insan değil; o, tersine, bölünmüşlük içinde kalmayı sürdürür. Uzlaşmanın doyumunu henüz insan için bulunmaz; insanın bütün varlığının saltık ve son doyumunu henüz insan için bulunmuş değildir, ama ilkin yalnızca Tanrı için vardır. Kendisi üzerine duyduğu acı insan için şimdilik bir en son nokta olarak kalmayı sürdürür. İnsanın doyumunu ilkin Ailede ve Kanaan Ülkesinin iyeliğinde elde ettiği sonlu doyumdur. Henüz Tanrıda dinginleşmiş değildir. Tanrıya hiç kuşkusuz Tapınakta adaklar sunulur, dışsal adaklar ve iç pişmanlık yoluyla ona kefaretilir. Ama Ailedeki ve iyelikteki bu dışsal doyum Roma İmparatorluğunun disiplninde Yahudi Halkından alındı. Suriye kralları hiç kuşkusuz o halkı ezmışlerdi; ama bireyselliğini olumsuzlayanlar ilkin Romalılar oldu. Zion Tapınağı yok edilir; Tanrıya hizmet eden halk ortalığa saçılır. Burada öyleyse her doyum elinden alınır ve halk ilksel Mythosun duruş noktasına, insan doğasının kendi içindeki acısının duruş noktasına geri atılır. Roma Dünyasının evrensel Yazgısına karşıt olarak, burada Kötünün bilinci ve Tanrıya doğru yön vardır. Herşeyin gelip dayandığı biricik nokta bu temel düşüncenin nesnel evrensel bir anlama genişlemesi ve insanın somut varlığı olarak, doğasının tamamlanması olarak alınmasıdır. Daha önceleri Yahudiler için somut geçerliği olan şeyler Kanaan Ülkesi ve Tanrının halkı olarak kendileriydi. Ama şimdi bu içerik yitmiştir ve buradan mutsuzluk duygusu ve Tanrıdan umutsuzluk doğar — Tanrı ki, o mutlu olgu-

salık özsel olarak onunla bağıydı. Sefillik öyleyse burada kôr bir Yazgıya gômülüp aptallaşma değil, ama özlemin sonsuz enerjisidir. Stoacılığın öğrettiği tek şey Olumsuzun varolmadığı, ve acının bir varlık taşımadığı idi; ama Yahudi duygusu tersine Olgusalılıkta diretir ve Uzlaşmayı orada ister; çünkü o duygu Doğanın Doğuya özgü Birliği üzerine, e.d. Olgusalığın, Özneliğin Birin Tözü ile birliği üzerine dayanır. Salt dışsal olgusalığın yitişi yoluyla Tin kendi içine geri itilir; olgusalılık yanı böylece Bir ile bağıntı yoluyla Evrensele doğru arındırılır. Aydınlığın ve Karanlığın Doğuya özgü karşıtlığı burada Tine aktarılır, ve Karanlık burada Günah olur. Şimdi olumsuzlanmış olgusalılık için geriye Özneliğin kendisinden, kendi içinde evrensel olarak insan İstencinden başka hiçbirşey kalmaz; ve ancak bu yolla uzlaşma olanaklı olur. Günah, ayrılma olarak, İyinin ve Kötünün tanınmasıdır; ama tanıma benzer olarak eski yarıyı iyileştirir ve sonsuz uzlaşmanın kaynağıdır. Başka bir deyişle, tanıma tam olarak bilincin dışsal, yabancı nesnesini yoketmek demektir ve böylece Özneliğin kendi içine geri dönmesidir. Bu şimdi Dünyanın olgusal özbilincinde koyulmuş olarak Dünyanın *Uzlaşmasıdır*. İçinde karşıtlığın iki yanının birbiri ile bağıntılı olduğu sonsuz acının huzursuzluğundan ortaya Tanrının ve olumsuz olarak koyulmuş Olgusalığın, e.d. ondan ayrılmış Özneliğin Birliği çıkar. *Sonsuz yitirişin karşılığı yalnızca sonsuzluğu yoluyla ödenir ve bu yolla sonsuz kazanç olur.*

Öznenin ve Tanrının özdeşliği *Zamanı dolunca* dünyaya gelir: Bu özdeşliğin bilinci Tanrının gerçekliği içinde tanınmasıdır. Gerçekliğin içeriği *Tinin* kendisi, kendi içinde dirimli olan devimdir. Tanrının doğası, arı Tin olmak, insana *Hristiyan Dininde bildirilir*. Ama Tin nedir? Birdir, kendi kendine özdeş Sonsuzdur, arı özdeşliktir ki, ikinci olarak kendini kendi kendisinin Başkası olarak, Evrensele karşı kendi-için-Varlık ve kendi-içinde-Varlık olarak kendinden ayırır. Ama [üçüncü olarak] bu ayrılma atomik Özneliğin, kendi ile yalın bağıntı olarak, kendisinin Evrensel olması, kendine Özdeş olması yoluyla ortadan kaldırılır. Böylece eğer Tinin saltık ayrımlaşması yoluyla

kendi içine saltık yansıma — duygu olarak Sevgi, düşünce olarak Bilgi — olduğunu söylersek, o zaman *Üçlülük* olarak kavranır: Baba ve Oğul, ve Tin olarak kendi Birliği içindeki bu ayrım. *Daha öte belirtmek gerek ki, bu gerçeklikte insanın bu gerçekliğin kendisi ile bağıntısı koyulur.* Çünkü Tin kendini kendi Başkası olarak kendi karşısına koyar, ve bu ayırmadan kendi içine geri dönüştür. Arı İdeada kavrandığında, Başkası Tanrının Oğludur; ama tikelleşmesi içinde bu Başkası Dünyadır, eş deyişle Doğa ve sonlu Tindir; sonlu Tinin böylelikle kendisi Tanrının bir kıpısı olarak koyulur. Böylece İnsanın kendisi Tanrının Kavramında kapsanır, ve bu kapsanmışlık 'İnsanın ve Tanrının birliği Hristiyan Dininde koyulmuştur' denerek anlatılabilir. Ama bu birlik sanki Tanrı yalnızca İnsan ve İnsan da Tanrı imiş gibi yüzeysel olarak anlaşılmamalıdır; tersine, İnsan ancak Tininin doğallığını ve sonluluğunu ortadan kaldırdığı ve kendini Tanrıya yükselttiği ölçüde Tanrıdır. Başka bir deyişle, gerçekliğe katılan ve kendisinin tanrısal İdeanın bir kıpısı olduğunu bilen İnsan için aynı zamanda doğallığının ortadan kaldırılması belirtik olmuştur, çünkü Doğal olan özgür olmayan ve tinsel olmayandır. O zaman bu Tanrı İdeasında insanın kendi içinde mutsuzluğunu ve acısını *iyileştiren uzlaşma* da yatar. Çünkü mutsuzluğun kendisi bundan böyle İnsanın Tanrı ile Birliğinin dolaylı kılınması için zorunlu olarak bilinir. Bu kendinde-varolan Birlik ilk olarak salt düşünen, kurgul bilinç içindir; ama duyusal, tasarımsal bilinç için de olmalı, Dünya için nesne olmalı, *görünmeli*, ve dahası Tinin duyusal şekli içinde, insan şekli içinde görünmelidir. *İsa görünmüştür*, bir İnsan ki Tanrıdır, ve Tanrı ki İnsandır; böylelikle Dünya barış ve uzlaşma olmuştur. Burada Yunan insanbiçimciliğini anımsamak gerekir ki, onun hakkında yeterince ileri gitmediğini söylemiştik. Çünkü Helenik doğal sevinç durumu henüz Benin kendisinin öznel Özgürlüğüne dek, henüz bu İçsellige, henüz Tinin bir *Bu* olarak belirlenimine dek ilerlememişti.

Hristiyan Tanrının görüngüsüne onun kendi türünde *biricik* olması da aittir; bu ancak bir kez olabilir, çünkü

Tanrı Öznedir ve görünen Öznellik olarak yalnızca dışlayıcı olarak tek bir Bireydir. Lamalar her zaman yeniden seçilirler, çünkü Tanrı Doğuda yalnızca Töz olarak bilinir ki, bu nedenle onun için sonsuz biçim bir tikelleşmeler çokluğunda yalnızca dışsal olarak vardır. Ama Öznellik, kendi ile sonsuz bağıntı olarak, biçimini kendisinde taşır, ve görünen biçim olarak tüm başkalarına karşı yalnızca tek bir dışlayıcı biçimdir.

Dahası, içinde Tinin varolduğu duyusal belirli-Varlık salt geçici bir kıpıdır. İsa ölmüştür; yalnızca ölmüş olarak Göğe doğru kaldırılır ve Tanrının sağına oturur, ve ancak böylece Tindir. Kendisi şöyle der: *"Bundan böyle sizinle olmadığmda, sizi Tin tüm gerçekliğe götürecektir."* İlk olarak Pantkot Yortusunda Havariler Kutsal Tin ile dolarlar. Havariler için, yaşayan İsa daha sonra onlar için topluluğun Tini olarak bulunan İsa değildi; onların gerçek tinsel bilinçleri için ilkin o toplulukta nesne oldu. Benzer olarak, İsa'yı yalnızca geçmiş tarihsel bir Kişi olarak anımsamak da gerçek ilişki olmaktan uzaktır. O zaman şunlar sorulur: Doğumu, babası, annesi, evdeki eğitimi, tansıkları vb. açısından durum nedir? e.d., tinsel olarak görülmediğinde nedir? Yalnızca yetenekleri, karakteri ve ahlakı açısından, bir Öğretmen vb. olarak görülürse, Sokrates ve başkaları ile aynı çizgiye koyulmuş olur, üstelik ahlakı daha yukarı koyulabilse de. Ama karakter yüksekliği, ahlak vb., tüm bunlar Tinin enson gereksinimi değildirler, yani insan için tasarımında Tinin kurgul Kavramını vermezler. Eğer İsa yalnızca eşsiz, giderek günahsız birey olacaksa, ama yalnızca bu olacaksa, o zaman kurgul İdeanın, saltık Gerçekliğin tasarımı yadsınmış olur. Ama önemli olan budur, ve ondan başlanması gerekir. İsa'dan yorumsal olarak, eleştirel olarak, tarihsel olarak ne yapılırsa yapılsın, benzer olarak Kilisenin öğretilerinin konsüllerde şu ya da bu piskoposluk çıkarına ya da tutkusuna göre ortaya çıkarıldıkları ya da şu ya da bu çevreden doğdukları nasıl tanıtlanırsa tanıtılsın — tüm böyle durumlar nasıl olursa olsun, biricik ilgili soru İdeanın ya da Gerçekliğin kendinde ve kendi için ne olduğudur.

Dahası, İsa'nın tanrısallığını doğrulayan şey kişinin kendi Tininin tanıklığıdır, tansıklar değil; çünkü Tini ancak Tin tanır. Tansık böyle bir tanımaya götürebilir. Tansık şeylerin doğal gidişinin bozulması demektir; ama doğal gidiş ile denmek istenen şey çok görelidir; örneğin mıkna-tısın etkisi böyle bir tansık sayılabilir. Tanrı tarafından gön-derilme tansığı da hiçbirşey tanıtlamaz; çünkü Sokrates de tasarımların alışıldık gidiş yoluna karşı Tinin yeni bir özbilincini getirmişti. Ana soru tanrısai görev değil, ama bu görevin bildiriliş ve içeriğidir. İsa'nın kendisi ondan tansıklar bekleyen Farisileri kınar ve tansıklar gösterecek olan düzmece peygamberlerden söz eder.

Şimdi daha öte irdelememiz gereken şey *Hristiyan tasarımın Kiliseye gelişimidir*. Bu gelişimi Hristiyanlığın Kavramından açındırmak bizi çok fazla ileri götürecektir, ve burada yalnızca evrensel kıpıları vereceğiz. İlk kıpı Hristiyan Dininin *kuruluşudur*; bunda ilkesi sonsuz enerji ile, ama ilkin soyut olarak anlatılır. Bunu Tinin sonsuzluğunu, tinsel dünyaya yükselişini dünyanın tüm bağları-nın gözardı edilmesi ile biricik gerçek öge olarak başlıca tema alan İncil'de buluruz. Sonsuz bir gözûpeklikle İsa Yahudi halkının ortasında ayağı kalkar. *"Kutludur yürekte saf olanlar, çünkü Tanrıyı göreceklerdir,"* der Dağ Vaazında; bu insan yüreğine yüklenebilecek dışsal herşeye karşı en büyük yalınlığı ve esnekliği gösteren bir deyiştir. Arı yürek Tanrının insan için bulunduğu yerdir; kim bu deyişi özümsemişse, tüm yabancı bağlara ve boşınca karşı silahlanmıştır. Başka deyişler de aynı tondadır: *"Kutludur barışıl olanlar, çünkü onlara Tanrının çocukları denecektir";* ve, *"Dürüstlük uğruna kovuşturulanlar kutludur, çünkü Göğün Krallığı onlar içindir";* ve, *"Eksiksiz olun, tıpkı Gökteki Babanızın eksiksiz olması gibi."* İsa'nın burada bütünyle belirli bir istemi vardır. Tinin tam arılığa sonsuz yükseliş başlangıçta herşeyin temeli olarak koyulur. Buna götüren dolaylılığın biçimi henüz verilmez, ama hedef saltık bir buyruk olarak saptanır. Dahası, Tinin bu duruş noktasının dünyasal varoluş ile bağıntısına gelince, burada da bu arılık tözsel temel olarak bildirilir. *"İlkin Tanrının Krallığı ve onun Türesi*

uğruna çabalayın, o zaman payınıza herşey düşecektir"; ve, "Bu zamanın acıları bize gösterilecek o görkem ile karşılaştırılmaya *değmez*" [Romalılara, 8.18]. Burada İsa genel olarak dışsal acıların korkulacak ya da kaçılacak şeyler olmadıklarını, çünkü o görkem karşısında birer hiç olduklarını söyler. Dahası, bu öğreti, soyut olarak görüldüğü için, *polemik* karakterindedir. "Eğer sağ gözün seni gücendirirse, onu çıkar ve kendinden at; eğer sağ elin seni gücendirirse, onu kes ve kendinden at. Uzuvarından birinin yok olması bütün bedeninin cehenneme atılmasından iyidir." Ruhun arılığını rahatsız edebilecek herşey yokedilmelidir. Benzer olarak, mülkiyet ve dünyasal kazanç ile bağıntı içinde de şunlar söylenir: "Yaşamın için ne yiyeceksin ve ne içeceksin diye, ve bedeninin için ne giyeceksin diye tasalanma. Yaşam yemekten daha çoğu ve beden giysiden daha çoğu *değil* midir? Havanın kuşlarına bak: çünkü onlar ekmezler, hasat yapmazlar, ambarlarda toplamazlar, ve gene de gökteki Baban onları besler. Sen onlardan çok daha iyi *değil* misin?" Böylece geçinmek için emek reddedilir. "Eksiksiz olmak mı istiyorsun, o zaman git, elindeki sat ve yoksullara ver, o zaman gökte bir hazinen olacak ve gelip beni izle." Eğer buna dosdoğru uyulsaydı, bir *devrimin* ortaya çıkması gerekirdi: Yoksullar varsıllar olurlardı. İsa'nın öğretisi öylesine yüksektir ki, karşısında tüm ödevler ve törel bağlar önemsizdir. Babasını gömmek isteyen bir gence İsa şöyle der: "Bırak ölüleri ölüler gömsünler, sen beni izle." "Kim babasını ve annesini benden çok severse, benim için *değeri* yoktur." Der ki: "Benim annem kimdir? ve kardeşlerim kimlerdir?" Ve elini öğrencilerine doğru uzatarak der ki, "Bakın, benim annem ve kardeşlerim bunlardır. Çünkü gökteki Babamın istencini yerine getiren benim erkek kardeşim, kız kardeşim ve annem gibidir." Giderek şu bile söylenir: "Sanmayın ki dünyaya barış getirmeye *geldim*. Barış *değil*, kılıç getirmeye *geldim*. Çünkü insanı babasına karşı ve kız çocuğu annesine karşı ve gelini kaynanasına karşı *çıkarmaya* *geldim*." Burada edimsel dünyaya ait olan herşeyden, giderek törel bağlardan bile bir soyutlama yatar. Diyebiliriz ki, hiçbir yerde İncil'de olduğu kadar *devrimci*

sözler yoktur, çünkü geçerli herşey ilgisiz birşey, dikkate değmez birşey olarak koyulur.

Bundan sonrası bu ilkenin kendini geliştirmesidir ve izleyen bütün Tarih onun gelişiminin tarihidir. En yakın olgusalılık İsa'nın dostlarının bir toplum, bir Topluluk oluşturmalarıdır. Daha önce belirtildiği gibi, ilkin İsa'nın ölümünden sonra Tin dostlarının üzerine gelebilmiş, ancak o zaman Tanrının gerçek İdeasını, yani İsa'da insana kefaretilmiş ve uzlaştırılmış olmasını kavrayabilmişlerdi; çünkü onda bengi gerçeklik Kavramı, insanın özünün Tin olduğu, ve insanın ancak kendini sonluluğundan sıyrıldığı ve arı özbilince teslim ettiği zaman gerçekliğe erişeceği tanınır. İsa, onda Tanrının ve insanın birliğinin görüldüğü insan olarak insan, ölümünde, genel olarak tarihinde, kendisi Tinin bengi Tarihini göstermiştir — bir Tarih ki, her insanın onu kendisinde yerine getirmesi gerekir, öyle ki Tin olarak varolabilsin, ya da Tanrının çocuğu, onun krallığının yurttaşı olabilsin. İsa'nın bu anlamda birbirlerine bağlanan ve ereklere olarak tinsel yaşamda yaşayan izleyicileri bir Topluluk oluştururlar ki, Tanrının Krallığıdır. "Nerede ikisi ya da üçü benim adımda (e.d. ben olanın belirleniminde) toplanmışlarsa," der, "orada onların ortasındayım." Topluluk İsa'nın Tininde edimsel olarak bulunan bir yaşamdır.

Hristiyan Dini hiçbir zaman yalnızca İsa'nın kendisinin deyişlerine indirgenmemelidir; koyulmuş, gelişmiş gerçeklik ilkin Havarilerde sergilenir. Bu içerik kendini Hristiyan Toplulukta geliştirmiştir. Topluluk ilk olarak çifte bir ilişki içinde olduğunu buldu; ilkin Roma Dünyası ile, ve sonra geliştirmeyi hedeflediği gerçeklik ile ilişki içindeydi. Bu değişik bağıntıları tek tek ele alacağız.

Topluluk kendini Roma Dünyası içinde buldu ve Hristiyan Dininin yayılması bu dünyada yer alacaktı. Topluluk böylece herşeyden önce kendini Devletteki tüm etkinlikten uzak tutmak zorundaydı; kendi için ayrı bir toplum oluşturmali, ve devlet kararlarına, görüşlerine ve eylemlerine karşı tepki göstermemeliydi. Ama devletten ayrı durduğu ve aynı zamanda İmparatoru kendi sınırsız egemeni

olarak görmediği için, kovuşturmaların ve nefretin hedefi oldu. O zaman bu sonsuz iç özgürlük kendini en yüksek gerçeklik uğruna çekilen çilelere ve acılara karşı gösterilen o büyük dayanıklılıkta sergiledi. Hıristiyanlığa bu dış yayılmayı ve iç gücü vermiş olan şey Havarilerin tansıklarından çok öğretinin kendisinin içeriği ve gerçekliği idi. İsa'nın kendisi şöyle der: "Birçokları o gün benim için şöyle diyecekler: 'Efendimiz, Efendimiz! senin adına gelecekten haberler vermedik mi, senin adına şeytan kovmadık mı, senin adına birçok işler yapmadık mı? O zaman onlara itiraf edeceğim: Sizi hiçbir zaman tanımadım, uzaklaşın benden siz kötülük edenler."

Şimdi gerçeklik ile öteki bağıntıya gelince, belirtmek özellikle önemlidir ki, *İnak*, kuramsal olan yan, Roma Dünyasında daha şimdiden gelişmişken, buna karşı Devletin bu ilkeden gelişimi ise çok daha sonra olur. Kilisenin Babaları ve Konsüller İnağı saptamışlardır; ama bu oluşumdaki ana kıpılardan biri *Felsefenin* daha önceki gelişimiydi. O zamanın Felsefesinin Din ile nasıl bir ilişki içinde durduğunu daha yakından görelim. Daha önce belirtildiği gibi, kendini yalnızca soyut bir yolda tinden yoksun Kişilik olarak Benin sertliğinde göstermiş olan Roma İçselliği ve Öznelliği Stoacılık ve Kuşkuculuk felsefeleri yoluyla Evrensellik biçimine arındırılmıştı. Böylelikle Düşüncenin zemini kazanılmıştı ve Tanrı Düşüncede Bir olarak, Sonsuz olarak biliniyordu. Evrensel burada yalnızca önemsiz bir yüklem olarak durur ki, kendinde Özne değildir, ama bunun için somut, tikel içeriğe gereksinir. Ama Bir ve Evrensel, düşlemin engin Varlığı olarak, genelinde Doğuya özgüdür; çünkü sınırlı herşeyi kendi ötesine taşıyan ölçüsüz tasarımlar Doğuya aittir. Düşüncenin kendisinin toprağında tasarımı olarak, Doğunun Biri İsrail halkının görülür olmayan ve duyulur olmayan ama aynı zamanda tasarım için Özne olarak bulunan Tanrısıdır. Bu ilke bundan böyle dünya-tarihsel olmuştur.

Roma Dünyasında Doğunun ve Batının birliği ilkin dışsal olarak fetihler yoluyla yer almıştı; şimdi içsel olarak da yer almış, çünkü Doğunun Tini kendini Batının üzerine

yaymıştır. İsis ve Mithra tapınmaları bütün Roma Dünyası üzerine yayılmıştı; dışsal olanda ve sonlu ereklere yitmiş olan Tin bir Sonsuzun özlemini çekiyordu. Ama Batı daha derin, arı içsel Evrenselliği, aynı zamanda kendi içinde bir belirlilik taşıyan bir Sonsuzu istiyordu. Düşünce için çağın sorunu yine Mısır'da, ve hiç kuşkusuz Doğu ve Batı arasındaki iletişimin özeği olan İskenderiye'de oluşturuldu, ve çözüm şimdi Tin idi. Orada iki ilke bilimsel olarak karşılaştı ve bilimsel olarak işlendi. Özellikle belirtmeye değer ki, orada Filon gibi bilgin Yahudilerin somut olanın Platon ve Aristoteles'ten türettikleri soyut biçimlerini Sonsuza ilişkin kendi tasarımları ile birleştirdiklerini ve Tanrıyı Tinin daha somut Kavramına göre Λόγος belirlemesi ile tanıdıklarını görürüz. İskenderiye'nin derin düşünürleri de Platon ve Aristoteles felsefelerinin birliğini kavradılar, ve kurgul düşünceleri benzer olarak Hristiyan Dininin temel içeriği olan soyut İdealara ulaştı. Gerçek olarak bilinen İdeaları konutlamalar olarak putperest dinine getirmek felsefenin putperestler arasında daha şimdiden tuttuğu yöndü. Platon yürürlükteki mitolojiyi bütünüyle yadsıdı ve izleyicileri ile birlikte tanrıtanımla suçlanıyordu. Buna karşı, İskenderiyeliler Yunan tanrı imgelerinde kurgul bir gerçeklik göstermeye çabaladılar, ve İmparator Havarı Julianus putperest tapınmaların ussalık ile yakından bağlı olduğunu ileri sürerek bu girişimi üstlendi. Putperestler bir bakıma tanrılarına salt duyusal tasarımlardan daha çoğunu imleyen bir görünüş vermeye itildiler, ve böylece onları tinselleştirmeye çalıştılar. Ayrıca şu kadarı da açıktır ki, Yunan dini bir Us kapsıyordu, çünkü Tinin tözü Ustur, ve ürünü ussal birşey olmalıdır; ama gene de Usun dinde belirtik olarak mı, yoksa yalnızca onun bulanık temeli olarak mı bulunduğu arasında bir ayrım vardır. Şimdi, Yunanlılar duyusal tanrılarını böyle tinselleştirmişken, Hristiyanlar da kendi paylarına dinlerinin tarihsel yanında daha derin bir anlam aradılar. Tıpkı Filon'un Musa'nın belgelerinde daha derin şeylerin imlendiğini bulması ve anlatılarda dışsal olanı idealleştirmesi gibi, Hristiyanlar da bir yandan polemik açıdan,

ama öte yandan özellikle sorunun kendisi açısından aynı şeyi yaptılar. Ama bu inakların Hristiyan dinine felsefe yoluyla getirilmesi onların Hristiyanlığa yabancı olduklarını ve onunla hiçbir ilgilerinin olmadığını ileri sürmek için neden olamaz. Bir şeyin nerede doğduğu bütünüyle ilgisizdir; biricik soru kendinde ve kendi için gerçek olup olmadığıdır. Birçokları birşeyin Neo-Platonik olduğunu söyledikleri zaman onu Hristiyanlıktan uzaklaştırmış olduklarına inanırlar. Bir Hristiyan öğretinin İncil'de tam olarak öyle mi bulunduğu — modern zamanlarda yorum bilginlerinin tüm dikkatlerini yönelttikleri bu nokta — hiçbir biçimde biricik önemli nokta değildir. Harf öldürür, Tin diriltir; bunu kendileri söylerler ve gene de Anlağı Tin yerine alarak bunu çarpıtırlar. O öğretileri tanıyan ve saptayan Kilise, e.d. Topluluğun Tini olmuştur; ve öğretinin bir ilkesi şudur: Kutsal bir Kilise'ye inanırım; İsa'nın kendisinin de dediği gibi: "Tin sizi tüm Gerçekliğe götürecektir." Sonunda (İS 325) İznik Konsülünde bugün de savunduğumuz sağlam bir inanç bildirimi saptandı; bu bildirim hiç kuşkusuz kurgul bir şekil taşııyordu, ama derin olarak kurgul olan şey İsa'nın görüngüsünün kendisi ile sıkı sıkıya örülüdür. Giderek John'da bile (ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος) daha derin bir kavrayışın başlangıcını görürüz: *En derin düşünce İsa'nın şekli ile, tarihsel ve dışsal olanla bağıdır; ve Hristiyan Dininde en büyük olan şey tüm bu derinliğe karşın bilinç tarafından dışsal bakımdan kolayca kavranabilmesi ve aynı zamanda daha derin olanın özümsemesini istemesidir.* Böylece her kültür basamağı için belirtiktir ve aynı zamanda en yüksek istemleri doyurur.

Böylece bir yanda Topluluğun Roma Dünyası ile, öte yandan İnakta kapsanan gerçeklik ile ilişkisinden söz ettikten sonra, şimdi öğretiyi olduğu gibi dış dünyayı da ilgilendiren üçüncüsüne, *Kiliseye* geldik. Topluluk İsa'nın Krallığıdır ki, etkin olarak bulunan Tini İsa'dır, çünkü bu Krallığın edimsel bir bulunuşu vardır, yalnızca gelecek bir bulunuşu değil. Bu nedenle bu tinsel bulunuşun bir de dışsal varoluşu vardır ve bu yalnızca putperestliğin de-

ğil, ama genel olarak dünyasal varoluşun yanısıra durur. Çünkü *Kilise* bu dış varoluş olarak yalnızca bir başka dirie karşı duran bir din olmakla kalmaz, ama aynı zamanda dünyasal varoluşun yanısıra dünyasal varoluştur. Dinsel varoluş İsa tarafından yönetilir, dünyasal Krallık ise bireylerin kendilerinin özenci tarafından. Tanrının bu Krallığına bir örgütlenme getirilmelidir. İlk olarak tüm bireyler kendilerini Tin ile dolu bilirler; bütün Topluluk gerçekliği tanır ve ona anlatım verir; gene de bu tinsel ortaklığın yanısıra kılavuzluk ve öğretmenlik yapacak bir başkanlık için zorunluk doğar ki, Topluluğun kalabalığından ayrıdır. Başkanlığa seçilenler kendilerini yetenek, karakter, enerji, dindarlık, kutsal bir yaşam tarzı, bilginlik ve genel olarak kültür yoluyla öne çıkaranlardır. Başkanlar, evrensel tözsel yaşamı bilenler ve bu yaşamı öğretenler, gerçekliğin ne olduğunu saptayanlar ve onun hazzını dağıtanlar kendilerini genel olarak Topluluktan ayırdederler, tıpkı bilimlerin ve yönetenlerin yönetilenlerden ayrılması gibi. Bilgili başkanlığa Tin böyle olarak, Tin olarak aittir; Toplulukta ise Tin yalnızca kendinde-varlık olarak bulunur. Şimdi, başkanlıkta Tin kendi için varken ve özbilinçli iken, tinsel sorunlar için olduğu gibi dünyasal sorunlar için de bir yetkedir, gerçeklik için ve gerçeklik ile bağıntı içindeki öznenin ilişkisi için bir yetkedir, ve bireyin gerçeklik ile uyum içinde davranmasını belirler. Bu ayrım yoluyla Tanrının Krallığında bir *dinadamlığı Krallığı* doğar. Bu ayrım özsel olarak zorunludur, ama tinsel olan için yetkenin bir yönetiminin olması olgusu, daha yakından bakıldığında, zeminini genel olarak insan Öznelliğinin henüz gelişmemiş olmasında bulur. Yürekte kötü İstenç hiç kuşkusuz teslim olmuştur, ama İstenç, henüz insansal İstenç olarak, tanrısallık tarafından bütünüyle doldurulmuş değildir; ve insan İstenci yalnızca soyut olarak özgürleşmiştir, somut edimselliği içinde değil; çünkü bütün bir izleyen Tarih ilkin bu somut Özgürlüğün Olgusallaşmasıdır. Bu noktaya dek, sonlu Özgürlük yalnızca sonsuz Özgürlüğe erişebilmek için ortadan kaldırılmıştır; ve sonsuz Özgürlüğün ışığı henüz dünyasalın içine ısıymış değildir. Öznel

Özgürlük henüz böyle olarak geçerli değildir; İçgörü kendi ayakları üzerinde durmamakta, ama yalnızca yabancı bir yetkenin Tininde bulunmaktadır. Böylece bu *tinsel* Krallık kendini Tinin tözünün insansal Özgürlük ile ilişkisi olarak daha öte bir *dinadamlığı* Krallığına belirlemiştir. Bu iç örgütleniş ek olarak, Topluluk belirli bir dışsallık da kazanır ve kendine ait dünyasal bir *İyelik* kapsamaya başlar. Dinadamlığı dünyasının iyeliği olarak, özel bir koruma altında durur, ve bunun en yakın sonucu Kilisenin devlete hiçbir vergi ödememesi, ve dinadamlarının dünyasal mahkemelerin önüne çıkarılmamalarıdır. Bu durum Kilisenin mülkiyeti ve ona bağlı bireyler açısından yönetim işleriyle kendisinin ilgilenmesini getirir. Böylece Kilise ile birlikte bir zıtlık görünüşü ortaya çıkar: Dünyasal yanda yalnızca özel kişiler ve İmparatorun dünyasal gücü dururken, öte yanda başkanlarını kendisi seçen Kilise Topluluğunun eksiksiz demokrasisi durur. Ama bu demokrasi rahiplerin atama yetkileri yoluyla hemen aristokrasiye geçer; gene de Kilisenin daha öte gelişimi bu zamana düşmez ve daha sonraki bir dünyaya aittir.

Öyleyse Hristiyan Dini yoluyla Tanrının saltık İdeası gerçekliği içinde bilince ulaşmıştır; benzer olarak burada İnsan da belirli bir Oğul tasarımıyla verilen gerçek doğasına göre kavranmış olur. İnsan, kendi için görüldüğünde sonlu olarak, gene de aynı zamanda Tanrının İmgesidir ve kendi içinde bir sonsuzluk kaynağıdır; kendinin ereğidir, kendisinde sonsuz değer ve bengiliğe belirlenmişlik taşır. Buna göre gerçek yeri duyulurüstü bir dünyada, sonsuz bir İçselliktedir ki, ancak doğal varoluş ve istençten kopma yoluyla ve onları kendi içinde kırmanın emeği yoluyla kazanılır. Bu dinsel özbilinçtir. Ama dinsel yaşamın alanına ve devimine girebilmek için, insansal doğa buna yetenekli olmalıdır. Bu yetenek o *ἐνέργεια* için *δύναμις*dir. Buna göre henüz irdelememiz gereken şey insan için onun genel olarak Özbilinç olması yanına göre ortaya çıkan belirlenimlerdir — tinsel doğası başlangıç noktası ve varsayım olarak alınmak üzere. Bu belirlenimlerin kendileri henüz somut türde değil, ama yalnızca ilk *soyut ilkelerdir* ki, Hristiyan

Dini yoluyla *dünyasal Krallık* için kazanılırlar. İlk olarak, Kölelik Hristiyanlıkta olanaksızdır, çünkü İnsan şimdi İnsan olarak evrensel doğasına göre Tanrıda görülür; her bir birey Tanrının kayrasının ve tanrısal son Ereğin bir nesnesidir: Tanrı *tüm* insanların kutlu olmasını ister. Öyleyse tüm tikelliğin bütünüyle dışında ve kendinde ve kendi için alındığında, İnsan, hiç kuşkusuz İnsan olarak, sonsuz değer taşır, ve tam olarak bu sonsuz değer doğumun ve vatanın tüm tikelliklerini ortadan kaldırır. — Öteki, ikinci ilke olumsal olan ile bağıntı içinde insanın İçselliğidir. İnsanlık bu kendinde ve kendi için özgür tinselliğin zeminini taşır, ve başka herşeyin ondan doğması gerekir. Tanrısal Tinin orada yaşaması ve bulunması gereken yer, bu zemin tinsel İçselliktir, ve tüm olumsallık için kararın yeri olur. Bundan şu çıkar ki, daha önce Yunanlılar durumunda Törellik biçimi olarak gördüğümüz şey bundan böyle Hristiyan dünyada duruş noktasını aynı belirlenim içinde taşımaz; çünkü o Helenik Törellik düşünmeyen Alışkanlık iken, Hristiyan ilke ise kendi için varolan İçselliktir, bir topraktır ki, Gerçek olan onda büyür. Düşünmeyen bir Törellik bundan böyle öznel Özgürlük ilkesinin karşısında yer alamaz. Yunan Özgürlüğü talihin ve cinin özgürlüğü idi; henüz *Köleler*ve *Biliciler* tarafından koşullandırılıyordu; ama şimdi Tanrıda saltık Özgürlüğün ilkesi ortaya çıkar. İnsan bundan böyle bağımlılık ilişkisi içinde değildir; tersine, tanrısal Varlığa ait olduğunun bilinci ile Sevgi ilişkisi içindedir. Tikel erekler açısından şimdi insan kendi kendisini belirler ve kendini sonlu herşeyin üzerindeki evrensel güç olarak bilir. Tikel herşey kendisini yalnızca tanrısal Tinin karşısında ortadan kaldıran İçselliğin tinsel zemini karşısında geri çekilir. Bu yolla bilicilerin tüm boşanmaları, kuşların uçuşlarından alınan işaretler yitip gider; İnsan sonsuz karar verme gücü olarak tanınır.

Tam bu ele alınan iki ilke şimdi Tinin kendinde-varlığına bağlanır. İç yer bir yandan dinsel yaşamın yurttaşını oluşturma, kendini Tanrının Tinine uygun kılına belirlenimini taşır; öte yandan, bu yer dünyasal ilişkiler için başlangıç noktasıdır ve Hristiyan Tarih için problemdir. Dindar-

lığa dönmenin yüreğin İçinde kalması gerekmez; tersine, edimsel olarak bulunan, o saltık Tinin belirlenimine göre davranan bir dünya olmalıdır. Yüreğin dindarlığı dışsal bağıntısı içindeki öznel İstencin bu dindarlığa altgüdümlü olmasını henüz kendi içinde kapsamaz; tersine, henüz tüm tutkuların edimsellikte daha da artan bir yolda asıp kesmeyi sürdürdüklerini görürüz, çünkü o edimsellik anlaşılır dünyanın yükseklerinden haksız ve değersiz olarak belirlenir. *Öyleyse problem Tinin İdeasının tinsel dolaysız bulunuşun dünyasında da geliştirilmesidir.* Bunun üzerine genel olarak belirtmemiz gereken şeyler vardır. Çok eskilerden bu yana *Us ve Din* arasında da tıpkı *Din ve Dünya* arasında olduğu gibi bir karşıtlık kurma isteği olmuştur; ama daha yakından bakıldığında, bu yalnızca bir ayırmadır. Us genel olarak Tinin, insansal olduğu gibi tanrısal Tinin de özüdür. Din ve Dünya ayrımı yalnızca Dinin böyle olarak gönüldeki ve yürekteki Us olması, Tanrıda tasarımılanan Gerçekliğin ve Özgürlüğün bir tapınağı olmasıdır; öte yandan, Devlet aynı Usa göre edimselliğin bilgisinde ve istencinde insansal Özgürlüğün bir tapınağıdır ki, içeriğinin kendisine tanrısal denebilir. Böylece Özgürlük Din tarafından Devlette saklanır ve doğrulanır, çünkü törel Hak Devlette yalnızca Dinin temel ilkesini oluşturan şeyin yerine getirilmesidir. Tarihin işi yalnızca Dinin insansal Us olarak görünmesi, insanın yüreğinde yaşayan dinsel ilkenin ayrıca Dünyasal Özgürlük olarak da üretilmesidir. Böylece yüreğin İçi ve Varoluş arasındaki ayırım ortadan kaldırılmış olur. Ama bu edimselleşme için gene de bir başka ulusa ya da uluslara, *Germanik* Uluslara başvurulur. Eski Roma'nın kendisinin içerisinde Hıristiyanlık edimsel toprağını bulamaz ve ondan bir İmparatorluk şekillendiremez.

ALTAKESİM ÜÇ

Bizans İmparatorluğu

Büyük Konstantin ile Hıristiyan Dini İmparatorluk tahtına çıktı; onu bir Hıristiyan İmparatorlar dizisi izledi; bu ardışıklık yalnızca Julian tarafından kesintiye uğratılmış

olsa da, o da batınış olan eski din için çok az şey yapabildi. Roma İmparatorluğu bütün uygarlaşmış dünyayı kucaklıyordu — Batı Okyanusu'ndan Dicle'ye, Afrika'nın içlerinden Tuna'ya (Pannonia, Dacia) dek. Bu muazzam İmparatorlukta Hristiyan Dini kısa bir süre içinde her yere yayıldı. Roma çoktandır İmparatorların saltık başkentleri olmaya son vermişti; Konstantin'den önce birçok İmparator Milano'da ya da başka yerlerde oturmuşlardı; ama o Konstantinopolis adını alan eski Bizans'ta ikinci bir başkent kurdu. Burada daha baştan nüfus Hristiyanlardan oluşuyordu, ve Konstantin yeni başkentini görkemde eskisine eşit kılmak için hiçbir harcamadan kaçınmadı. İmparatorluk Büyük Theodisius'un daha önceleri zaman zaman yer alan bölünmeyi sürekli kılmasına ve onu iki oğlu arasında paylaştırmasına dek bütünlüğü içinde kalmayı sürdürdü. Theodisius'un egemenliği Roma dünyasını görkemli kılınmış olan o şaşaa'nın son parıltısını sergiledi. Onun yönetimi sırasında putperest tapınaklar kapatıldı, adaklar ve törenler kaldırıldı, ve putperest dinin kendisi yasaklandı; ama bu din adım adım kendiliğinden bütünüyle yitti. O günlerin putperest söylevcileri daha önceki ve şimdiki zamanlar arasındaki olağanüstü zıtlık karşısında duydukları şaşkınlık ve hayreti anlatınakla bitiremezler. "Tapınaklarımız mezarlara döndüler. Önceleri tanrıların kutsal yontuları ile süslenen kutsal yerler şimdi kutsal kemiklerle (Şehitlerin kalıntıları) örtüldüler. Suçları nedeniyle utanç verici bir ölüme uğramış, bedenleri kamçı izleri ile örtülmüş ve kafaları mumyalanmış insanlar tapınma nesneleri oldular." Küçümseven herşey yüceltilmekte, daha önce yüksek sayılan herşey tozlarda yuvarlanmaktadır. Son putperest bu olağanüstü zıtlığı derin yakınmalarla anlatır.

Roma İmparatorluğu Theodosius'un iki oğlu arasında bölündü. Büyük olan Arkadius Doğu İmparatorluğunu aldı: Trakya, Küçük Asya, Suriye, Mısır ile birlikte eski Yunanistan; küçük oğul Honorius Batı İmparatorluğunu: İtalya, Afrika, İspanya, Galya, Britanya. Theodosius'un ölümünden hemen sonra karışıklıklar çıktı ve Roma illeri

yabancı halklar tarafından ele geçirildi. Daha İmparator Valens zamanında, Hunlar tarafından sıkıştırılan Batı Gotları Tuna'nın bu yanında bir yerleşme bölgesi istemişlerdi; İmparatorluğun sınır illerini korumaları koşuluyla bu istekleri karşılandı. Ama gördükleri kötü davranış onları başkaldırmaya götürdü; Valens yenildi ve savaş alanında kaldı. Daha sonraki İmparatorlar bu Gotların prenslerine dalkavukluk yaptılar. Yürekli Got Şefi Alarik İtalya'ya doğru yöneldi. Honorius'un generali ve bakanı Stilicho onu İS 403'te Pollentia savaşı ile durdurdu; yine daha sonra Alanların generali Radagaius'u, Sueven'i ve başkalarını da bozguna uğrattı. Alarik şimdi Galya ve İspanya'ya yöneldi ve Stilicho'nun üzerine saldırması nedeniyle İtalya'ya geri döndü. Roma 410 yılında onun baskınına uğradı ve yağmalandı. Daha sonra Attila Hunların korkutucu güçleri ile onun üzerine yürüdü — salt Doğuya ait bir görüngü, ki bir fırtına gibi kasıp kavurarak herşeyi yerle bir etikten sonra kısa bir süre içinde öylesine tükendi ki, onlardan geride bıraktıkları yıkıntıların izlerinden başka görülecek hiçbirşey kalmadı. Attila Galya'ya doğru yürüdü ve orada 451 yılında Marne üzerinde Chalons'ta Aetius komutasında güçlü bir direniş ile karşılaştı. Utku belirsiz kaldı. Attila daha sonra İtalya'ya yürüdü ve 453 yılında öldü. Ama çok geçmeden Roma Genserik altındaki Vandallar tarafından alınıp yağmalandı. Son olarak, Batı İmparatorlarının vakanı maskaralık oldu, ve boş sanları en sonunda Heruli Kralı Odoaker tarafından ortadan kaldırıldı.

Doğu İmparatorluğu çok daha uzun bir süre ayakta kaldı, ve Batıda içeri giren barbar hordalardan yeni bir Hristiyan nüfus oluştu. Hristiyan dini başlangıçta kendini Devletten uzak tutmuştu, ve gösterdiği gelişme inaklar, iç örgütlenme, disiplin vb. gibi noktaları ilgilendiriyordu. Ama şimdi egemendi: Bundan böyle politik bir güç, politik bir güdüydü. Şimdi Hristiyan dinini iki biçimde görürüz: Bir yanda tüm kültüre baştan başlamaları, bilim, tüze, anayasa için en temel öğeleri ilk kez kazanmaları gereken barbar uluslar; öte yanda Yunan bilimine ve daha ince Doğu kültürüne iye olan kültürlü uluslar. Onlar için

yurttaşlık yasaması tamamlanmış, çünkü bu büyük Roma tüze bilginleri tarafından gelişiminin en eksiksiz düzeyine ulaştırılmıştı; öyle ki, İmparator Justinian'ın düzenlettiği Derlem bugün bile dünyanın hayranlığını uyandırır. Doğuda Hristiyan dini ondan doğmuş olmayan hazır bir kültürün içine yerleşti; buna karşı, Batıda kültür süreci en başından, ve hiç kuşkusuz Hristiyanlıktan başlayacaktı.

Öyleyse bu iki İmparatorluk çok dikkate değer bir zıtlık oluştururlar: Onda bir halkın kültürünü Hristiyan dininin ruhunda *üretmesi gibi* bir zorunluğun büyük örneği gözler önüne serilir. Yüksek bir düzeyde gelişmiş Doğu Roma İmparatorluğunun tarihi, orada Hristiyanlığın Tininin gerçekliği ve arılığı içinde kavranabileceğini beklememize karşın, bize kesintisiz olarak süren suçların, zayıflıkların, alçaklık ve karaktersizliklerin bin yıllık bir dizisini sergiler — bütünüyle ürpertici ve bu nedenle ilginçlikten bütünüyle yoksun bir tablo. Hristiyan dininin tam olarak arı ve kendi içinde tinsel olması nedeniyle nasıl soyut olabildiği ve böyle olmakla nasıl zayıf kaldığı buradan açıkça görülür. Giderek dünyadan bütünüyle çekilmesi bile olanaklıdır, örneğin Mısır'da başlayan Manastırcılıkta olduğu gibi. Genel olarak dinin insanların yürekleri üzerindeki gücü söz konusu olduğunda, eğer Hristiyan sevgi evrensel olsaydı kişisel yaşamların olduğu gibi politik yaşamın da eksiksiz olacağı, insanlığın durumunun baştan sona haktanır ve törel olacağı alışıldık bir tasarım ve konuşma yoludur. Bu tür tasarımlar dindarca birer dilek olabilirler, ama gerçeği kapsamazlar; çünkü din içsel birşeydir, yalnızca Duyunca aittir; tüm tutkular ve istekler ona karşı dururlar, ve yüreğin, istencin, düşüncenin gerçeğe bağlı olabilmek için *baştan sona eğitilmeleri* gerekir: Hak Töre, Alışkanlık olmalı, edimsel etkinlik ussal bir eyleme yükselmeli, Devlet usauygun bir örgütleniş kazanmalıdır, ve ilkin bunlar bireylerin istencini edimsel olarak haktanır bir istenç yaparlar. Karanlıkta parlayan ışık belki de renk verebilir, ama Tin tarafından dirileştirilen bir tablo veremez. *Devletin ve Yasaların bütün örgütlenişi Hristiyan dininin ilkesi ile uyum içinde yeniden kurulmadıkça, Bizans İmparatorluğu bu dinin*

kültürlü bir halk durumunda nasıl soyut kalabileceğinin büyük bir örneğidir. Bizans'ta Hristiyanlık süprüntünün ve başıboş ayaktakımının ellerine düştü. Bir yanda ayaktakımının yabanılığı ve sonra öte yanda sarayın aşağılığı kendilerini din yoluyla meşrulaştırır ve dini tiksinti verici birşey yaparlar. Din açısından iki ilginç nokta öne çıktı: İlk olarak öğretinin belirlenmesi, ve sonra dinsel görevlere atamalar. Öğretinin belirlenmesi Konsüllere ve Kilise yetkililerine düştü; ama Hristiyan dininin ilkesi Özgürlüktür, öznel İçgörüdür. Böylece tartışmaları benzer olarak yığınlar da ele aldılar ve şiddetli iç savaşlar doğdu; her yerde Hristiyan inaklar uğruna cinayet, yangın ve soygun sahneleri ile karşılaşılır oldu. Örneğin, Τρισύγιον İnağı ile bağıntı içinde ünlü bir sapma yer aldı. Sözcük "Kutsal, kutsal, kutsaldır Zebaoth Tanrısı," demektir. Partilerden biri buna İsa'nın onuruna şunu ekledi: "Bizim için çarmıha gerilen"; bir başka parti bunu kabul etmeyi istemedi ve kanlı kavgalar patlak verdi. İsa'nın ὁμοούσιος mu yoksa ὁμοιοούσιος mu olduğu, eş deyişle Tanrı ile aynı mı yoksa benzer yapıda mı olduğu tartışmasında tek bir ι harfi binlerce yaşama patladı. İmgeler çekişmesi özellikle ünlüdür; bunda sık sık İmparatorun imgelerden yana ve Başpiskoposun onlara karşı yan tuttuğu ya da tersinin olduğu görüldü. Bu nedenle kan seller gibi aktı. Nazianzlı Gregor bir yerde şöyle yazar: "Bu kent (Konstantinopolis) tümü de derin tanrıbilimciler olan ve işyerlerinde ve sokaklarda vaazlar veren zanaatçılar ve kölelerle doludur. Eğer bir insandan bir gümüş parayı bozmasını isterseniz, size Babanın Oğuldan nede ayrıldığını öğretir; eğer bir somun ekmeğin ederini sorarsanız, aldığınız yanıt Oğulun Babadan aşağıda olduğudur; ve eğer ekmeğin hazır olup olmadığını sorarsanız, Oğulun Yokluktan oluştuğu yanıtını alırsınız." Bu İnakta kapsanan Tin İdeası böylece bütünüyle tinsellikten yoksun bir yolda ele alındı. Konstantinopolis, Antakya ve İskenderiye Patrikliklerine görevlilerin atanması gibi bu Patrikliklerin kendi aralarındaki kıskançlık ve hırsları da benzer olarak birçok iç savaşa yol açtı. Tüm bu dinsel çatışmalara glad-yatörler ve dövüşlerine, ve mavi ya da yeşil renkli partilere

duyulan ilgi eklendi, ve bu da benzer olarak çok kanlı kavgalara götürdü — en korkutucu değersizleşmenin bir göstergesi, çünkü en önemli ve en yüksek olan için tüm duygunun yitmiş olduğunu, dinsel tutkunun çılgınlığının en kaba saba ve acımasız oyunlara duyulan merak ile bağdaşabilir olduğunu tanıtlar.

Hristiyan dininin ana noktaları sonunda adım adım Konsüller tarafından saptandı. Bizans İmparatorluğunun Hristiyanları boşınancın düşlerine dalmış olarak kaldılar, patriklere ve rahipliğe körü körüne boyuneğmede diretiler. Yukarıda değinilen İmgelere-Tapınma en şiddetli kavgalara ve fırtınalara yol açtı. Özellikle yürekli İmparator Isaurialı Leo İmgeleri çok büyük bir dikbaşlılıkla kovuşturdu, ve 754 yılında bir Konsül tarafından İmgelere Tapınmanın şeytanın bir buluşu olduğu bildirildi. Buna karşın, İmparatoriçe İrene 787 yılında bir İznik Konsülünün yetkesi altında İmgelere-Tapınmayı yeniden getirdi ve İmparatoriçe Theodora 842’de imgelerin düşmanlarına karşı enerjik önlemlere başvurarak onu kesin olarak yerleştirdi. İkonoklastik Patriğe iki yüz kırbaç atıldı, piskoposlar titredi, keşişler sevindiler, ve bu Ortodoksluğun anısına her yıl Kilise şenliği kutlandı. Buna karşı Batı İmgelere Tapınmayı daha 794 gibi erken bir tarihte Frankfurt’taki Kiliseler Toplantısında reddetti; ve gerçi imgeler saklanmış olsa da, Yunanlıların boşınançları çok keskin bir biçimde kınandı. İlkın geç Orta Çağlarda İmgelere-Tapınma sessiz ve yavaş ilerlemelerin sonucunda evrensel olarak kabul görmeye başladı.

Bizans İmparatorluğu böylece her tür tutku tarafından kendi içinde karıştırıldı, dışarıdan barbarlar tarafından sıkıştırıldı, ve imparatorlar onlara çok az karşı koyabildiler. İmparatorluk sürekli bir güvensizlik durumu içindeydi ve bütününde tiksindirici bir zayıflık tablosu sergiliyordu; sefil, aslında saçma sapan tutkular düşüncelerde, eylemlerde ve bireylerde büyük hiçbirşeyin ortaya çıkmasına izin vermedi. Generallerin başkaldırıları, imparatorların onlar tarafından ya da saraylıların entrikaları tarafından devrilmeleri, kendi eşleri ve oğulları tarafından öldürülmeleri ya

da zehirlenmeleri, kadınların kendilerini kösnüye ve utanç verici davranışlara teslim etmeleri — bütün bunlar Tarihin önümüze getirdiği sahnelerdir, ta ki sonunda Doğu Roma İmparatorluğunun çürümüş yapısı güçlü Türkler tarafından on beşinci yüzyılın ortasında (1453) parçalanıncaya dek.

[HEGEL'İN *TARİH FELSEFESİ*, "YUNAN VE ROMA DÜNYASI" SONU]

EKLER

Kitap Üzerine Notlar

Hegel'in Tarih Felsefesi üzerine 1822-23 ile 1830-31 arasında verdiği derslerin ilk düzenlemesi felsefecinin ölümünden sonra 1837'de Eduard Gans tarafından 'Tüm Yapıtlar'ın [*Vollständige Ausgabe*] parçası olarak yayımlandı. Bundan sonra eldeki tüm gereç 1847'de öğrencilerin ders notlarını Hegel'in kendi elyazmalarını ile bütünleştiren Karl Hegel tarafından bir kez daha düzenlendi. Ve bunu Georg Lasson tarafından Hegel'in yapıtlarının 'Eleştirel Yayın'ının [*Kritische Ausgabe*] bir bölümü olarak hazırlanan bir başka düzenleme izledi. Tüm bu çabalar doğal olarak eldeki felsefi içeriği yalnızca dışsal olarak toparladılar ve Hegel'in *Tarih Felsefesi* açıktır ki bu yapıyla ona verilebilecek son biçimi kazanmış olmaktan uzaktır. Gene de bunun nedeni yalnızca çalışmayı yayıma hazırlayanın Hegel'in kendisi olmaması değildir. Hegel yaşamı boyunca içeriği sürekli olarak geliştirdi, yeniden düzenledi ve onu ideal kurgul biçime ulaştırmaya çalıştı. Ve yalnızca *Tarih Felsefesi*'nin değil, ama *Mantık Bilimi* de içinde olmak üzere bütün bir *Ansiklopedik Dizgenin* bir oluş sürecinde olması Felsefe Tarihinin işinin henüz bitmediğini, *Logosun* insan bilincinde açınmasının henüz tamamlanmış olmadığını gösterir. — Bu çeviri Karl Hegel'in düzenlemesinden yapıldı.

* * *

Hegel'in *Tarih Felsefesi Ansiklopedik dizgesinin* bir bileşenidir, ve daha tam olarak *Tüze Felsefesi*'nden (ya da "Nesnel Tin" alanından) "Saltuk Tin" alanına geçiş momentini oluşturur. Tüm öncülü ile birlikte Tinin *sonluluk* alanına aittir, ve tüm içeriği ile henüz *değerler* alanının, saltuk Tin alanının gerisindedir. Özsel olarak nesnel Tinin Kavramlarının *gelişimini*, realitelerinin idealitelere eşitlenmesi sürecini izler.

Hegel felsefi çözümlmelerini bir Avrupalının, bir Hıristiyanın, bir Almanın *görelî* tarihsel bakış açısından üretmedi. Olanaklı en vurgulu anlamda, giderek en tutkulu anlamda, bakış açısının *evrensel Usun/Logosun* bakış açısı olduğunda, bir Alman ya da Batılı olarak yazmadığında, böyle kültürel sonlulukların üstünde ve ötesinde olduğunda directti, ve bunu *Tinin Görüngübilimi*'nden başlayarak yaptı.

Kurgul Yöntem — Kavramın *nesnel* devimi — konusuna onu kendi kişiselliğine uydurma kaygısı ile başlayan sıradan bilincin tüm öznelliğine ve özencine karşı biricik çözümdür.

Hegel'in *bilgi* olarak, *ussal bir dizge* olarak, sözcüğün *tanıtılı* anlamında *Bilim* olarak gördüğü Tarih çözümlemesini Doğu ve Batı gibi, sol ve sağ gibi kendileri tarihsel olan bakış açılarından, ya da eşit ölçüde öznел ulusal, sınıfsal, ırksal, etnik bakış açılarından yargılamak onu *yorumlamaktır* ve bir 'görüş' olarak *yorumlama* açıktır ki nesnelliğin söz konusu olduğu yerde hiçbir değeri olmayan, ancak *görelî* bir anlam taşıyan bir duruş noktası, salt bir *kültürdür*. Oysa kültür, Hegel'in ereksel-gelişimsel öncülleri üzerine, tam olarak Tarihin *dışsal* gerecinin kendisidir, *Tinin ne yaptığını bilmeden* ürettiği tözsüz içeriktir, ve belirlenimi kendini uygarlığa tamamlamak, Saltık Tin alanında kendini *değerin kendisine*, *Saltık Değere* yükselterek ortadan kaldırmaktır.

Hegel'in felsefesinde *Tinin özünün Özgürlük olması* Tinin kendisinden *başka* bir etmen tarafından, örneğin materyalistik altyapı, üretim ilişkileri, üretici güçler vb. tarafından *belirlendiğini* ileri süren görüşleri ait oldukları despotik bilincin alanına sürer. Tarihin kavramı onun Dünya-Tininin öz-belirlenim alanı olması, *İstencin* kendini tüm içeriği ile edimselleştirmesidir: Özgürlük ancak Özgürlük yoluyla, ancak öz-belirlenim yoluyla gerçekleşir. Usun Duyunç olarak itki, tutku, hırs vb. üzerinde güç ve böylece özgürlük olduğunu anlatan *ereksel* nedensellik kavramı insanı salt bir uzantı olarak gören materyalistik nedensellikten bütünüyle başka bir kavramdır. İstenç kendini belirlemiyor ama başka birşey tarafından, altyapı vb. tarafından belirleniyorsa, İstenç değildir, çünkü *özgür* değildir.

Kısa Açıklamalar

A

Adalar Denizi. Inselmeer

Adytum. Antik tapınakta yalnızca rahiplerin girebildiği en iç bölüm

aedil. Roma'nın kamu işleri, oyunlar, yapılar ve yollarla ilgili işlere bakan devlet görevlileri

Aeschylus. [Aἰσχύλος]. İÖ 525-456. Yunan tiyatro yazarı. Yunan trajedisinin babası olarak görülüyordu. Günümüze oyunlarından yalnızca yedisi ulaşmıştır (aralarında: *Thebes'e Karşı Yediler*, *Bağlı Prometheus*, ve *Orestes üçlüsü*).

Aetolia. Yunanistan;

Patras Körfezi'nin kuzeyi; İÖ üçüncü yüzyılda güçlü bir devlet

Agamemnon. Truva Savaşında Yunanlıların şefi

Alamanla. Aetolia'da bir kent

Akropolle. Antik Yunan kentinin kalesi

Amfiktyonik Liga. Yunanistan'da kutusal yerleri ve tapınakları korumak için kurulan birlik

Apollon. Zeus ve Leto'nun oğlu, Artemis'in kardeşi. Işık, şiir, müzik tanrısı

Areopagos Konseyi. Solon tarafından kuruldu; bir yıl süreyle seçilen arkhonlardan oluşuyordu.

arkhon. [ἀρχων] Atina'da dokuz devlet yetkilisinden her biri

Aryan, Arlan. Hint-Avrupa ırkı

A.U.C. Roma'nın kuruluşundan (İÖ 753) başlayan tarihleme; *anno urbis conditae*

auctoritas. (Lat.) yetke

B

Boeotia. Yunanistan'da Atina'nın kuzeybatısında bir bölge

C

census. (Roma) sayım

centuria. (Roma) 'yüzlük'

colluvium. toprak, küme, kalabalık, birikinti

comitium. (çğl: *comitia*) Roma halk seçmen meclisleri

confarreatio. (Lat.) eski Roma evlilik töreni

connubia. (conubium; Lat.) evlilik

curia. (çğl: *curiae*) Roma halkının Romulus tarafından saptanan otuz bölümünden her biri (bkz. Livius, i. 13, 6s.; bkz. Plutark, *Romulus*, xiv); Roma Yönetimi altında bir İtalyan kentinin senatosu

curule. Roma'da en yüksek yetkili

D

Decemvir. (Roma) Yasaları gözden geçirmek üzere İÖ 451 ve 450'de kurulan on magistratlık bir yönetim organının üyesi

Delphi. Apollon bilicisinin bulunduğu kent

Demon. (Dämon) cin, vb.

dignitas. (Lat.) onur

dinamıs, δύναμις.
güç
Dryad. (Yun. Mit.) or-
man perisi

E

eforlar. Çeşitli Dor
devletlerinde sayı-
ları beş olan yük-
sek yöneticiler; tüm
yurttaşların katıldığı
oylamalar sonucun-
da bir yıl için seçilir-
lerdi.

Ellas. Güneybatı Yu-
nanistan'da batı
Peloponez'de bir
bölge; Ellas devleti-
nin yeri

energela, ἐνέργεια.
erke, enerji

Epaminondas. The-
bes generali; falan-
xın yaratıcısı

epigram. (Yun.) nük-
teli özdeyiş, kısa şiir

Epos. Ortak bir epik
tema çevresinde
toplanan şiirler küt-
lesi

Etruria. Etrüsklerin
ülkesi

Euripides İÖ 480-
406; Yunan trajedi
yazarı; günümüze
oyunlarından 18'i
kalmıştır.

F

falanx. Eski Yunan ve
Makedonya hoplite-
rinin savaş düzeni;
üzerlerine örtülü bir

kalkanlar duvarının
arasından uzun
mızraklar görünür.
Thebesli general
Epaminondas tara-
fından yaratıldı ve
Filip tarafından ge-
liştirildi.

Fokea. Küçük Asya'-
da İyonya kentle-
rinin en kuzeyde
olanı

Forum. Roma'da
kamu sorunlarını
tartışmak üzere kul-
lanılan açık toplantı
alanı; pazar yeri

Furiler. Klasik mito-
lojide yılan saçlı üç
tanrıçaları

G

gens. (çoğul: gentes)
Roma'da soy

H

Hegemoni. (Yun.
önderlik) Bir birlik
içersinde tanınan
egemenlik

Hellos. güneş

Heredotos. İÖ 485?-
425?; tarihin Babası
olarak bilinir.

Helotlar. Sparta'da
devlete ait köleler

Hermes. Tanrıların
ulağı; Roma mitolo-
jisinde Merkür

Hesiodos. İÖ 8. yy.
Yunan ozanı ve en
eski didaktik düz-
yazı yazarı; *Işler* ve

Günler başlıklı yapı-
tı tarım ve mevsim-
leri ele alır; *Theogo-
ni* tanrıların doğuşu
ve dünyanın kökeni
ile ilgilidir.

I

İnstitusyonlar. Eski
Roma'da tüze ça-
lışmasına giriş;
Justinian'ın buyru-
ğu ile düzenlenmiş
ve *Corpus Juris
Civilis*'in bölümlerini
oluşturan dört kitaba
bölünmüştür.

Interregnum. Normal
hükümet vb. dö-
nemleri arasındaki
kesinti dönemi

J

Jason. Altın postu
arayan Argonautla-
rın önderi

K

Kartaca, Fenikeliler
ta/rafından kurul-
du; Punisch (Alm.)
:: Punicus (Lat.) ::
Phoinix (Yun.)

Klient. cliens (Rom.)
Patrisyenlere ba-
ğımlı olanlar

konjurasyon. (*conju-
ratio*) yeminle doğ-
rularanan birlik

Konsüller. Roma
Cumhuriyetinde en
yüksek yetkeleri;
sayıları ikidir ve bir

yıl için seçilirler
kozmogoni. Kozmogonie; evrenin doğuşuna ilişkin kuram
Kronoa. Titan; Zaman; Uranus'un (Gök) ve Gaia'nın (Yer) oğlu; Zeus tarafından tahtından indirilinceye dek dünyanın egemeni
Kyklops. (Yun. Mit.) Alınlarının ortasında tek gözleri ile devler soyunun bir üyesi

L

Lakedaemonya. Sparta'nın egemenlik alanı; birlikte Lakonia ve Messenia
lejyon. [λεγεώζ] Eski Roma ordusunun temel birimi; 5-6 bin kadar piyade ve süvariden oluşur
lektisternia. (lectisternium) (Roma) Tanrılara sunulan bir şenlik
Likurgus. İÖ 9. yy. Sparta'nın kurucusu
Livlus, Titus. (İÖ 59-İS 17) Roma tarihçisi; Roma Tarihi üzerine 142 kitabından yalnızca 35'i bulunmuştur.

Logos. Us, Λόγος

M

major domo. (Lat.; çgl. *maiores domus*)

Bir ev halkının reisi
 μαντεία. bilicilik, peygamberlik
Matrona. (Lat.) evli kadın
Messene. Sicilya'da bir Yunan kolonisi
metempsikosis. Ruhların göçü öğretisi
Mnemosyne. (Yun. Mit.) Bellek Tanrıçası; Zeus'tan olan Müzlerin annesi
Müzler. (Yun. Mit.) Dokuz kız kardeş tanrıça; her birinin ayrı bir bilim ya da sanatı koruduğu kabul edilir; Zeus'un ve Mnemosyne'nin kızları

N

Nalad. (Yun. Mit.) Su perisi
Nimfe. (Yun. Mit.) Nehir ya da orman tanrıçası
Numa. (İÖ 715-673) Roma'nın ikinci kralı

O

On İki Tablet. Roma yurttaşlık yasalarının İÖ 451-450'de yapılan en erken düzenlemesi

P

Palladlum. (çoğul: *palladia*): Koruyucu olduğuna inani-

lan birşey; Pallas Athena'nın bir yontusu; Atina'nın güneydoğusunda Ardetus yakınlarında kutsal bir alan

patre. Plutark, *Romulus*: XIII: "Şimdi kent kurulurken, Romulus silah taşıma yaşı gelmiş herkesi her biri üç bin piyade ve üç yüz süvariden oluşan askeri birliklere kattı. Bu birliklere lejyonlar [λεγεώζ] dendi, çünkü halkın içinde savaşmak için en seçkin kimselerden oluşuyorlardı. Kalabalığın geri kalanına halk [δήμωζ] adını verdi. En seçkinler arasından yüzünü konsüller [βουλευτάς] olarak seçerek bunları patrisyenler [πατρικούς] olarak ve birliklerini bir yaşlılar konseyi anlamına gelen senato [σενάτον] olarak tanımladı. Patrisyenlere böyle denmesinin nedeni kimilerine göre yasal çocukların babaları olmalarıydı. Başkalarına göre ise neden kendi babalarının kim olduğu konusunda geçerli

bir açıklama verebilmeleri idi. Bu ise kente doluşan ayak takımından herkesin yapabileceği birşey değildi. Daha başkalarına göre, adastların korunmasını belirten 'patronluk' sözcüğünden geliyordu. Bunun kökenini zayıf ve yoksulların büyük bir koruyucusu ve savunucusu olan Evander ile birlikte gelen birini anlatan Patron [Πάτρωνά] sözcüğüne yüklerler. Ama belki de en olası yargı Romulus'un daha aşağı olanlara bir baba kaygısı ve ilgisi ile bakmayı en üst ve en varıl olanlar için ödev sayması, ve ayrıca sıradan halkı üstlerinin onurlarından korkmamaya ya da yakınmamaya, ama böyle insanları sevmeye ve saymaya ve onları babaları olarak düşünmeye ve öyle adlandırma-ya yöneltmesi ve bu nedenle onlara Patrisyenler adını vermesi olabilir. Çünkü, bugün de sürmekte olduğu gibi, yabancı

halklar senatolannın üyelerine 'reisler' ya da 'efendiler' sanını verirler. Ama Romalılar, daha onurlu ve daha az haset yaratıcı bir adı kullanarak, onlara *Patres Conscripti* derler. Başlangıçta gerçekten de yalnızca *Patres* diyorlardı; ama daha sonra sayılarına daha çoğu eklenince *Patres Conscripti* demeye başladılar. Bu daha etkili sanla, Romulus Senatoyu halktan ayırdı."

Patrisyenler Roma'da kalıtsal soylular sınıfı; yüksek devlet görevlerini doldururlar; bkz. 'patre'

Pan. Tarla, orman, çoban ve sürülerin tanrısı

pax. (Lat.) barış

Pelasgeler. Yunanistan'ın tarih öncesi halkı

Penatlar. Klasik mitolojide ev tanrıları

Plebler. Roma'da Patrisyenler dışında kalan yurttaşlar

pontifex maximus.

Roma'da baş rahip

populus. (Roma) halk

Praetor. Roma'da Konsüllerin hemen altında duran yük-

sek yetkili

Pretorian Muhafızlar.

Roma İmparatorlarının İÖ 27 ve İS 312 arasında varolan ve özellikle politik yozlaşmaları ile tanınan muhafızları

Prokonsül. (Roma)

Bir Senatörlük ilinin valisi

Propraetor. Bir

Praetorun yetkisini Roma'nın dışındaki illerde kullanan bir yurttaş

Püthlan Rahibesi.

Delfi tapınağının ünlü bilicisi

Q

Quaestor: Roma'da para işlerini yöneten yetkili

Qurlnus [Κυρίνος]: Romulus Romalılara öldüğünde bu adı taşıyan tanrı olacağını bildirdi (Plutark, *Romulus*, xxvii, xxviii; *Numa*, i).

R

rex. kral; sözcük 'ρέγειν'den, 'adaksunmak'tan türemiştir.

S

sacrum (çgl: *sacra*): (Rom.) kutsal bir şey

Satürn. Kronos

Selene. Ay (Luna)

Senato. (Roma) bkz. 'patres'

Sensor. (Roma) yurttaşların listesini güncelleme, kamu finansının belli yollarını denetleme ve kamu ahlakını gözetme işleriyle ilgilenen yetkili

Serez. Roma tarım tanrıçası; Yun. Demeter

Sofokles. İÖ 496?-406?; Yunan tiyatro yazarı; günümüze ulaşan yedi yapıtı şunlardır: *Ajax*, *Antigone*, *Kral Ödipus*, *Trachiniae*, *Elektra*, *Filoktetes*, ve *Ödipus Kolonus'ta*

suffragium viritim. (Roma) kişi başına bir oy

T

Thebes. Boetia'nın

başlıca kenti; İÖ 336'da Büyük İskender tarafından yok edildi.

Thersites. Truva savaşında Yunanlılar tarafındaki en çirkin ve en kötü dilli savaşçı; Akhilles tarafından öldürüldü.

Theseus. Atina'nın efsanevi kurucusu

Toplumsal Savaş. (Alm. Bundesgenossenkrieg; Lat. *Socii* :: 'Bağlaşıklar') Roma'nın bağlaşıkları ile savaşı (İÖ 91-88)

tribunl plebis. Pleblerin tribünleri

tribünler Plebler tarafından haklarını korumak üzere seçilen görevliler; Senato kararlarını veto etme yetkilirei vardı; başlangıçta sayıları

iki iken sonra ona yükseltildi.

trinoctium. üç gece (Roma evliliği)

Tyre (Sur). Eski bir Fenike kenti;

U

Usus. (Lat.) kullanım; görenek

V

Vacuna. (Roma) Kırsal boş zaman tanrıçası; özellikle Sabinlar tarafından tapılırdı

virtus. (Lat.) erdem

Volsci(I). Latium'da savaşçı bir kabile; İÖ 5 ve 4'üncü yüzyıllarda Roma tarafından boyun eğdirildi.

Y

yüksek antikçağ. antikçağın doruğu

Dizin

A

Adem (Düşüş miti) 106

Aenas 66

Aeskhyllus 12, 31; (Salamis S.) 40

Aetius (Galya; Attila) 121

Agamemnon 15, 20
ahlak (Sokrates) 53;
(törellikten ayrı) 53

Aile (Roma) 69

Akha Ligası 60, 61

Akhilles 7, 10, 26, 57; (Agamemnon) 20; (Homeros) 26; (kalkanı) 26

Alanlar (Batı Roma İmp.) 121

Alarich (Got prensi) 121; (Roma'yı yağmaladı, İS 410) 121

Alkibiades (Atina) 50

Amfiktyonik Konsey (Yunanistan) 12, 55

Anaxagoras 53

Anayasa (Sparta) 47

Ancus Martius (Roma) 81

Antalkidas barışı (Sparta, Persler) 50

Antiochüs (Suriye Kralı; Roma) 91

Antoninler (Roma) 100

Apollon 26, 28, 29

Appian 87

Areopagus (Atina) 42, 43

Argos (Danaus) 12

Aristofanes 43, 44; (Atina'nın yıkılışı) 54

Aristoteles 18; (Hıristiyanlık) 114; (İskender'in öğretmeni) 56; (Sparta üzerine) 47

Arkadia (Pan) 19

Arkadius (Doğu Roma İmp.) 120

Artemis (Kybele) 29

Athene (Atina'nın kendisi) 35

Atina 42; (İyonya'yı kolonileştiriyor) 17; (kurucusu Kekrops, Mısırlı) 12

Atinalılar (kökenleri İyonyalı) 45

Atina ve Sparta (karşıtlığı) 41

Attalus (Pergamus Kralı; Roma) 93

Attika (Yun.) 10

Attila (Batı Roma İmp.) 121

Attila (Galya; İtalya) 121

Augustus 99, 102

B

Baktria 57; (İskender) 58

barbarlar (ad) 10

Batı Gotları 121

Bias (Yedi Bilgeden) 34

bilgi (Düşüş Miti) 105

Biliciler (Yun.) 37

Bir (olarak Tanrı) 113

Bizans İmparatorluğu 119

boşınaç (Roma) 78; (Yunan Tininde yok) 21

Bourbonlar 98

Brutus (Roma) 97

C

Cassius (Roma) 97

Cato ("Kartaca yok edilmeli") 93; (Sezar üzerine) 96

Cennet (Doğa; Tin) 105

cennet durumu 105

Cicero 87, 95, 97; (Roma Cumhuriyetini sürdürmek) 96

Claudi ailesi (Roma) 67

colluvies (Livius; Roma) 67

Comitia (Roma) 74

Crassus (Spartaküs) 94

Cures (Sabin kenti)

- 74
curia (Quirinus) 74
D
 Danaus (Yun.) 12
 David (Eski Ahit) 105
 Decemvirler (Roma) 86
 değer (İnsan) 118
 Delfi 26
 Delfi Rahibesi 20
 Delos (köle tecimi; günde 10.000) 96
 Demaratos 67
 demir (Yunanlılar) 11
 demokrasi (Sofistler) 52; (temeli Erdem; Montesquieu) 35; (Yun.; biliciler) 37
 Demokratik Anayasa (Yunan Tinine uygun) 34
 din (Hristiyanlık) 102; (*religio*; *lig-are*; sözcüğünün kökeni; Roma) 73; (Us) 119; (yalnızca Duyunca ait) 122; (Yun. Mit. dışsal kökenli) 21
 Dionysius (marihçi) 81
 Dodona (Yun.; en eski bilicinin yeri) 20s, 26
 Doğa (indirgenmesi; Yun.) 28
 Doğu (Bir) 113
 Doğu Roma İmparatorluğu 121
 Domitianus (Roma) 100
- Dorlar (Peloponez; Spartalılar) 45
 Düşüş Miti (Eski Ahit) 105
 duyunc (din yalnızca D.a ait) 122; (Yun. Demokrasisi) 36
E
 Efesus 29
 Eforlar (Sparta) 47
 Epaminondas (Thebesli general) 50
 Epikürcülük (Roma İmp.) 102
 erdem (Demokrasinin temeli; Montesquieu) 35
 Etrüskler (Roma) 72, 83
 Euripides (Salamis S.) 40
 evlilik (Roma tarzı) 70; (Roma; tûze) 82
 evrensellik (Roma) 62, 63
F
 felsefe (Hristiyanlık) 113; (Roma İmp.) 102
 Filip (Makedonyalı) 55
 Filon (Hristiyanlık) 114
 Fransız Devrimi 39
G
 Gaius Gracchus (Roma) 93
 Genseric (Vandallar; Roma) 121
 Girit (Minos; korsanlığın bastırılması) 11
- gizemler (Sokrates yadsıdı) 22; (Yunan Mitolojisi) 30
 gladyatörler (Roma) 77
 görüngü (Tanrının) 32
 Gotlar (Batı; Roma İmp.) 121
 Gracchus, Gaius 93
 Gracchus, Tiberius 93
 Güneş (Herküles) 22
 Güzel Bireysellik (Yunan Tini) 22, 24
H
 Haçlı Seferleri (karşılaştırma, Truva S9 15
 Halkın Tribünleri 85
 Hannibal 90
 haset (Yun.) 37
 Havariler (Kilisenin ('Topluluk') oluşumu) 112
 Hefæstus 26
 Hegemonya (Atina'da) 49
 Helenler (adın kökeni) 10
 Helios (Apollon) 28
 Helotlar (Sparta) 45
 Herküles (Yun. Mit.) 22
 Herodotus (Yun. yazısı Fenike kökenli) 12
 Hesiodos (Platon) 53; (Yun. Mit; *Theogoni*) 21
 Hristiyan Dini (doğuşu; Roma İmp.) 103; (Yunan dini)

- 32
Hıristiyanlık 102;
(Kölelik olanaksız) 118; (Logos) 114; (Manastırcılık; başlangıcı Mısır'da) 122; (Platon ve Arıstoteles) 114; (Roma Tininde doğuşu) 62; (Tanrının Krallığı) 112; (Üçlülük) 103
Homeros 7, 12, 26; (korsanlık; Yun.) 11; (oyun çeşitleri) 26; (Yunanistan'ın kuruluşu) 13
Homeros ve Hesiodos (Platon Devletten dışlıyor) 53
Honorius (Batu Roma İmp.) 120
Horatii 29
Hunlar 121
İ
i harfi (Bizans) 123
içsellik ilkesi 53; (Sofistler) 36; (Yunan bozulmasının ilkesi) 51
İliada (Akhilles, Agamemnon) 20
imgelere-tapınma 124
imparator (Kavramı; Roma) 99
insanbiçimcilik (Yunan tanrıları) 32
insan (değeri) 117; (insan, kendini bil) 103; (sonsuz değer taşıyor) 118; (Tanrının İmgesi) 117; (Tanrının imgesinde yaratıldı) 105
Institutionlar (Roma) 82
İrene, İmparatoriçe 124
İsa 33, 108; (Sokrates) 109; (Tann, İnsan) 32
İsis ve Mithra (Roma) 114
İskender 57, 58; (en özgür ve en güzel bireysellik) 8; (Yunan Yaşamının sonu) 8
İskenderiye 58; (Hıristiyanlık) 114
İtalya (Roma, Truvalılar) 66
iyelik (Kilise) 117
İyonya kentleri (Yedi Bilgeler) 34
İznik Konsülü 115
J
Jason (Yun.) 15
Jugurtha (Roma) 94
Julian (Bizans) 119
Julianus (Roma İmp.; Hıristiyanlık; felsefe) 114
Jupiter Capitolinus (Roma) 76
Justinian (yasalar) 122
K
Kadmus (Fenikeli; Thebes'i kurdu) 12; (Yun.'a yazıyı getiren Fenikeli) 12
kahramanlar (Yun. Trajedisi) 16
Kanaan Ülkesi (Yahudiler) 106
Kekrops (Mısırlı; Atina'nın kurucusu) 12
"kendini bil" 103
Kilise (gelişimi) 110; (Hıristiyan) 115; (mülkiyet; yönetim) 117
kişilik (tüzel; Roma) 62s, 101
Kleisthenes (Atina) 43
Klientler (Pleblerden ayırım) 69
Köleler Savaşı (Roma) 94
kölelik (Hıristiyanlıkta olanaksız) 118; (özgürlük; Roma İmp.) 101; (Yunanistan*) 38
Konstantin, Büyük (Bizans) 119
Konstantinopolis 120
Konsüller (Roma) 79, 83
Koro (Yun. Trajedisi) 15
korsanlık (Yun.) 11
kötülük 105
Krallar (Roma) 80; (sürülmeleri, Roma) 82
Kreuzer ("Symbolik") 21; (Yun. Mit.) 21
kuşkuculuk (Roma İçselliğinin anlatı-

- mu) 113; (Roma İmp.) 102
Kutsal Alay (Thebes) 50
Kybele (Artemis) 18, 29
Kyrus (zamanında Yunanistan) 17
L
Lakedaemonya (= Sparta) 40
Lama (Hıristiyanlık) 109
Latinler (Roma) 72
lektisternia (Roma) 76
Lex agraria (Roma, Licinius) 86
Licinius (Roma) 71; (*lex agraria*) 86s; (Tarım Yasaları) 93
Likurgus (Sparta; yasaamacı) 37
Livius 80, 81, 87, 104; (Roma üzerine) 66s; (Sabinler) 67
Logos (Hıristiyanlık; Filon) 114, 115
M
Magnesia 91
Makedonya (Roma) 91
manastırcılık (Hıristiyan; başlangıcı Mısır) 122
μαρτα (Delfi rahibi-si) 20
Marathon (Persler ile savaş) 40
Med savaşları 49
Mezmurlar (Eski Ahit) 105
Miletus (kolonileştirme; Kara Deniz) 17
Miltiades (Marathon savaşı; Atinalı komutan) 40
Minos (Girit; korsanlığın bastırılması) 11
Mithra (Roma) 114
Mithridates (Pontus Kralı; Roma) 94
mitoloji (Yun.) 11, 18, 27
Montesquieu 35
mülkiyet (Roma) 101; (Yunanistan; eşitsizlik) 17
Musa (Mısır'dan çıkış, İÖ 1500) 12
Mykene (aslanlı kapı) 13
N
Naiadlar (Yun. Mit) 19
Napoleon 98; (Roma) 64; (Tragedinin doğuşu üzerine) 62
Nero 77, 99
Nestor (Yunan Mit.) 20
Niebuhr 81, 87; (Roma Tarihi) 65
Numa (İkinci Roma Kralı) 80
O
Odysseus 20
Olimpiyat Oyunları (yerleri) 26
Olympos (Herkûles) 22
On İki Tablet Yasaları (Roma) 69
Orfeus 10
oyunlar (Yunanistan) 25s
Özel Tüze (Roma) 101, 104
özgürlük (Yun.) 22
P
Pallas-Athene 20
Pan (Yunanistan; Mitoloji) 19
panik korku (Pan; Yun. Mit.) 19
Patrisyenler ve Pleb-ler 68s
Patroklos (Homeros) 26
Pausanias (Pers Savaşları) 40; (Plataea Savaşı) 37; (Yun.) 13
Pelasgeler (Yun.) 10
Pelopidas (Thebesli general) 50
Peloponez (İtalya ve Sicilya'yı kolonileştirdi) 17; (Pelops) 12
Perikles 38; (demokratikleşme) 43; (karakteri) 43
Pers Savaşları 39
Perseus (son Makedonya Kralı) 61
Peygamberler (Eski Ahit) 105
Phthiotis (Yun.) 10
Pisistratus (Atina) 39; (Solon) 42
Plataea 40
Plataea Savaşı 37
Platon 44, 96; (ate-

- izm) 114; (Atina üzerine) 44; (Hıristiyanlık) 114; (Homeros ve Hesiodos dışlanıyor) 53; (Mitolojiyi dışladı) 53; (Sparta) 47; (Yun. Mit.) 19
Plebler (Roma) 68, 69
Plutark 87, 95; (Sparta; Likurgus) 46; (Yunanistan'ın düşüşü) 60
Pollentia savaşı (Batı Roma İmp.) 121
Polybius 66, 90
Pompey (Cumhuriyetçi) 94s; (Sezar) 95
pontifex maximus (Roma) 75
Porsena (Roma; Etrüsk) 83
Praetorlar (Roma) 83
Pretorian Muhafızlar (Roma) 99
Proetus (Argos ege-
meni) 13
Prometheus 11
Propontis 17
Q
Quirinus (= Romulus) 74
R
religio (*lig-are*; sözcüğün kökeni) 73
Roma (başlangıcı) 65; (coğrafya) 64; (Cumhuriyetten İmparatorluğa) 95; (din) 76, 78; (erdem = yürek-
lilik) 68; (hal-
kın öğeleri) 72; (İmparator) 98, 99; (İsis ve Mithra) 114; (kent-
nin adı) 74; (Kralın sonu) 82; (kuru-
luşu) 66; (kuru-
luşu zor üzerine dayalı) 68; (mülkiyet hakkı) 101; (Özel Tüze) 101; (Patrisyenler ve Plebler) 68; (Persler; ilkeleri) 62; (Porsena tarafın-
dan ele geçirildi) 83; (tapınaklar) 76; (tüm Krallar yabancı) 81; (yağmalandı, İS 410) 121; (yararlık dini) 75
Roma dini (Yunan dini ile karşılaştırma) 73
Roma Dünyası (genel ilkesi) 65
Roma İmparatorluğu (Aile ilişkileri) 69; (bölünüşü) 120; (boşinançlar) 78; (Din) 73; (Kon-
süller) 79, 83; (Pretorian Muha-
fızlar) 99; (temeli zorbalık) 64; (Truvalılar) 66
Roma Kralları (ilk 7) 80
Romalılar (boş-
nanc) 78; (bü-
tününde dindar) 78; (genel karakterleri) 72
Roma Tarihi (genel bölümleri) 65
Roma Tini (öğeleri) 66
Romulus (Roma Kralları) 80
Romulus ve Remus 68
S
Sabin kadınları-
nın kaçırılması (Roma) 67
Sabinler (Roma) 67
sacra (Roma) 80
Salamis (Pers donanması yenildi) 40
Sanat (Yunan; gelişimi) 21
Sandrakottos [Hint Kralı] (İskender) 58
şarkı (Yun.) 26
Satürn (Roma İmp.) 76
Schiller 32
Scipios (Roma) 90
Senato 84; (İmparator; Roma) 99; (Sparta) 47
Serez (Triptolemus) 11
Servius Tullius (Roma) 80
Sezar 95, 102; 95
Sfenx 23
Sibylline kitapları (Romalılar) 78
simge (Yunan tanrıları değil) 29
Sofistler 34; (de-

- mokrası) 52; (ortaya çıkışları) 52; (özellik ilkesi) 36; (Yunan Tinini sorgulama) 36
- Sofokles (Salamis S.) 40
- Sogdiana 57
- Sokrates 44, 53; (ahlak) 53; (Demon) 38; (gizemleri yadsıdı) 22; (içsellik ilkesi) 53; (İsa) 109; (ölüme mahkum edilmesi) 54
- Solon (Atina için yasalar) 34, 37; (Atinayı sınıflara ayırma) 42
- Sparta 45; (bozulması) 54; (Eforlar) 47; (Helotlar; yerliler) 45; (Senato) 47; (yemekler ortak) 46; (yönetimi) 47
- Spartaküs (Roma) 94
- Spartalılar (kökenleri Dor) 45
- Stoacılık 107; (Roma İçselliğinin anlatımı) 113; (Roma İmp.) 102
- suçsuzluk durumu (hayvanın durumu) 105
- Sulla (Roma) 94
- süs (Yunanlılar) 24
- Su ve Toprak (Pers istemleri) 40
- Sykofantlar (Yunanistan; haset) 37
- Ş
- şiiir (Thebes) 50
- T
- Tacitus (Porsena; Roma) 83
- Tanrı (Bir olarak; Yahudilik) 113; (doğası) 107; (görüğü) 32; (imgesi İnsan) 117; (insan; Hristiyanlık) 108
- Tanrının Krallığı (Hristiyanlık) 112
- tansıklar (Hristiyanlık) 110
- Tarquinler (Roma) 81
- Tarquinus Priscus (Roma) 81
- tekeşlilik (Roma) 82
- Thales (Yedi Bilgelerden) 34
- Thebes 50; (kurucusu Fenikeli Kadmus) 12; (Kutsal Alay) 50; (Lirik Şiir) 50; (Peloponez Savaşları) 50; (Sparta) 55
- Theodisius (Bizans İmp.) 120
- Theogoni (Yunan Mit.) 21
- Thermopylae (Yun.) 12, 91
- Theseus (Atina'nın kurucusu) 38
- Thessaly 10, 12
- Thetis (Yun.Mit) 20
- Thukydides 10, 15, 16, 37, 44; (Tiranlar) 17
- Tiberius Gracchus (Roma) 93
- Tiranlar (ortaya çıkışları) 17
- Tisamenos (bilici) 37
- Titus (Roma) 100
- Toplumsal Savaş (Roma) 94
- törellik (ahlak) 53; (Helenik ve Hristiyan) 118
- Trajan (Roma) 100
- Trajedi, Yunan (Koro\ halk) 15; (doğası (Napoleon, Goethe) 62
- tribünler (Halkın Tribünleri) 85; (Plebler) 86
- Triptolemus (Yun.) 11
- Triptolemus (Yunanistan; tarımın getirilişi) 11
- Trofonius 20
- Truvahlar (İtalya) 66
- Truva Savaşı 15-17
- Tullus Hostilius 81
- Türkler (Bizans sonu; 1453) 125
- Tüze, pozitif (kökeni Roma) 72
- U
- Us (Din) 119
- Ü
- Üçlülük (Hristiyanlık) 103, 108
- V
- Valens (Roma İmparatoru) 121
- Valentina ('Roma'nın Latincesi) 74

- Vandallar (Roma) der) 58 lar; kuruluşu) 12;
121 Yunan dini (Hristi- (yıkımı) 51
Vespasian 100 yan dini) 32; (Ro- Yunan karakteri 22,
Virgil 77 ma dini ile karşı- 24
X laştırma) 73 Yunan Mitoloisi
Xanten (Almanya; Yunanistan (Amfikt- (Zeus) 28; (çö-
Truva) 66 yonik Konsey) 55; zümleme) 27;
Xenofon (felsefeci) (Anaxagoras) 53; (gizemler) 30;
44 (biliciler) 37; (De- (gizemler; kaba
Xenofon (Sparta) mokrasi; Sofizmi) doğa tasarımları)
47 52; (Kadmus; Fe- 31; (tanrılar) 28;
Xerxes (Yunanistan'a nike yazısı) 12; (Titanlar) 28; (ya-
sefer) 40 (kurucular; Am- bancı kaynaklı)
Y fiktyon) 12; (mito- 21; (yerel tanrılar)
Yahudi Halkı (Hiris- loji) 11; (oyunlar) 30
tiyanlığın doğuşu) 26; (Özgürlük) Yunan Sanatı 25
105 51; (Poseidon; Yunan Tini 9, 22
yaşama (Yun.) 34 atın yaratılması) Yunnistan (Yedi Bil-
yazı (Yun. Kadmus) 12; (Prometheus; ge) 34
12 ateş) 11; (Sanat ve Z
Yedi Bilgeler (Düşün- Din) 21; (Sofistler; Zama (Hannibal) 90
cenin doğuşu) 51; öznellik ilkesi) 36; Zeus (aşkları) 22;
(Yunanistan; yasa- (Sparta) 45; (Töre (konumu) 14
macılar) 34 ve Tüze ilişkisi) Zeus (Yun. Mit.) 14
Yunan-Baktria İmpa- 72; (Xerxes'in se- Zorbalık (Roma İmp.
ratorluğu (İsken- fer) 40; (yabancı- nun temeli) 64



İnsan dünyaya fırlatılmış özsüz, değersiz, anlamsız bir varlık değilse, tersine bütün bir varoluşun değeri ve ereği olan ussal bir öz ile donatılı ise, tüm gizliliğinde gelişmek, fenomen dünyasını kendi özü ile uyum içinde açındırmak yazgısı ve özgürlüğüdür. O zaman Dünya Tarihi Dünya Tininin *özgürlük bilincinde* ilerlemesidir, ve bu ereksel gelişim tüm tarihsel kültürlerin, ne denli sağlam, değerli, anlamlı görünseler de, henüz yalnızca olumsuz bir varlığı olan **ideal biçim** karşısında güçsüz, değersiz, anlamsız olduklarını gösterir. Dünya Tarihi Doğu Dünyası ile başlar. Ama Doğu özgürlük bilincinde ilerle-

medi, insanı **gerçek kendisi olması ve onda kendini bilmesi** için özgür bırakmadı. Belirlenimi sonsuza dek Güzeli, Doğruyu, ve Gerçeği anlamamak olan Doğu Tini tüm gelişimini despotik bilinç düzeyinin izin verdiği sınırlar içine kapadı: Ahlakı, Sanatı, Bilimi, Dini yalnızca **sonlu Birin** özgürlüğünü kabul edebilen bir kültür biçimine pıhtılaştı. — Güzel Sanat İde-



çimine pıhtılaştı. — Güzel Sanat İdeali, Demokrasi, Bilim, Felsefe insanın uygarlaşma sürecine Helenik Tinin katkıları oldular — ama **evrensel Özgürlük, evrensel Eşitlik, evrensel İnsan Hakları** kavramları değil. Bütününde Helenik Tin — ve Platon ve Aristoteles bile — insanın *salt insan olduğu için özgür* olduğunun

ve **sonsuz değer** taşıdığıının bilincine yükselmedi. Bu kavramlara yer açmak için, Tinin daha öte gelişimine izin vermek için Helenik Tin ortadan kalkmak zorundaydı. Büyük İskender'in Helenik kent-devletine son vermesi ile birlikte Helenik bireysellik tüm güzelliği, sevinci ve erdemi ile Tarih oldu. — Roma Tini Helenik Tinin özsel belirlenimlerini kabul etti, ama kültürün bütününe Evrensel İstencin zorbalığı altına getirerek bireyselliği soyut tüzenin disiplini altında yok etti. Bu imparatorluk da Tinin onda doyum bulabileceği ereksel şekli değildi. İnsanın gerçek karakterine, gerçek değerine, gerçek özgürlüğüne, gerçek eşitliğine **özlem** duygusunu geliştirecek bir tinsel ezilish noktasında, Tinin Gerçek şeklinin başlangıç noktası olacak bir yitmişlik noktasında kendini ortadan kaldırdı. Ancak bundan sonra Dünya Tarihi Tinin tüm kavramlarına eksiksiz edimselleşme hakkını verecek olan modern gelişme sürecine girdi.



IDEA CEP KİTAPLARI — 024
FELSEFE 14

İDEA D1 2011/06

ISSN 2146-3565

